

Kansakunnan pyhitetyt päämäärät

Diskurssianalyysi Suomen eduskunnassa keväällä 2016 käydyistä
turvapaikkapoliittisista täysistuntokeskusteluista

Jaakko Vanhatalo

Pro gradu -tutkielma

Uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

VANHATALO, JAAKKO: Kansakunnan pyhitetyt päämäärät. Diskurssianalyysi Suomen eduskunnassa keväällä 2016 käydyistä turvapaikkapoliittisista täysistuntokeskusteluista

Pro gradu -tutkielma, 91 s.

Uskontotiede

Maaliskuu 2018

Tämä tutkimus tarkastelee kahdesta hallituksen keväällä 2016 antamasta lakiesityksestä käytyä turvapaikkapoliittista täysistuntokeskustelua. Hallituksen esitykset koskevat humanitaarisen suojelun poistoa kansainvälisen suojelun perusteena sekä perheenyhdistämisen edellytysten tiukentamista. Lakiesityksiä voidaan pitää hallituksen reaktiona vuonna 2015 saapuneisiin turvapaikanhakijamääriin. Lakiesitysten tavoitteena oli yhtenäistää Suomen lainsäädäntöä muiden Euroopan maiden kanssa, hallita maahanmuuttoa sekä varmistaa, ettei Suomi näyttäyty houkuttelevana turvapaikanhakumaana.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää turvapaikkapoliittisissa täysistuntokeskusteluissa rakentuvia käsityksiä suomalaisesta kansallisesta identiteetistä sekä tarkastella, ilmeneekö kansallisuutta koskevissa käsityksissä piirteitä kansalaisuskonnosta. Kansalliset merkitykset nousevat esiin erityisesti kansallisina kriisiaikoina, jolloin niitä käytetään poliittisten päätösten oikeuttamiseen. Suomalaisessa politiikassa vuonna 2015 saapuneisiin turvapaikanhakijamääriin on suhtauduttu kansallisen kriisin tavoin.

Tutkimus on toteutettu diskurssianalyysinä. Diskurssianalyysin keinoin täysistuntokeskusteluista on etsitty turvapaikkapoliittisia diskursseja, joissa suomalaista kansakuntaa merkityksellistetään eri tavoin. Tunnistettuja diskursseja on kuusi: yhtenäisyys-, vetovoima-, kotoutumis-, motiivi-, talous-, sekä paras maa -diskurssi. Diskurssissa kansakunnan merkitys korostuu sen edun tavoittelemisena. Suomi on merkittävä asia, jota on suojeltava joko turvapaikanhakijoilta tai sen arvojen vastaisilta poliittisilta päätöksiltä. Aineistossa turvapaikkapoliittinen keskustelu on merkittävässä määrin keskustelua Suomen hyvinvoinnista, ei niinkään turvapaikanhakijoista. Suomi kuvataan aktiivisena toimijana, joka määrittää turvapaikanhakijoiden avun tarpeen omien etujen mukaisesti.

Kansakuntaa koskevien käsitysten pohjalta on tunnistettu kolme erillistä kansallisen identiteetin muotoa: Suomi kansainvälisen yhteisön jäsenenä, Suomi kulttuurisesti yhtenäisenä yhteisönä sekä Suomi kulttuurisesti avoimena yhteisönä. Kansalaisuskonto on tunnistettavissa kulttuurisesti yhtenäistä Suomea korostavista näkemyksistä, jotka korostuvat lähinnä maahanmuuttokriittisissä puheenvuoroissa. Näkemysten mukaan Suomen on suojeltava itseään turvapaikanhakijoilta, jotka ulkopuolisina uhkaavat yhteisön rajoja ja samalla sen olemassaoloa. Kansalaisuskonto näyttäytyy aineistossa eräänlaisena valtion mytologiana, joka oikeuttaa sen sisäisen yhtenäisyyden sekä täysivaltaisuuden niin kansallisesti kuin kansainvälisesti.

Asiasanat: diskurssianalyysi, kansalaisuskonto, kansallinen identiteetti, uskontotiede, turvapaikkapolitiikka

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN KOHDE JA TAUSTA	1
1.2 TUTKIMUSONGELMA	3
1.3 AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	4
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYYS JA KESKEISET KÄSITTEET.....	6
2.1 KANSALLINEN IDENTITEETTI	6
2.2 USKONNON KÄSITTEEN MÄÄRITTELEMINEN.....	10
2.2.1 USKONNON AVOIN MÄÄRITELMÄ.....	10
2.2.2 KANSAKUNTA USKONTONA	12
2.3 KANSALAISUSKONTO	13
2.3.1 KANSALAISUSKONNON HISTORIAA	13
2.3.2 KANSALAISUSKONNON FUNKTIO TUTKIMUKSESSA	15
3 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ	18
3.1 TUTKIMUKSEN AINEISTO.....	18
3.2 DISKURSSIANALYYSI.....	22
4 MAAHANMUUTTO SUOMESSA.....	25
4.1 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	25
4.2 MAAHANMUUTTOPOLITIikka.....	26
4.3 UHKAKUVAT SUOMALAISUUTTA RAKENTAMASSA.....	29
5 ULKOMAALAIslAKI	32
5.1 LAKIEN SÄÄTÄMINEN JA ULKOMAALAIslAKI SUOMESSA	32
5.2 HALLITUKSEN ESITYKSET ULKOMAALAIslAIN MUUTTAMISEKSI.....	33
5.2.1 HALLITUKSEN ESITYS HUMANITAARISEN SUOJELUN KUMOAMISESTA	33
5.2.2 HALLITUKSEN ESITYS PERHEENYHDISTÄMISEN EDELLYTYSTEN TIUKENTAMISESTA	35
6 ANALYYSILUVUT	37
6.1 DISKURSSIT TÄYSISTUNTOKEKUSTELUISSA	37
6.1.1 YHTENÄISYYSDISKURSSI.....	37
6.1.2 VETOVOIMADISKURSSI.....	43
6.1.3 KOTOUTUMISDISKURSSI.....	48
6.1.4 MOTIIVIDISKURSSI	52
6.1.5 TALOUSDISKURSSI.....	59
6.1.6 PARAS MAA -DISKURSSI	63
6.2 KANSALLINEN IDENTITEETTI JA KANSALAIslUSKONTO TURVAPAIKKAPOLITIikka.....	66
6.2.1 KANSALLINEN IDENTITEETTI	66
6.2.2 KANSALAIslUSKONTO	73

6.3 YHTEENVETO	77
7 LOPUKSI	80
8 LÄHTEET.....	84

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUKSEN KOHDE JA TAUSTA

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani turvapaikkapoliittisia diskursseja Suomen eduskunnassa käydyissä täysistuntokeskusteluissa. Tarkoituksena on selvittää, minkälaisia käsityksiä turvapaikkapoliittisessa keskustelussa rakentuu suomalaisesta kansallisesta identiteetistä ja ilmeneekö rakentuneissa käsityksissä piirteitä kansalaisuskonnosta. Tarkastelun kohteena ovat keskustelut, jotka käsittelevät kahta hallituksen keväällä 2016 antamaa lakiehdotusta ulkomaalaislain muuttamiseksi. Hallituksen esitykset koskivat humanitaarisen suojelun kumoamista oleskeluluvan myöntämisen perusteena sekä perheenyhdistämisen edellytysten tiukentamista.¹ Esitykset perustuvat joulukuussa 2015 julkaistuun hallituksen turvapaikkapoliittiseen toimenpideohjelmaan. Esitysten tavoitteina oli yhtenäistää Suomen lainsäädäntöä muiden Euroopan unionin maiden kanssa sekä ”hallita maahanmuuttoa, vähentää maahanmuuton kustannuksia, edistää kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saavien perheenkokoajien kykyä vastata perheensä toimeentulosta, helpottaa perheenjäsenten yhteiskuntaan asettumista sekä varmistaa, ettei Suomi näyttäydy erityisen houkuttelevana turvapaikanhakumaana”.² Eduskunta hyväksyi ehdotukset maalisi- ja kesäkuun aikana ja ne astuivat voimaan heti hyväksymisensä jälkeen.

Tutkimuksen aiheen valintaan on vaikuttanut sen ajankohtaisuus sekä pysyvyys julkisuudessa. Vuoden 2015 jälkeen maahanmuuttoa ja turvapaikanhakijoita koskevat kysymykset ovat säilyttäneet asemansa poliittisessa-, julkisessa- sekä mediassa käydyssä keskustelussa tähän päivään asti. Aiheen ajankohtaisuuden lisäksi olen kiinnostunut poliitikkojen kielenkäytöstä turvapaikkapoliittisessa keskustelussa. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, millä tavoin ja minkälaisia käsityksiä Suomesta rakentuu osana käytyä keskustelua. Tavoitteenani on ollut muun muassa selvittää, onko Suomessa tai suomalaisuudessa joi-tain asioita, joita maahanmuuton tai turvapaikanhakijoiden nähdään kenties uhkaavan ja jos on, niin puhutaanko noista asioista silloin tavalla, joka asettaa ne kansakunnassa pyhiksi.

Lakiehdotuksista käydyin keskustelun tarkasteleminen on kiinnostavaa, sillä täysistuntokeskusteluilla on vaikutusta ympäröivään yhteiskuntaan ja osittain ne myös heijastavat

¹ HE 2/2016; HE 43/2016

² HE 2/2016; HE 43/2016

yhteiskunnassa ilmeneviä asenteita. Kansanedustajien voidaan olettaa muodostavan eräänlaisen kansallisen keskiarvon siitä, mitä ja miten Suomessa eri asioista ajatellaan. Vaikka eduskunta ei ole ekvivalentti kansan kanssa, on kansanedustajien nautittava kansan luottamusta pysyäkseen vallassa (Pekonen 2011, 18–19; 22). Niinpä kansanedustajien voidaan olettaa ilmentävän yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja asenteita sekä myös vahvistavan niitä. Tämän lisäksi heidän näkemyksillään on konkreettista vaikutusta yhteiskunnassa lakien säätämisen kautta (Himanen 2012, 25). Lait vaikuttavat konkreettisesti ihmisten toimintaan asettamalla rajoja, mutta ne voivat vaikuttaa myös asenteisiin. Esimerkiksi huumausaineiden käytön tuomitseminen on omiaan vahvistamaan negatiivisia asenteita huumausaineiden käyttäjiä kohtaan.

Sisäministeriön tiedotteen mukaan Suomeen saapui vuoden 2015 aikana noin 32 000 turvapaikanhakijaa. Tätä edeltävinä vuosina turvapaikanhakijoiden vuotuinen määrä on vaihdellut 1500-6000:n hakijan välillä.³ Maahanmuuttoviraston mukaan vuoden 2015 jälkeen turvapaikkahakemuksia on tehty 5657 kpl vuonna 2016 ja 5059 kpl vuonna 2017.⁴ Vuonna 2015 Suomeen saapui siis poikkeuksellisen suuri määrä turvapaikanhakijoita, johon hallituksen esityksiä ulkomaalaislain muuttamiseksi voidaan pitää suorana reaktiona.

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Aineistossa nimityksiä turvapaikanhakija, pakolainen ja maahanmuuttaja käytetään ajoittain keskenään sekaisin, eikä nimitysten välillä vallitse aina selvää erotusta. Sekaannus voi olla tahatonta, mutta myös tahallista, riippuen puhujan pyrkimyksistä. Käsitteellisen selvyyden nimissä avaan nimitysten merkityksiä enemmän luvussa 4.1.

Turvapaikkapoliittisiin diskursseihin keskittymällä selvitän, miten turvapaikanhakijoita identifioidaan ja minkälaisia merkityksiä heihin liitetään tarkasteltavassa aineistossa. Tämän lisäksi selvitän samalla suomalaisen kansallisen identiteetin rakentumista osana havaitsemiani diskursseja ja kysyn, onko kansallisen identiteetin rakentumisessa nähtävissä kansalaisuskonnolle tyypillisiä ulottuvuuksia. Lähden liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan puhe turvapaikkapolitiikasta rakentaa kuvaa suomalaisesta kansallisesta identiteetistä. Suomalaisessa turvapaikkapolitiikassa keskeistä on erottelu meihin ja muihin. Tämä koskee sekä puhetta Suomen ja EU:n välisestä suhteesta että Suomen suhteesta turvapaikanhakijoihin. Luokittelemalla piirteitä jostain toisesta ei kuvata vain sitä, millainen tuo

³ intermin.fi

⁴ tilastot.migri.fi

toinen on, vaan samalla rakentuu kuva siitä, millaisia me olemme, tai emme ole (Hall 1999, 84). Esimerkiksi sekä puhe että päätökset siitä, keille Suomen rajojen sisällä oleskelu on sallittua ja kenelle ei, on osa ideaa suomalaisesta kansakunnasta (ks. Bauder & Semmelroggen 2009, 1-2). Kyse on siitä, mistä Suomessa on kyse, mitkä asiat kuuluvat suomalaisuuteen ja mitkä asiat mahdollisesti uhkaavat sitä.

Tutkimuksen kontekstissa rakentuva kuva suomalaisesta kansallisesta identiteetistä ei ole täydellinen eikä kaiken kattava. Tarkoitukseni ei ole väittää, että kansallinen identiteetti rakentuisi ainoastaan turvapaikka- tai maahanmuuttokeskustelun ympärille. Enemmän tarkoituksena on esittää, että kansallinen identiteetti on erottamattomasti osa tuota keskustelua, jolloin on hyvä olla tietoinen siitä, minkälaisena se kyseisessä kontekstissa esiintyy. Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan ohella kansallista identiteettiä rakentavat muun muassa median, armeijan, koululaitoksen ja muiden instituutioiden tuottamat kansalliset merkitykset (Bauder & Semmelroggen 2009, 21).

Tarkoitukseni ei myöskään ole ottaa kantaa kansanedustajien lausuntojen oikeellisuuteen, vaan pyrkimykseni on tarkastella lausunnoissa rakentuvia kansallisia merkityksiä tunnistamiini diskurssien valossa. En myöskään tutki sitä, mitä yksittäiset kansanedustajat ajattelevat turvapaikanhakijoista. Diskurssianalyysin avulla selvitän, miten kansallinen identiteetti rakentuu kansanedustajien turvapaikkapolitiikkaa koskevissa lausunnoissa. Selvitän myös, ilmeneekö lausunnoissa kansalaisuskonnon nimeämiä piirteitä, toisin sanoen ilmeneekö poliittisten käsitysten taustalla kyseenalaistamattomia Suomea määrittäviä ideologisia käsityksiä.

1.2 TUTKIMUSONGELMA

Tämä tutkimus tarkastelee turvapaikkapolitiikasta käytyä keskustelua eduskunnan täysistunnoissa keväällä 2016. Keskityn kahteen ulkomaalaislain muutosta koskevaan lakiehdotukseen ja niistä käytyyn keskusteluun. Tarkoitukseni on tunnistaa turvapaikkapolitiikassa keskustelussa rakentuvia käsityksiä suomalaisesta kansallisesta identiteetistä ja selvittää, ilmeneekö käsityksissä piirteitä kansalaisuskonnosta.

Lähestyn tutkimusongelmaani kolmella tutkimuskysymyksellä:

- 1) Minkälaisia turvapaikkapolitiittisia diskursseja täysistuntokeskusteluissa rakentuu?

- 2) Minkälaisia käsityksiä suomalaisesta kansallisesta identiteetistä diskursseissa muodostuu?
- 3) Ilmeneekö täysistuntokeskusteluissa piirteitä kansalaisuskonnosta?

Ensimmäiseen kysymykseen vastaamalla selvitän, minkälaisia diskursiivisia konventioita turvapaikkapoliittinen keskustelu sisältää. Mistä asioista turvapaikkapoliittinen keskustelu muodostuu ja miten käsiteltäviä asioita merkityksellistetään käydyssä keskustelussa. Toiseen kysymykseen vastaamalla selvitän, miten suomalaista kansallista identiteettiä rakennetaan osana turvapaikkapoliittista keskustelua. Miten suomalaista kansallista identiteettiä rakennetaan suhteessa EU:hun, muihin EU-maihin, niiden tekemiin toimenpiteisiin sekä turvapaikanhakijoihin? Kolmanteen kysymykseen vastaamalla selvitän, ilmeneekö turvapaikkapoliittisessa keskustelussa suomalaisuutta koskevia kansalaisuskonnolle tyypillisiä käsityksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteiskunnalle erityisen tärkeinä pidettyjen instituutioiden sekä niihin liittyvien toimintakäytäntöjen pyhittäminen sekä rajanveto meidän ja muiden välillä.

1.3 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Tutkimukseni asettuu siihen uskontotieteen traditioon, jossa kansallisen yhteisön ja uskonnon suhde nähdään toisiinsa sidoksissa olevana. Suhtaudun uskonnolliseen ajatteluun ja käyttäytymiseen ihmiselle ominaisena toimintana, joka ei ole täysin erotettavissa muusta ihmiselle ominaisesta toiminnasta. Uskonto ei ole muusta elämästä erillinen, vaan uskonnollisessa ajattelussa käytetyt mekanismit ovat käytössä myös muilla elämänalueilla. Tällöin esimerkiksi kansakuntaan tai nationalismiin voidaan suhtautua uskonnonkaltaisina ilmiöinä.

Uskontotieteen klassikko, ranskalainen sosiologi Émile Durkheim, näkee uskonnon perustan yhteisöllisessä elämässä. Durkheimin mukaan uskonto antaa yhteisölle sen merkityksen, eikä uskonnossa ole viime kädessä mitään transsendenttia, vaan uskonnollisen palveluksen kohteena ovat lopulta yhteisöllisen elämän kannalta tärkeät arvot. (1980 [1912].) Uskontotieteilijä Ninian Smart on esittänyt, miten esimerkiksi nationalismia voidaan tarkastella heimouskontoon vertautuvana uskonnonkaltaisena ideologiana. Nationalismissa kansakunta pyhittää kansakunnan ja asuttamansa maa-alueen erottamalla sen muista. (Smart 1985.) Myös Veikko Anttonen on esittänyt, miten kansakuntia voidaan tarkastella uskonnon kaltaisina. Anttonen mukaan uskonnolliselle ajattelulle keskeistä on

pyhäksi merkitsemisen, eli rituaalisen erottautumisen sekä yhdistämisen logiikka. Muista erottautuminen ja yhtenäisyyden luominen ovat kansakunnille ominaisia käytäntöjä, jolloin niitä voidaan tarkastella uskonnonkaltaisina järjestelminä. (Anttonen 1993; 1996; 2010).

Kansakunnan uskonnollisesta ulottuvuudesta on myös kirjoittanut amerikkalainen uskontotieteilijä Robert N. Bellah, joka artikkelissaan ”Civil Religion in America” toi kansalaisuskonnon käsitteen osaksi uskonnotutkimusta (Bellah 2005 [1967]). Bellahin mukaan kansakunnilla on oma uskonnollinen ulottuvuutensa, joka toimii kansallisen itseymmärryksen välineenä. Tuo uskonnollinen ulottuvuus ilmenee esimerkiksi kansallisissa symboleissa sekä kansallisissa juhlapäivissä. (Bellah 2005.)

Tiina Mahlamäki on väitöskirjassaan tarkastellut sukupuolen sekä kansalaisuuden tuottamista Eeva Joenpellon *Lohja*-sarjan romaaneissa. Kansalaisuskonnon käsite on tutkimuksessa myös keskeisessä osassa. Sen avulla Mahlamäki on tarkastellut kansakunnan uskonnollisen ulottuvuuden ilmenemistä eräänlaisena yhteiskunnan yhtenäisyyden sekä ideologisten diskurssien legitimoijana. (Mahlamäki 2005.) Kansalaisuskonnon ja kansallisvaltion välisestä suhteesta on kirjoittanut Niels Reeh. Reeh on korostanut kansallisvaltion toimijuutta kansalaisuskonnossa. Hänen mukaansa kansallisvaltio hyödyntää kansalaisuskontoa, tai kuten Reeh puhuu, valtion mytologiaa, oikeuttaakseen täysivaltaisuutensa niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. (Reeh 2009.)

Muiden tieteenalojen parissa tehdystä tutkimuksesta oman työni kannalta keskeinen on sosiologi Outi Lepolan tutkimus maahanmuutosta ja ulkomaalaisten asemasta käydystä poliittisesta keskustelusta 90-luvun Suomessa. Lepolan mukaan 90-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa keskenään törmäyskurssille asettuvat monikulttuurisuusideologia sekä kansallisvaltioideologia, joista ensimmäinen korostaa moninaisuuden hyväksymistä ja jälkimmäinen suomalaisten arvojen mukaisia päätöksiä, niin että vain ’me suomalaiset’ päätämme, mikä ’meidän maassamme’ on hyväksyttävää ja mikä ei. (Lepola 2000.)

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1 KANSALLINEN IDENTITEETTI

Teoreettisena käsitteenä identiteetti on monimerkityksinen. Tutkijasta ja tieteenalasta riippuen sitä käytetään keskenään erilaisten asioiden kuvaamiseen, mikä voi aiheuttaa sekaannusta lukijassa. Tässä tutkimuksessa ymmärrän kansallisen identiteetin konstruktivisena käsitteenä. Se on prosessi, jatkuvasti muuttuva sosiaalinen ja kulttuurinen rakenne, jonka sisältö riippuu sille annetuista merkityksistä (Saukkonen 2005, 104–105). Identiteetin konstruktivista määritelmää on kritisoitu sen liukkaudesta, siitä että jos identiteetillä voidaan kuvata mitä tahansa, ei se lopulta kuvaa yhtään mitään (ks. Brubaker & Cooper 2000). Tästä syystä käsite tulee määritellä aina mahdollisimman selkeästi ja tarkasti jokaisessa tutkimuksessa. Pitäydyn identiteetin konstruktivisessa tulkinnassa, koska hyväksyn ajatuksen siitä, ettei identiteetti ole muuttumaton, läpi historian samana pysyvä ja ihmisten vaikutukselle ulkopuolinen merkitysjärjestelmä, vaan se on enemmän muutoksenalainen prosessi.

Pasi Saukkosen mukaan kansallisella identiteetillä voidaan viitata 1) valtion poliittiseen ja kansainväliseen identiteettiin, 2) kansan tai kansakunnan identiteettiin sekä 3) siihen tapaan, jolla yksilöt identifioituvat johonkin valtioon, kansakuntaan tai molempiin (Saukkonen 2005, 90). Ensimmäisessä näkökulmassa kysymys on kansallisten yhteisöjen ja yksikköjen välisistä suhteista. Kansallisvaltion sisällä kyse on valtiointituutin välisestä suhteesta kansakunnan virallisiin ja puhuttuihin kieliin, kansalliseen kulttuuriin, väestöön, yhteiseksi koettuun historiaan, kotimaaksi määriteltyyn alueeseen ja esimerkiksi kansallistunteeseen. Kansallisvaltion identiteetille tärkeitä ovat myös sen suhteet kansainvälisen yhteisön jäseniin, toisiin valtioihin. Toinen näkökulma keskittyy kansallisen ryhmän sosiaaliseen dynamiikkaan ja omaa ryhmää koskevaan merkityksen muodostukseen. Kolmannessa näkökulmassa keskeistä on yksilön suhde kansalliseen yksikköön tai yhteisöön, eli kyse on lähinnä kansalaisuuden tai kansallisuuden tuntemuksesta. (Saukkonen 1998, 215.)

Tutkimukseni aineistossa kansallinen identiteetti suhteutuu erityisesti Saukkosen esittämään ensimmäiseen näkökulmaan. Saukkosen mukaan kansallisesta identiteetistä poliittisen tekee sen merkitys ja rakentuminen valtiossa. Usein se on myös valtion aikaansaama. Tällaiseen valtion identiteettipolitiikkaan liittyy enemmän tai vähemmän jyrkät

erottelut meidän ja muiden välillä, odotus tietynlaisesta isänmaallisesta tai kansakunnan kannalta kunnollisesta käytöksestä sekä kansallisen identiteetin käyttäminen argumenttina esimerkiksi päätöksenteon tukena tai pyrittäessä valta-asemaan. (Saukkonen 2005, 91.)

Kansallinen identiteetti viittaa käsitteenä kansakunnalle annettuihin merkityksiin. Yksi tunnetuimmista kansakunnan määritelmistä tulee Benedict Andersonilta. Hänen määritelmänsä mukaan kansakunta on kuviteltu poliittinen yhteisö (Anderson 2007). Kansakunnat ovat kuviteltuja, koska kenellekään ei ole mahdollista tavata useimpia kansakunnan jäseniä henkilökohtaisesti, mutta kaikkien mielissä elää kuitenkin kuva jaetusta yhteisyydestä. Kansakunta on myös rajallinen. Jokaisella kansakunnalla on rajansa, joilla erotetaan toisista kansakunnista. Kuvittelun ja rajallisuuden lisäksi kansakunta on myös suvereeni eli täysivaltainen poliittista valtaa käyttävä valtio. Lopulta kansakunta on myös yhteisö, koska ihmisten välisistä eroista huolimatta kansakunnassa on kyse kaiken läpileikkaavasta horisontaalisesta toveruudesta. (Anderson 2007, 39–41; Pakkasvirta 2005, 76–77.) Andersonin kansakuntaa ei tule sekoittaa kulttuurisesti yhtenäisiin tai etnisiin kansoihin. Siinä on kyse laajemmista ja sisäisesti erilaisista, rajatun alueen sisällä elävistä ryhmistä, joita yhdistää idea jaetusta yhteisöllisyydestä.

Keskeistä ajatuksessa kuvittelusta yhteisöstä on nähdäkseni kokemus anonyymista yhteisöllisyydestä, joka ei rajoitu vain välittömästi ihmisen elinpiirissä läsnä oleviin ryhmiin, kuten perheeseen, sukuun tai kyläyhteisöön, vaan yhteyttä koetaan myös kauempana asuvien kanssa. Ihminen ei siis samaistu kansakuntaan spontaanisti ympäristönsä kautta, vaan kansakuntaisuus on jollakin tavoin tuotettua, kuviteltua (Pakkasvirta 2005, 77). Kansakunta ei anderssonilaisittain ole kuitenkaan vain kuviteltu, niin että se olisi jotenkin epätodellinen tai mielikuvituksen varainen, vaan kansakunnan kuvittelu johtaa lopulta sen syntyyn. Kuvittelusta yhteisöstä tulee todellinen ja uusi todellisuus alkaa vastaavasti määrittellä kuvittelun tyyliä. (Pakkasvirta 2005, 79.) Tässä tutkimuksessa ymmärrän kansakunnan Andersonin esittämällä tavalla kuvitelluksi yhteisöksi.

Kansallisen identiteetin kannalta kuvittelussa yhteisöllisyydessä huomionarvoista on vielä se, että se ei ole vain koettua samuuden tunnetta tai yhteisesti jaettuja käsityksiä. Kuviteltu yhteisö on jotain, joka sisältää ajatuksen kansakunnan merkittävyydestä. Sitä puolustetaan ulkoisilta uhilta ja sen puolesta ollaan valmiita tekemään uhrauksia. Kärjistetysti ilmaistuna, kansallisten arvojen ja kansakunnan puolesta ollaan valmiita sotimaan

ja armeijan omaava valtio ikään kuin myöntää, että on olemassa asioita, jotka ovat lopulta ihmishenkeä arvokkaampia (Billig 2002, 1). Erityisesti poliittisessa puheessa kansakuntaa pidetään merkittävänä juuri tällä tavoin, niin että poliittisia päämääriä voidaan perustella kansakuntaa uhkaavien asioiden torjumisella.

Stuart Hallin mukaan kansakunta ei ole vain poliittinen yksikkö vaan myös merkityksiä tuottava kulttuurinen representaatiojärjestelmä. Kansakunnan jäseninä ihmiset ovat osallisia kansakunnan ideaan, joka on representoitu sen kansallisessa kulttuurissa. (Hall 1999, 46.) Esimerkiksi eduskunnan täysistuntokeskusteluissa puheet Suomesta ja suomalaisuudesta hyödyntävät jo olemassa olevia kulttuurisia käsityksiä Suomesta kansakuntana, mutta samalla ne myös osallistuvat niiden käsitysten ylläpitämiseen ja muokkaamiseen.

Stuart Hallin mukaan kansallinen kulttuuri on diskurssi. Se on tapa rakentaa merkityksiä, joilla on vaikutusta sekä toimintaamme että käsityksiimme itsestämme. Kansallisen kulttuurin merkitykset muodostavat ajatuksen kansakunnasta, yhteisestä kansallisesta identiteetistä, johon voimme identifioitua. (Hall 1999, 47.) Diskurssina kansallinen kulttuuri korostaa anderssonilaisittain kansan välistä yhtenäisyyttä. Yhtenäisyyden korostamista voidaan kuitenkin pitää kulttuurisen vallan rakenteena. Todellisuudessa kansakunnat eivät ole yhtenäisiä, vaan ne koostuvat keskenään erilaisista kulttuureista, yhteiskuntaluokista ja vähemmistöistä. Enemmistökulttuurin valta-asemaa kuvaa se, että yleensä juuri enemmistön tai hegemonisessa asemassa oleva kulttuuri esitetään koko kansaa yhdistävänä. (Hall 1999, 52–54.) Valta korostuu myös siinä, kenellä on yhteiskunnassa todellinen mahdollisuus ilmaista kansakuntaa määrittäviä piirteitä. Niinpä eduskunnan täysistuntokeskusteluissa muodostuvia kansallisia identiteettejä tulee tarkastella erityisen poliittista valtaa omaavan eliitin näkemyksinä suomalaisesta kansakunnasta, joilla voidaan olettaa olevan laajemmin vaikutusta muun kansan käsityksiin kansakunnasta.

Kansallisen kulttuurin tarkastelun merkittävyyttä voidaan kyseenalaistaa siitä näkökulmasta, että niiden merkityksen on nähty vähenevän globalisaation vaikutuksesta. Kun erilaiset maailmanlaajuiset prosessit ylittävät kansalliset rajat ja yhdistävät ja yhdentävät yhteisöjä ja organisaatioita, eivät paikalliset kulttuurit ole enää yksistään kulttuurisen identifikaation lähteitä (ks. Hall 1999, 57). Yksi esimerkki tästä on Euroopan unionin muodostuminen. Globalisaation voi nähdä uhkaavan ”tyhjentää” kansallisvaltiot niiden perinteisistä toiminnoista, kuten talouden kontrolloinnista sekä kansalaisten

hallitsemisesta kansallisen lain subjekteina (Hvithamar & Warburg 2009, 8). Voidaan siis kysyä, miksi kansallinen identiteetti on merkityksellinen.

Globalisaatiosta huolimatta näyttää siltä, että nationalismi ja kansallisvaltioiden merkityksellisyys eivät ole täysin kadonneet. Myös Hall on aikanaan kiinnittänyt huomiota tähän, ja hänen mukaansa kansallisten identiteettien merkitys näyttää säilyvän vahvana esimerkiksi suhteessa lakiin ja kansalaisoikeuksiin (Hall 1999, 61). Perinteentutkija Pertti Anttonen mukaan kansalliset identiteetit ovat korostuneet uudella tavalla globalisaation myötä. Euroopan unionissa kansalliset symbolit, kansallisesta lainsäädännöstä maittain vaihteleviin euron kolikkoihin, korostavat kansallista identiteettiä poliittisesti ja taloudellisesti yhtenäisen alueen sisällä. Tämän lisäksi kansallista tunnetta korostetaan median toimesta esimerkiksi urheilukisojen yhteydessä, joissa menestyviä henkilöitä nostetaan kansallisen sankariuden tasolle. (Anttonen P. 2005, 98.)

Kansallisen identiteetin merkitys onkin yhä keskeinen esimerkiksi eduskunnan täysistunnoissa, joissa kansallinen identifikaatio ja Suomen kansainvälinen asemituminen ovat vahvasti läsnä esimerkiksi turvapaikkapoliittisessa keskustelussa. Tosin on huomioitavaa, että aineistossa esitetään useita kannanottoja, joissa Euroopan unionin sisäisesti yhtenäinen linjaus maahanmuuttopolitiikasta nähdään kansallista lainsäätämistä parempana vaihtoehtona. Toisaalta tämäkin vaihtoehto on vain silloin kannatettava, kun se nähdään kansallisvaltion näkökulmasta hyödyllisempänä kuin kansallinen lainsäädäntö.

EU:n sisäisen yhtenäisyyden kehittämistä on pohdittu myös akateemisesti. Poliittisen kuulumisen tunteen lisäämisessä on korostettu muun muassa universaalien demokraattisten periaatteiden merkitystä jaetun kansallisen identiteetin tai kulttuurin sijaan (ks. Tonkiss 2013). Kansallisen identiteetin korostuminen aineistossa ei siis ole täysin itsestään selvää. Sen rooli kuitenkin nousee keskeiseksi EU:n sisäisten sopimusten vaillinaisuuden johdosta. Palatakseni luvun alussa esittämäni Saukkosen kansallisen identiteetin kolmijakoon näyttääkin siltä, että globalisaatiosta ja EU:sta huolimatta valtion poliittinen ja kansainvälinen identiteetti ovat yhä keskeisiä suomalaisen kansallisen identiteetin kannalta. Tästä johtuen pidän eduskunnan täysistuntopuhetta keskeisenä tekijänä kansakunnan identiteetin rakentumisessa. Anderssoniin ja Halliin viitaten täysistuntopuheet ovat osa kansakunnan kuvittelua ja poliittisen eliitin ilmaisuina niillä on erityistä valtaa kansakunnan identiteetin rakentumisessa.

Luvun lopuksi haluan kiinnittää huomiota vielä siihen, että kansallinen identiteetti rakentuu aina tilannekohtaisesti ilmaistuista kulttuurisista ja sosiaalisista merkityksistä. Turva-
paikkapoliittisen keskustelun yhteydessä rakentuva kuva kansallisesta identiteetistä ei kerro koko totuutta kansakunnasta historiallisena ja kulttuurisena kokonaisuutena, vaan se kertoo kansanedustajien tavoista tulkita milloinkin kyseessä olevaa kansallisuutta tuossa kontekstissa (Bauder & Semmelroggen 2009, 21). Kansallinen identiteetti ei ole vain yksi selkeä kokonaisuus, joka ymmärrettäisiin aina samalla tavalla. Sen muotoutuminen on sidoksissa moniin asioihin, kuten siihen, kenelle puhe tai kirjoitus on osoitettu, miten asiasta argumentoidaan ja millaista kieltä käytetään (Wodak, de Cillia, Reisigl & Liebhart 2009, 3).

2.2 USKONNON KÄSITTEEN MÄÄRITTELEMINEN

2.2.1 USKONNON AVOIN MÄÄRITELMÄ

Tutkimukseni aihe ei pohjautu uskonnollisen yhteisön tai ilmiön tarkastelemiselle, joten koen tarpeelliseksi selventää sitä, millä tavoin tutkimukseni paikantuu uskontotieteeseen. Olennaista paikantumisessa on nähdäkseni se tapa, jolla uskonnon käsite tutkimuksessa ymmärretään. Uskontotieteilijöille on selvää, ettei uskonnon käsitteen määrittely ole yksiselitteistä. Uskontoa ei aina ole esimerkiksi perusteltua määritellä joidenkin uskonnoille keskeisinä pidettyjen ominaisuuksien mukaan, kuten uskona yliluonnollisiin toimijoihin, koska silloin määritelmän ulkopuolelle saattaa rajautua ilmiöitä, joiden tutkiminen uskonnollisina tai uskonnonkaltaisina voisi olla hedelmällistä toisenlaisista lähtökohdista käsin.

Uskontotieteilijä W. Richard Comstock on kirjoittanut uskonnon määrittelemisestä artikkelissaan ”Toward open definitions of religion” (1984), jossa hän esittää näkemyksen siitä, miten uskonto pitäisi lähestyä avoimena kategoriana. Avoimesti määriteltävänä uskonto nähdään tutkijoiden konstruoimana käsitteenä, jonka sisällön rajaus on puhtaasti akateeminen kysymys (Mikkola 2004, 217). Comstockin mukaan uskonto on avoin käsite, joka myös tulee määritellä avoimesti, jolloin tutkijan tarvitsee ainoastaan tietää mistä alkaa, ei sitä, mihin tutkimus lopulta päättyy (Comstock 1984, 514). Avoin määritelmä toimii eräänlaisena ehdotuksena tarkastella kulttuurisia aineistoja uskonnonkaltaisina (Anttonen 2010, 99).

Tutkimuksessani ymmärrän uskonnon kategorian avoimena tavalla, jolla uskontotieteen emeritusprofessori Veikko Anttonen on siitä kirjoittanut (ks. Anttonen 1993; 1996; 2010). Comstockiin viitaten Anttonen kokee tutkimuksen kannalta hedelmälliseksi, ettei uskontoa käsitteenä rajata aineistossa oletetusti esiintyviin kategorioihin, vaan uskonnon käsitteen avulla voidaan lähestyä myös uskontoon rinnastettavissa olevia kulttuurisia merkitysjärjestelmiä, jotka sisältävät uskonnoille tyypillisiä rituaalisen pyhittämisen muotoja. Esimerkiksi erilaisten poliittisten ideologioiden kuten nationalismin voidaan ymmärtää sisältävän uskonnollisia rituaaleja vastaavia toiminnan representaatiojärjestelmiä. (Anttonen 1996, 38.)

Uskontoon rinnastettavissa olevien kulttuuristen merkitysjärjestelmien tunnistamisessa lähdän liikkeelle siitä käsityksestä, että uskonnollinen ajattelu ja käyttäytyminen ovat ihmiselle ominaisia ja ne perustuvat ajattelun perustaviin ominaisuuksiin, ”jotka mahdollistavat abstraktien käsitteiden ymmärtämisen sekä erilaisten käsitejärjestelmien muodostamisen” (Anttonen & Taira 2004, 20). Näin ymmärrettynä uskonnollinen ajattelu ei näyttyädy kovinkaan poikkeavana toimintana, vaan siinä hahmottuu ihmisen perustavanlaatuisen kyky hahmottaa abstrakteja kokonaisuuksia. Näin ollen varmaa rajaa sen välille, mikä on uskontoa ja mikä ei ole uskontoa, ei voida täysin vetää, sillä ajattelun yleiset mekanismit mahdollistavat sen, että ihmisellä on välineet rakentaa uskonto mistä aineista tahansa (Anttonen & Taira 2004, 21). Toisin sanoen uskonnolliselle ajattelulle tyypilliset ajattelun mekanismit eivät ole mitenkään rajautuneita ainoastaan näennäisesti uskonnollisiin ilmiöihin, vaan niitä käytetään myös muilla elämän alueilla.

Kaikille kulttuureille, ei vain uskonnollisille, on ominaista erottaa erilleen sellaisia tekijöitä, joiden avulla jäsennetään ja normitetaan yhteisöllistä elämää sen monissa muodoissaan (Anttonen 2010, 119). Näin ollen uskontotieteilijän on mahdollista tarkastella erilleen asettamisen ja pyhittämisen mekanismeja erilaisissa kulttuurisissa merkitysjärjestelmissä, jotka ovat luonteeltaan uskonnoille rinnasteisia. Jumala voi olla uskonnollisesti pyhä, kun taas oikeudenmukaisuus tai ihmisten välinen tasa-arvo voivat olla pyhiä sosio-kulttuurisessa mielessä. Molemmissa ajattelun tavoissa perusta on rajanvedoissa, joilla yhteisöelämän perustavat rajakohdat on merkitty ja samalla luotu keskinäiselle toiminnalle yhteinen arvopohja. (Anttonen & Taira 2004, 32.) Anttonen mukaan uskonnon kategoriaan kuulumisessa keskeistä onkin juuri ”pyhän ja pyhittämisen, erilleen rajaamisen ja rituaalisen yhdistämisen logiikka”, ei niinkään yliluonnollisen toimijan ilmeneminen tarkasteltavana olevassa kulttuurisessa järjestelmässä (Anttonen 1996, 38).

Anttonen on liittänyt pyhän käsitteenä sekä maa-alueisiin että ihmisryhmiin, joten sen hyödyntäminen kansakunnan sosiaalisen rakentumisen tutkimuksessa on perusteltua (ks. Anttonen 1996, 2010). Pyhän käsitteellä voidaan tarkastella sekä konkreettisiin valtioiden rajoihin ja niiden ylittämiseen liittyviä merkityksiä että kansakunnan kannalta keskeisiksi määrittyviä arvoja, asenteita ja kieltoja, joiden avulla ideaa yhtenäisestä kansasta rakennetaan. Pyhäksi rajautuviin asioihin liittyy kiinteästi myös ajatus rajoja suojelevasta kiellostä ja kiellon rikkomisesta (Anttonen 2010, 125). Kuten Anttonen ja Taira yhdessä toteavat: ”kielto ja sen rikkominen ovat perustavia tunnuspiirteitä, joilla pyhäksi erotettujen asioiden arvoa valvotaan” (Anttonen & Taira 2004, 33). Rajoja koskevat kiellot ja ajatus niiden rikkomisesta toimivat erinomaisina suunnannäyttäjinä sille, mitkä asiat yhteiskunnassa asettuvat erillisiksi, pyhäiksi.

2.2.2 KANSAKUNTA USKONTONA

Kansalaisuutta, kansallisuutta ja nationalismia koskevat kysymykset ovat kiinnostaneet uskontotieteilijöitä pitkälti koko tieteenalan akateemisen historian ajan. Erityisesti aihetta on pohdittu uskontososiologiassa sekä sen durkheimilaisessa perinteessä (Mahlamäki 2005, 19). Uskontososiologi Émile Durkheimin mukaan yhteiskunta onkin uskonnon lähde (Durkheim 1980; Anttonen & Taira 2004, 30). Vaikka Durkheim ei itse ole käyttänyt käsitettä kansalaisuskonto, on hän tavallaan kuitenkin kirjoittanut siitä (Mahlamäki 2005, 210v13).

Durkheimin mukaan uskonnon perusta on totemismissä, jossa yhteisön palvoma toteemi symboloi sekä jumalaa että itse yhteisöä. Jumala on vain yhteiskunnan kuviteltu ilmaus, joten yhteisö itse on todellisen palvonnan kohteena (Durkheim 1980, 192; 209). Durkheimille uskonnossa on myös kyse pyhän ja profaanin välisistä luokitteluista, joille jokainen uskonto viimekädessä perustuu (Durkheim 1980, 59). Pyhäksi luokittelemisen perusta on yhteisön kollektiivisessa tietoisuudessa, joka tuottaa kollektiivisiä representaatioita. Yhteisössä yhteisesti pyhinä pidetyt asiat representoivat kollektiivisiä arvoja ja tunteita, joiden perusteella tietty ryhmä eroaa muista. (Durkheim 1980.)

Uskontotieteilijä Ninian Smart edustaa durkheimilaista perinnettä näkemyksellään, jonka mukaan nationalismi on heimouskontoon rinnastettavissa oleva ideologia, jolla kansakunta erottaa itsensä ja maa-alueensa muista (Smart 1985). Ihminen on territoriaalinen

olento ja maa on pyhä sen kansalaisille tavalla, jota se ei ole ulkopuolisille (Smart 1985, 21–22). Nationalismissa, tai Smartia mukaillen patriotismissa, ei ole sinänsä mitään transsendenssia, sillä sen kaikki ulottuvuudet on sidottu vahvasti kansakunnan toimintaan (Smart 1985, 27; Ketola, Pesonen & Sjöblom 1997, 112). Smartin näkemys on luonteeltaan fenomenologinen, ja hänen mukaansa nationalismissa yhteisöllisyyden tunne sekä kansan myyttisyys saavat uskonnollisuuteen rinnastettavia merkityksiä. Smart kuitenkin tarkentaa, että nationalismi vertautuu yksinomaan heimouskontoon, eikä esimerkiksi teologisesti korkeauskonnolliseen kulttuuriseen järjestelmään. (Smart 1985, 27.)

Edellisessä luvussa esittelemäni Veikko Anttosen näkemykset pyhän käsitteestä uskonnolle ominaisina rajaamisen ja erilleen asettamisen keinona soveltuvat hyvin kansakunnan ja nationalismiin tarkasteluun uskuntoon vertautuvina järjestelminä. Anttosen mukaan ”kansallisuusaatteet, uskonnolliset ja poliittiset liikkeet sekä niiden sisäistä logiikkaa määrittävät ideologiset rakennelmat voidaan käsittää jatkumoksi pyhäksi luokittamisen pitkässä historiassa” (Anttonen 2010, 147). Juuri erilleen asettuminen ja omien arvojen sekä keskeisten tapahtumien korostaminenhan ovat kansakuntia keskeisesti määrittäviä tekijöitä. Myyttinen historia ja siihen sidotut merkitykset ovat kansallisen identiteetin kannalta keskeisiä ja ne saavatkin usein pyhän määreen (Anttonen 2010, 147). Anttosen käsityksen mukaan suomalainen kansallisuus uskuntoon verrattavana järjestelmänä rakentuu etnisen suomalaisuuden aatteelle ja on näin ollen verrattavissa heimouskontoon (Anttonen 2010, 147–148).

2.3 KANSALAIKUSKONTO

2.3.1 KANSALAIKUSKONNON HISTORIAA

Ensimmäisen kerran käsitettä kansalaisuskonto on käyttänyt ranskalainen valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau. Rousseau esitti kansalaisuskonnon (civil religion⁵) käsitteen vuonna 1762 ilmestyneessä teoksessaan *Yhteiskuntasopimuksesta* (suom. 1918). Rousseauin kansalaisuskonto on poliittinen uskonto, jonka tarkoituksena on oikeuttaa kansalaisten sitoutuminen valtioon (Hvithamar & Warburg 2009, 2). Kansalaisuskonnossa isänmaan ihannointi ja valtion palveleminen ovat sen suojelusjumalan palvelemista

⁵ Civil religion -käsite on käännetty suomalaisessa kirjallisuudessa sekä *kansalaisuskonnoksi* että *yhteiskuntauskonnoksi*. Käytännössä uskontotieteilijät ovat käyttäneet kansalaisuskonto-käännöstä (esim. Ketola 1997) ja teologit taas ovat puhuneet yhteiskuntauskonnosta (esim. Lampinen 1989, 2006). Tässä tutkimuksessa käytän *kansalaisuskonto*-käännöstä käyttämiini lähteisiin perustuen (ks. Mahlamäki 2005).

(Rousseau 1918, 208–209). Näin Rousseau'n näkemys kansalaisuskonnosta muistuttaa tavallaan Rooman imperiumin valtionuskontoa, jonka tarkoituksena oli kontrolloida ihmisten uskollisuutta valtiota kohtaan (Hvithamar & Warburg 2009, 2v1).

Uskonnon sosiologiassa käsitteen määrittelemiseen ja muotoutumiseen on vaikuttanut merkittävästi amerikkalainen sosiologi Robert N. Bellah, joka käytti termiä artikkelissaan ”Civil Religion in America” (2005 [1967]). Artikkelissaan Bellah analysoi Yhdysvaltojen presidenttien virkaanastumispuheita ja erityisesti tarkastelun kohteena oli se, miten puheissa puhutaan Jumalasta. Bellahin mukaan Jumalalla ei puheissa viitata erityisesti minkään uskonnon jumalaan, vaan kansakunnan, Amerikan Yhdysvaltojen transsendenttiin ulottuvuuteen (Bellah 2005). Kansalaisuskonnon kuvaama julkinen uskonnollinen ulottuvuus näyttäytyy uskomuksissa, symboleissa ja rituaaleissa, joita Bellah kutsuu amerikkalaiseksi kansalaisuskonnoksi (Bellah 2005, 42).

Bellahin mukaan kansakunnilla voidaan nähdä olevan oma uskonnollinen ulottuvuutensa, joka toimii kansallisen itseymmärryksen välineenä (Bellah 2005, 46). Bellahin tapa ymmärtää kansalaisuskonto mukailee Rousseau'n näkemystä kansalaisuskonnosta poliittisena uskontona. Hänen näkemyksessään kansalaisuskontoa voidaan tämän lisäksi tarkastella myös durkheimilaisena yhteiskunnan uskonnollisena ulottuvuutena, jota esimerkiksi kansalliset juhlapäivät ja kansakuntaa koskevat yleiset käsitykset ilmentävät. (Hvithamar & Warburg 2009, 3.) Bellahille kansalaisuskonto on kansallisissa symboleissa ilmenevä uskonnollinen ulottuvuus, joka legitimoii sosiaalisen järjestyksen ja antaa valtiolle sen arvo- ja normiperustan (Ketola ym. 1997, 109).

Kansalaisuskonnosta on kehittynyt monenlaisia määritelmiä. Erilaiset tulkinnat voidaan karkeasti jakaa kolmeen kategoriaan, jotka korostavat ilmiön erilaisia puolia. Ensinnäkin kansalaisuskonto voidaan ymmärtää kansanuskona. Tällöin kansalaisuskonto on jotain, mitä voidaan havaita esimerkiksi amerikkalaisessa elämäntavassa ja siinä jaetuissa yhteisissä käsityksissä, arvoissa ja uskomuksissa. Suomessa kansanuskon käsittäminen tässä mielessä ei näytä perustellulta, koska kansanuskolla on perinteisesti totuttu kuvaamaan esikristillisen ajan uskomuksia. Toisen näkemyksen mukaan kansalaisuskonnon perusta on transsendentissa todellisuudessa. Tällöin kansakunta saa oikeutuksen olemassaololleen esimerkiksi jumalalta. Kolmas tapa hahmottaa kansalaisuskonto on käsittää se uskonnollisena nationalismina. Siinä oikeutus kansakunnan toiminnalle haetaan kansakunnasta itsestään, josta tulee ihailun ja palvonnan kohde. Nationalistisen kansalaisuskonnon

tehtävänä on kansakunnan päämäärien ja arvojen pyhittäminen. (Jones & Richey 1974; Ketola ym. 1997, 109–111.)

Perinteisillä uskonnoilla voi olla kansalaisuskonnossa oma roolinsa tai kansalaisuskonto voi olla täysin sekulaari, jolloin kansakunnasta nouseva uskonnollinen ulottuvuus on yhteydessä ainoastaan valtioon (McGuire 1987, 163). Pohjoismaissa kansalaisuskonto on perinteisesti yhdistetty osaksi enemmistökirkkoja (Repstad 2009, 204). Suomessa kansalaisuskonto on esimerkiksi kirkkososiologian piirissä yhdistetty osaksi luterilaista kansankirkkoa (ks. Sundback 1984; 2000). Suomalaisesta kansalaisuskonnon tutkimuksesta löytyy kuitenkin myös esimerkkejä, joissa kansalaisuskontoa ei ole suoraan yhdistetty osaksi luterilaista kirkkoa. Esimerkiksi Tiina Mahlamäki on kirjoittanut kansalaisuskonnosta yhteiskunnan uskonnollista ulottuvuutta ilmentävänä käsitteenä sanan durkheimilaisessa mielessä (Mahlamäki 2005).

2.3.2 KANSALAIUSKONNON FUNKTIO TUTKIMUKSESSA

Niin sanotusta kansankirkosta erillisenä ilmiönä kansalaisuskonto perustuu kansasta lähtöisin oleville kansakuntaa koskeville käsityksille. Tarkemmin sanottuna kansalaisuskonnolla kuvataan sellaista käsitystä arvopohjaisesta ajattelusta ja toiminnasta, jolla kansalaiset ilmaisevat käsityksensä kansakunnasta pyhänä ja loukkaamattomana (Mahlamäki 2005, 210). Se määrittelee sen, mitä on kunnan kansalaisuus ja mitkä ovat kansakunnan ulkoiset rajat (Mahlamäki 2005, 212).

Kansalaisuskonto kattaa tavat, joilla ihmiset ilmaisevat kuuluvuuttaan ryhmään, jolla on muista eroava arvo- ja merkitysjärjestelmä. Kansallisuuden uskonnollinen ulottuvuus ilmenee arvoissa, ihanteissa ja päämäärissä, joilla yhteisöllisen elämän pyhä järjestys ilmaistaan (Anttonen 1993, 53). Edellä mainituista funktioista erityisen keskeisiä tutkimukseni kannalta ovat kansakunnan rajojen merkitseminen sekä arvojen, ihanteiden ja päämäärien ilmaiseminen. Ne ovat niitä piirteitä, jotka ilmenevät kansanedustajien keskusteluissa turvapaikanhakijoista.

Joidenkin näkemysten mukaan kansalaisuskonnolla voi olla vaikutusta kansakunnan yhtenäisyyden ja solidaarisuuden rakentumisessa ja se voi toimia eri uskontoja ja etnisiä ryhmiä yhdistävänä tekijänä (esim. McGuire 1987, 161). Itse en ole täysin samaa mieltä tämän näkemyksen kanssa. Vaikka kansalaisuskonto saattaa näyttäytyä eri ryhmiä

yhdistävänä tekijänä, on mahdollista, että se edustaa vain enemmistön kulttuuria, joka esitetään koko kansaa yhdistävänä asiana. Tällöin kansalaisuskonnon käsite yhdistyy merkittävästi luvussa 2.1 esittämäni näkemykseen kansallisesta identiteetistä enemmistö-kulttuuria ylläpitävänä hegemonisena diskurssina.

Esimerkiksi Mahlamäki on kirjoittanut kansalaisuskonnosta juuri enemmistön arvojen mukaisena kulttuurisena arvojärjestelmänä. Mahlamäki kiteyttää tulkinnassaan kansalaisuskonnon ”*kulttuurisesti rakentuneeksi arvojärjestelmäksi, joka saa aikaan sitoutumista kansakuntaan pyhittämällä sen enemmistön jakamat käsitykset kansakunnan merkityksestä, päämääristä ja arvoista, ja jota voidaan havainnoida kansakunnan enemmistön yhteisiksi kokemuksissa myyteissä, uskomuksissa ja rituaaleissa.*” Enemmistö-kulttuurin mukaisena kansalaisuskonto on yleensä sidoksissa yhteiskunnan konservatiivisiin arvoihin. (Mahlamäki 2005, 212.)

Vaikka kansalaisuskonto näyttäytyisikin enemmistö-kulttuurin hegemonisen diskurssin mukaisena, ei sen määrittelemisen rajoitu vain enemmistöön, saati poliittiseen eliittiin. Uskonnon sosiologi Niels Reeh’n mukaan sekä valtiolla että kansalla on merkitystä kansalaisuskonnossa. Kansalaisuskonnossa kansakuntaa koskevat käsitykset, kuten kansakunnan historian myyttiset tulkinnat, ovat lähtöisin sen kansalaisista ja myyttisen historian kollektiivisesta muistamisesta (Reeh 2009, 90). Kansallisen identiteetin merkitykset eivät synny tyhjiössä. Niiden esiintyminen politiikassa olettaa kansallisuutta koskevan kulttuurisen käsitteistön olemassaolon, josta erilaisia merkityksiä voidaan tilanteen mukaan hyödyntää. Tällöin kansasta lähtöisin olevilla kansakunnan tulkinnoilla voidaan nähdä olevan poliittisia seurauksia (Reeh 2009, 92). Reeh pitää kansalaisuskontoa eräänlaisena valtion mytologiana, joka määrittelee sekä oikeuttaa valtion täysivaltaisuuden niin kansallisesti kuin kansainvälisesti (Reeh 2009, 93).

Keskeistä Reeh’n mukaan on se, että kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa valtion poliittiseen prosessiin (Reeh 2009, 89). Poliitikot eivät ole ainoita, joilla on oikeus osallistua politiikan tekemiseen, vaikka heillä onkin diskursiivista valtaa poliittisissa asioissa. Kansalaisilla on esimerkiksi mahdollisuus määritellä kansalaisuutta sekä kansakuntaa esittämällä niistä omia näkemyksiä tai kritisoimalla vallassa olevien käsityksiä. Mahdollisuudet vaikuttaa ovat poliitikkojen mahdollisuuksia pienemmät, mutta ne ovat silti olemassa. (Reeh 2009, 92.) Kansalaisuskonnon suunta ei siis ole vain ylhäältä alaspäin, vaan se voi toimia myös alhaalta ylöspäin kohdistettuna kritiikkinä esimerkiksi hallitusta kohtaan.

Näin ollen Reeh pitää kansalaisuskontoa kilpailun alaisena alueena, johon eri toimijat voivat vaikuttaa omista positioistaan käsin. (Reeh 2009, 93.) Reeh'n määritelmä vastaa laajalti omaa käsitystäni kansalaisuskonnosta. Suhtaudun kansalaisuskontoon kansakunnan täysivaltaisuuden oikeuttavana valtion mytologiana. Tämän lisäksi Reeh'n ajatus kansalaisuskonnosta kilpailun alaisena tarjoaa myös mahdollisuuden analysoida kansanedustajien keskenään eroavia käsityksiä erilaisina kansalaisuskonnon muotoina.

Mahlamäen mukaan kansalaisuskonnon muoto jää määritelmässä usein hahmottomiksi, mutta sen funktio on usein selvä (Mahlamäki 2005, 211–212). Ottamalla tämän huomioon olen tässä luvussa pyrkinyt muodostamaan mahdollisimman selkeän kuvan siitä, millä tavoin hyödynnän kansalaisuskonnon käsitettä tässä tutkimuksessa. Käsitteen avoimuudesta huolimatta kansalaisuskonnolla on tutkimuksessa selvä funktiota. Käsitteen tehtävänä on kuvata kansakuntaan sitoutumista, yhteiskunnan instituutioiden legitimoitua sekä niiden arvovaltaa (Mahlamäki 2005, 212). Tutkimuksessa selvitän, miten kansallisen identiteetin tunnistamat yhteiskunnan keskeiset instituutiot, toimintakäytännöt ja päämäärät legitimoidaan kansalaisuskonnon nimeämän arvojärjestelmän mukaisina turva-
paikkapoliittisessa täysistuntokeskustelussa.

3 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

3.1 TUTKIMUKSEN AINEISTO

Tutkimuksessani tarkastelen keväällä 2016 käytyjä eduskunnan täysistuntokeskusteluja turvapaikanhakijoista. Keskustelut käsittelevät kahta hallituksen antamaa lakiesitystä ulkomaalaislain muuttamiseksi. Hallituksen esitysten aiheena ovat humanitaarisen suojelun kumoaminen sekä perheenyhdistämisen kriteerien tiukentaminen. Esityksiä voidaan pitää hallituksen tavoitteena rajoittaa vuonna 2015 Suomeen saapuneille turvapaikanhakijoille annettavien oleskelulupien määrää. Lakiesitykset pohjautuvat vuoden 2015 joulukuussa annettuun Hallituksen turvapaikkapoliittiseen toimenpideohjelmaan. Esittelen lakiesitysten sisältöä tarkemmin luvussa 5.2.

Lakiesityksiä käsitellään useiden käsittelykertojen aikana. Kahden tarkastelemani lakiesityksen käsittelykertoja on yhteensä 10 ja niiden pituudet vaihtelevat huomattavasti keskenään. Lyhyimmillään käsittelyt ovat kirjoitetussa muodossaan yhden sivun mittaisia, kun taas pisin käsittely on 62 sivua. Ajallisesti käsittelyjen pituudet vaihtelevat muutamasta minuutista useaan tuntiin. Lyhyet yhden sivun käsittelykerrat koostuvat lähinnä äänestyksistä. Niinpä olen analyysissä keskittynyt pidempiin keskusteluihin, joita on yhteensä viisi. Sivumääräisesti lakiesitysten käsittelykertojen pituus on yhteensä 173 sivua, joista 167 sivua on analyysini kohteena.

Olen koonnut puoluekohtaisen osallistumisaktiivisuuden oheiseen taulukkoon 1, josta selviää puolueiden käyttämien puheenvuorojen prosentuaalinen osuus humanitaarista suojelua ja perheenyhdistämistä käsittelevien keskusteluiden kaikista käytetyistä puheenvuoroista. Taulukosta käy ilmi, että kahdesta lakimuutoksesta perheenyhdistämisen edellytyksiä koskevat tiukennukset ovat selvästi herättäneet enemmän keskustelua kuin humanitaarisen suojelun poisto. Tätä selittää osaltaan se, etteivät kansanedustajat pidä humanitaarisen suojelun poistamista kovinkaan merkittävänä myönnettyjen oleskelulupien määrän kannalta.⁶ Vaikka keskusteluissa oppositiopuolueet kritisivat humanitaarisen suojelun poistamista vahvasti, ei lakimuutos näyttäydä kovinkaan merkittävänä oppositiopuolueille niiden keskusteluun osallistumisen perusteella. Opposition puheenvuoroja voidaankin pitää lähinnä vaalipuheena, jossa kritiikin tarkoituksena on lähinnä omien

⁶ ks. PTK 6/2016/4

Taulukko 1: Puolueiden osallistuminen (%) keskusteluihin ulkomaalaislain muutoksista

Puolue	Puolueen koko eduskunnassa (%)	Keskustelut humanitaarisesta suojelusta	Keskustelut perheenyhdistämisestä	Osallistuminen yhteensä
Kesk.	24,5	3,3	2,0	2,3
PS	19,0	39	22,1	25,8
Kok.	18,5	20,3	13,2	14,8
SDP	17,0	15,3	23,0	21,3
Vihr.	7,5	5,1	24,0	19,8
Vas.	6,0	10,2	8,8	9,1
RKP	5,0	6,8	3,9	4,6
KD	2,5	0,0	2,9	2,3
puheenvuorot yht. (kpl)		59	204	263

Lähde: Luvut on laskettu www.eduskunta.fi sivuilta saatavien tietojen perusteella.

Huom. Puolueen koko viittaa eduskuntapaikkojen osuuteen vaalikauden (2015) alussa.

kantojen esiin tuominen. Tästä kertoo myös lakiehdotuksen äänestyksen tulos, jossa lakiehdotuksen hyväksyminen on saanut 107 ääntä, hylkääminen 29 ääntä ja poissaolevia on ollut 63.⁷

Taulukosta käy myös ilmi puolueiden aktiivisuus yhteensä molempia lakiesityksiä käsittelevissä keskusteluissa. Taulukosta selviää, että perussuomalaisten puolue on osallistunut aktiivisimmin ulkomaalaislain muutoksia käsitteleviin keskusteluihin. Tämä on ymmärrettävää, kun otetaan huomioon, että Perussuomalaista puoluetta pidetään yleisesti maahanmuuttokriittisenä. Vastaavasti Vihreiden ja SDP:n osallistuminen keskusteluihin on ollut aktiivista. Vihreiden osallistumista (19,8%) voidaan tulkita jopa hyvin aktiiviseksi, sillä puolueen edustajien osuus eduskunnasta on vain 7,5%.

Keskustan ja Kristillisdemokraattien osallisuus on ollut kaikkein vähäisintä. Tämän perusteella voidaan tulkita, ettei lakiesityksien sisältämät muutokset ole kovinkaan merkityksellisiä puolueiden politiikan kannalta. Erityisesti tämä koskee Keskustaa, jonka osallistuminen keskusteluun on kaikkein vähäisintä siitäkin huolimatta, että puolue on edustajamäärältään eduskunnan suurin.

Eduskunnan täysistuntoja tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä, että niissä ei ole kyse samalla tavalla vuorovaikutteisesta tilanteesta kuin esimerkiksi arkisessa kasvokkain keskustelussa. Täysistunnoissa puheenvuorot ovat yleensä etukäteen kirjoitettuja ja puhuja poikkeaa kirjoittamastaan yleensä vain kommentoidakseen lyhyesti edellisiä puheenvuoroja. Etukäteen suunniteltujen puheiden lisäksi kansanedustajille jaetaan erillisiä

⁷ PTK 37/2016/2

vastauspuheenvuoroja, joissa kansanedustajat voivat lyhyesti kommentoida käytyä keskustelua. Täysistunnoissa puheenvuoroilla on oma järjestyksensä, joten keskustelu ei etene vastavuoroisesti siten, että seuraava puheenvuoro olisi aina vastaus edelliselle puhujalle. Keskustelussa eduskunnan puhemies antaa vastauspuheenvuoroille erikseen oman ajan ja paikan. Puheiden niin sanottua luonnollisuutta rajoittaa siis myös niitä koskeva aikaraja.

Täysistuntojen merkittävyys suomalaisen politiikan kannalta on mielenkiintoinen. Ensinnäkin istunnot ovat julkisia, jolloin niiden voidaan nähdä toteuttavan ajatusta poliittisen päätöksenteon läpinäkyvyydestä. Tämän lisäksi yksi eduskunnan tärkeimmistä tehtävistä eli lakien säätäminen tapahtuu juuri täysistunnoissa. Toisaalta keskustelun merkittävyys voidaan kyseenalaistaa. Poliitiikan tutkija Kyösti Pekosen mukaan kansanedustajat pitävät täysistunnoissa käytyä keskustelua lähinnä teatterina ja näyttelemisenä sanojen negatiivisessa mielessä (Pekonen 2011, 98; 107).

Teatterinomaisuus on johdannaista esimerkiksi täysistuntojen julkisuudesta. Median läsnäolon on nähty vaikuttavan puheisiin niin, että niiden tarkoituksena ei ole tavoittaa toisia kansanedustajia ja vakuuttaa heitä omista mielipiteistä, vaan puheiden yleisönä ovat media sekä äänestäjäkunta. Kansanedustajien mukaan täysistunnoissa puhutaan niin sanotusti pöytäkirjaan, jotta heidän työstään jäisi konkreettinen jälki, jota voisi esimerkiksi hyödyntää seuraavissa vaaleissa. (Pekonen 2011, 103–104.) Tätä kuvaa konkreettisesti se, että täysistunnoissa paikalla on usein vain muutama edustaja eli edustajat puhuvat monesti tyhjälle salille (Pekonen 2011, 218). Vaalipuheesta tai medialle suunnatusta puheesta kertoo myös se, miten kansanedustajien mukaan täysistunnoissa esitetään tahallisen kärjistäviä mielipiteitä ja korostetaan esimerkiksi hallituksen ja opposition välisiä eroja (Pekonen 2011, 107–108).

Pekonen esittää myös, ettei täysistuntokeskustelulla ole suurta vaikutusta poliittisen päätöksenteon kannalta, vaan kansanedustajien mukaan eduskunnan todellinen työ tapahtuu valiokunnissa, piilossa äänestäjiltä (Pekonen 2011, 106). Valiokunnan tärkeimpänä tehtävänä pidetään ensisijaisesti mahdollisimman hyvien lakien säätämistä. Todellinen työ on sitä, kun valiokunnissa tarkastetaan lakiesitykset perinpohjaisesti ja ne arvioidaan lakiteknisesti sekä poliittisesti. Ainoastaan valiokunnissa on mahdollista puhua itse asiasta, esittämättä ääneen omaa poliittista agenda, kuten täysistunnossa tehdään. (Pekonen 2011, 153–154.) Eduskuntatyön näkyvin osa, puhe ja aloitteet, eivät lopulta ole

kovinkaan merkityksellisiä poliittisessa päätöksenteossa. Niinpä täysistuntokeskustelun merkittävyttä on arvioitava muulla tavoin kuin poliittisen päätöksenteon kannalta.

Täysistuntokeskusteluja tarkasteltaessa on siis tärkeää huomioida niiden luonne. Vaikka kansanedustajien puheet olisivat täysistunnoissa tahallisen kärjistettyjä ja niiden kohde-ryhmä olisi täysistuntosalin ulkopuolella, ei se kuitenkaan tarkoita, että täysistuntokeskustelut olisivat aineistona jotenkin puutteellisia. Päinvastoin, niiden julkisuus mahdollistaa eduskuntaa laajempien sosiaalisten merkitysten tarkastelemisen. Julkisina täysistuntopuheet vaikuttavat suomalaisten tapaan suhtautua poliittisiin aiheisiin, kuten turva-paikanhakijoihin. Julkisuudesta johtuen keskusteluihin onkin suhtauduttava diskursiivisina vallankäytön välineinä, joiden voidaan nähdä vaikuttavan ihmisten toimintaan ja asenteisiin. Julkista vaikuttamista on esimerkiksi poliittisten näkemysten esittäminen arkijärjen mukaisina, jolloin vaihtoehtoiset tavat käsittää todellisuutta kyseenalaistetaan ja alistetaan oman näkemyksen alle (Hjelm 2016, 22).

Vaikka täysistuntokeskustelujen voidaan nähdä vaikuttavan laajemmin ympäröivän yhteiskunnan asenteisiin sekä myös heijastavan yhteiskunnassa vallitsevia asenteita, ei eduskunta ole kuitenkaan kansan peilikuva. Enimmillään eduskunta on hetken kuvaus kansasta, mutta se ei ole sama asia kuin koko kansa. (Pekonen 2011, 26.) Niinpä tutkimuksessani täysistuntopuheessa rakentuvat merkitykset kertovat ensisijaisesti kansanedustajien arvoista ja asenteista. Jotain kansanedustajien asenteet kuitenkin kertovat laajemmin myös kansasta, sillä demokratiassa kansanvaltaa toteuttavat henkilöt sekä edustavat että esittävät kansaa (Pekonen 2011, 18). Valta on heillä vain niin kauan, kuin he kykenevät esittämään ja edustamaan kansaa tavalla, joka takaa kansan luottamuksen (Pekonen 2011, 19). On myös muistettava, etteivät kansanedustajat ole tietenkään kansasta erillään, vaan kuuluvat siihen myös itse, jolloin heidän asenteensa heijastavat omalta osaltaan yhteiskunnassa ilmeneviä arvoja ja asenteita.

Tutkimukseni aineisto muodostuu julkisista dokumenteista, jotka ovat niin sanotusti luonnollista dataa. Luonnollisuus tarkoittaa sitä, että aineisto on olemassa tutkijasta riippumatta, jolloin tutkijan läsnäolo ei ole vaikuttanut aineiston syntyyn eikä sen sisältöön. Tutkija ei siis ole vaikuttanut aineistossa esiintyvien diskurssien muodostumiseen. Sen sijaan diskurssien tunnistaminen on jo itsessään diskursiivista toimintaa. (Taira 2013, 29.) Käsittelen diskurssianalyysia tarkemmin seuraavassa luvussa.

3.2 DISKURSSIANALYYSI

Diskurssianalyysin perusoletuksena on, että kielen käyttö merkityksellistää maailmaa sekä ”järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme” (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 18). Diskurssit ovat verrattain eheitä merkityssysteemejä, jotka tuottavat yhdenlaisen version sosiaalisesta todellisuudesta (Hjelm 2011, 135; Taira 2013, 28). Se miten käsitteellistämme maailmaamme vaikuttaa siis siihen, millaisena tuo maailma meille näyttäytyy. Tämä on yksi sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksista. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan asiat saavat merkityksensä sosiaalisen kanssakäymisen, kuten kielenkäytön kautta (ks. Berger & Luckmann 1994 [1966]). Sosiaalinen konstruktionismi on yleisesti hyväksytty taustaoletus diskurssianalyysille.

Diskurssianalyysi voidaan ymmärtää metodologisesti hyvin monella tapaa. Erilaisten tulkintojen välillä esimerkiksi epistemologiset ja ontologiset taustaoletukset sekä metodologiset että tulkinnalliset implikaatiot vaihtelevat (Hjelm 2016, 21). Diskurssianalyysi ei ole selkeärajanen metodi, vaan sitä voidaan kutsua enemmän väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi (Potter & Wetherell 1987, 175), ”joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia” (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 17). Uskontotieteilijä Titus Hjelmän mukaan diskurssianalyysin tekemiselle ei olekaan mitään yhtä tiettyä tapaa, vaan diskurssianalyysi määritellään aina tutkimuskohtaisesti (Hjelm 2011, 142). Erilaisten lähestymistapojen välillä voidaan tehdä karkea jako niihin käsityksiin, joiden mukaan diskurssien ulkopuolisilla sosiaalisilla rakenteilla on merkitystä diskurssien rakentumisessa ja tulkittamisessa sekä käsityksiin, jotka joko kieltävät diskurssien ulkopuolisen ontologisen todellisuuden olemassaolon tai pitävät sitä yhdentekevänä diskurssien tulkinnan kannalta (Hjelm 2016, 21).

Keskenään poikkeavista tulkinnoista huolimatta diskurssianalyysista voidaan sanoa myös jotain yleistä. Yleisesti ottaen diskurssien ymmärretään rakentuvan sosiaalisessa kanssakäymisessä ja niiden nähdään rakentavan sosiaalista todellisuutta luomalla uusia sekä muokkaamalla tai vahvistamalla jo olemassa olevia merkityksiä. Kielen käytön merkitykset nähdään moninaisina sekä tilannekohtaisina. Esimerkiksi kristillisessä kontekstissa Raamatulla voidaan sekä tuomita että ymmärtää homoseksuaalisuutta. Sekä paikallinen että historiallinen konteksti vaikuttavat siihen, minkälaisia merkityksiä asiat kielenkäytössä saavat. (Taira 2013, 28; 30.)

Keskeistä diskurssianalyysissä on pyrkimys jäljittää selitysvoimaisia yhteyksiä kielenkäytön sekä sosiaalisen todellisuuden välillä (Fairclough 1995, 72). Yksilöllisen diskurssin analysoiminen diskursiivisena toimintana keskittyy tekstin tuottamisen, jakamisen ja tulkitsemisen prosesseihin, mutta koska diskursiivinen toiminta ymmärretään sosiaalisiksi, vaatii diskurssien analysoiminen myös sellaisten taloudellisten, poliittisten ja institutionaalisten tekijöiden tunnistamista, joissa diskurssi on syntynyt (Fairclough 1995, 71). Aineistoa analysoitaessa on hyvä kysyä, miksi asioista puhutaan juuri tietyllä tapaa eikä jollakin toisella (Taira 2013, 33). Sen lisäksi, että keskittyy siihen mitä sanotaan, on myös hyvä keskittyä siihen, mikä jätetään sanomatta, eli mitä pidetään itsestään selvänä (Hjelm 2016, 22). Vaikka diskurssit koostuvat yksilöivästä toteamusten joukoista ei niitä kuitenkaan analysoida yksittäin kontekstistaan irrallisina, vaan tarkoituksena on selvittää miten ne toimivat osana sosiaalista ja kulttuurista kontekstia (Taira 2013, 28).

Diskurssianalyysissä ei olla kiinnostuneita siitä, millä tavoin henkilö ajattelee jostain asiasta x. Teemu Tairan mukaan diskurssianalyysissä ei siis esimerkiksi kysytä, mitä ulkomaalaisista jatkuvasti valittavan ihmisen päässä liikkuu. Sen sijaan diskurssianalyysin avulla voidaan tarkastella, miten ulkomaalaisia koskeva vihamielinen diskurssi rakentuu kyseisen henkilön puheessa ja mitkä ovat tuon diskurssin sosiaaliset vaikutukset. (Taira 2013, 28.) Tutkimuksessani en siis ole kiinnostunut siitä, mitä kansanedustajat henkilökohtaisesti ajattelevat turvapaikanhakijoista.

Keskeinen vaihe diskurssianalyysissä on diskurssien tunnistaminen. Ne eivät ole sellaisenaan eksplisiittisesti olemassa, vaan niiden tunnistaminen perustuu tutkijan muodostamiin konstruktioihin. Tutkija pyrkii osoittamaan diskurssien olemassaolon esittämällä aineistossa esiintyviä verrattain eheitä merkityssystemejä. Diskurssien tunnistaminen on näin ollen jo itsessään osa analyysia. Vaikka diskurssien tunnistaminen perustuu lähinnä tutkijan tekemille havainnoille, tulisi diskurssien silti olla kenen tahansa lukijan tunnistettavissa. Mitään yhtä tiettyä tapaa diskurssien tunnistamiselle ei ole, mutta diskursseissa pitäisi olla havaittavissa toistuvuutta ja yhdenmukaisuutta. (Taira 2013, 29.) Havainnoimalla ja tulkitsemalla diskursseja tutkija osallistuu itse noihin diskursseihin ja siis kuvaa sekä luo itse tutkimaansa sosiaalista todellisuutta. Diskurssien tunnistaminen ja tulkinta ovat siis itsessään diskursiivista toimintaa.

Diskursseista puhuttaessa on myös puhuttava vallasta (ks. Hjelm 2016; Taira 2013). Diskurssin ja vallan suhdetta pohdittaessa tärkeää on keskittyä diskursiivisen tilanteen sosiiaalisiin rakenteisiin. Voidaan kysyä, kenellä on mahdollisuus osallistua diskurssiin sekä miten diskursiivista tilannetta kontrolloidaan. Miten tapahtuman paikka, aika, tila, asetelma sekä läsnä- tai poissaolevat henkilöt vaikuttavat diskurssiin ja kenellä on valta kontrolloida näitä tekijöitä. Yksi tapa käyttää valtaa on kontrolloida diskursiivisen tapahtuman kontekstia. Potilas on se joka varaa lääkäriltä ajan ja professori määrittää sen, milloin ja missä hän on opiskelijoiden tavoitettavissa. (Dijk, van 1993, 259–260.) Konteksti ohjaa myös itsessään osallisina olevien kielenkäyttöä. Opettajan ja oppilaan välinen kanssakäyminen ei ole mitä tahansa jutustelua, vaan molempia ohjaavat tietyt olettamukset heidän rooleistaan.

Diskurssit voivat ylläpitää valtarakenteita niille tyypillisten funktioiden avulla. Eräs tällainen on jako ”meidän” ja ”muiden” välillä. Kyse on puhetavasta, jossa luodaan merkityksiä kahden ryhmän tai kategorian välillä. Stuart Hall on esimerkiksi kirjoittanut niin kutsutusta ’the West and the Rest’ ajattelusta, eli läntisten maiden erottamisesta muusta ei-läntisestä maailmasta. Ajatus lännestä yhtenäisenä alueena perustuu yksinkertaistamiselle. Ajatuksen mukaisesti länsi representoi jotain hyvin moninaista ja eriytynyttä (kuten eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset kulttuurit), ikään kuin se olisi jotain yhdenmuukaista. Muuta maailmaa taas yhdistää se, että sen osat ovat erilaisia länteen verrattuna. Länsi myös tuottaa vertailustandardin, jonka avulla voidaan vertailla yhteiskuntia toisiinsa. On maita, jotka ovat lähellä länttä ja maita, jotka ovat hyvin kaukana läntisistä maista. (Hall 1999, 79; 84.) Diskurssianalyysin keinoin voidaan muun muassa tarkastella tällaisia eron tuottamisen tapoja ja analysoida niihin liittyviä kärjistyksiä, yksinkertaisuuksia ja ennakko-olettamuksia.

Olen tunnistanut tarkastelemastani aineistosta kuusi diskurssia: *yhtenäisyysdiskurssi*, *vetovoimadiskurssi*, *kotoutumisdiskurssi*, *motiividiskurssi*, *talousdiskurssi* sekä *paras maa-diskurssi*. Diskurssien nimeämisestä huolimatta ne eivät ilmene aineistossa täysin itsenäisinä, vaan niiden nimeämät merkityskokonaisuudet ovat osittain limittäisiä, välillä jopa päällekkäisiä. Tutkijan tekemä diskurssien erottaminen onkin osittain keinotekoisia, mutta se mahdollistaa niiden analysoimisen tutkimustarkoituksessa. Joka tapauksessa nimeämäni diskurssit muodostavat aineistossa riittävässä määrin sisäisesti yhtenäisiä merkityskokonaisuuksia, jotka ovat nähdäkseni kenen tahansa keskustelua lukevan tunnistettavissa. Analysoin tunnistamiani diskursseja tutkimuksen luvussa 6.1.

4.1 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Maahanmuuttajista puhuttaessa erilaisia nimikkeitä käytetään keskenään erilaisin tavoin, mikä saattaa aiheuttaa hämmennystä sekä epäselvyyttä kuvatun asian sisällössä. Esimerkiksi käsitteenä maahanmuuttajan voisi ymmärtää viittavan henkilöön, joka on joko muuttamassa johonkin valtioon tai on juuri muuttanut sinne. Suomessa on kuitenkin vakiintunut tapa puhua täällä jo pitkään eläneistä sekä jopa täällä syntyneistä henkilöistä, joilla on ulkomaalainen tausta, maahanmuuttajina (Kanniainen 2010, 17). Tätä kuvaa tapa puhua ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajista.

Epäselvyyksien välttämiseksi selvennän seuraavaksi lyhyesti, miten ymmärrän aineistossa tiheästi esiintyvät käsitteet *maahanmuuttaja*, *pakolainen*, *turvapaikanhakija*, *toissijainen suojele*, *paperiton* sekä *laiton maahanmuuttaja*. Ensinnäkin, *maahanmuuttaja* on kuka tahansa vieraaseen valtioon muuttava henkilö. Näin ollen sekä työn perässä maahan muuttanut että pakolainen ovat yhtä lailla maahanmuuttajia. (Jauhiainen 2017, 11.)

Pakolainen on henkilö, joka on paennut kotimaastaan vieraaseen maahan, koska pelkää vainoa syntyperänsä, uskontonsa, mielipiteidensä tai tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen vuoksi. Tämän lisäksi YK:n pakolaisasiainpäävaltuutetun toimiston UNHCR:n (United Nations High Commissioner for Refugees) tai jonkin valtion on annettava henkilölle pakolaisasema. Pakolaisasema on YK:n määrittelemä kotimaansa ulkopuolelta turvaa hakeneen henkilön kansainvälisen suojelun kategoria. *Kiintiöpakolainen* on henkilö, jolle UNHCR on myöntänyt pakolaisaseman, tai muu kansainvälisen suojelun tarpeessa olevan henkilö, jonka valtio ottaa vastaan vuosittaisessa pakolaiskiintiössään. (Jauhiainen 2017, 9–10.) Vuodesta 2001 lähtien Suomi on sitoutunut ottamaan vuosittain 750 kiintiöpakolaista. Kiintiötä nostettiin vuosina 2014 ja 2015 1050 kiintiöpakolaiseen Syyrian sodan vuoksi.⁸

Turvapaikanhakija on henkilö joka pyytää suojelua ja oleskeluoikeutta kotimaansa ulkopuoliselta valtiolta. Jos henkilö on suojelun tarpeessa ja hänelle myönnetään turvapaikka, saa hän samalla pakolaisaseman eli hän on pakolainen. Turvapaikanhakija saa

⁸ migri.fi

turvapaikan, mikäli hän täyttää turvapaikkamenettelyn perusteella pakolaisaseman saamisen kriteerit. (Jauhiainen 2017, 10.)

Jos turvaa hakeva henkilö ei saa turvapaikkaa kansainvälisen suojelun ensisijaisen perusteiden eli pakolaisaseman perusteella, voi turvaa hakeva henkilö saada *toissijaista suojelua* EU:n lainsäädäntöön nojautuen. *Toissijaisen suojelun* perusteella voidaan myöntää oleskelulupa, mikäli turvaa hakevan henkilön kotimaassa tai pysyvässä asuinmaassa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus, tai vakava vaara siellä vallitsevan aseellisen selkkauksen vuoksi. (Jauhiainen 2017, 11.)

Paperiton on henkilö, joka elää valtiossa ilman täyttä laillista oleskeluoikeutta, ja jonka oleskelua valtiossa kyseisen maan viranomaiset eivät hyväksy. Usein viranomaiset eivät tiedä paperittomien oleskelusta kyseisessä maassa. Joskus näin kuitenkin on. Viranomaisten tiedossa olevat paperittomat ovat esimerkiksi heitä, jotka ovat saaneet kielteisen turvapaikkapäätöksen, mutta heidän valtiosta poistamiselle ei ole riittäviä perusteita. (Jauhiainen 2017, 10.) Joskus paperittomista puhutaan myös laittomina maahanmuuttajina. Laittomasta maahantulosta on kyse, kun ulkomaalainen on saapunut tai oleskelee maassa ilman ”ulkomaalaislain ja /tai Schengenin rajasäännösten mukaan vaadittavaa matkustusasiakirjaa, viisumia tai oleskelulupaa tai muuten oikeutta saapua Suomeen ja /tai oleskella Suomessa.”⁹ Laittomasti maahan saapuvista poikkeuksena ovat turvapaikkaa hakevat henkilöt, jotka eivät Geneven pakolaissopimuksen mukaan oleskele maassa laittomasti, riippumatta siitä, miten he ovat maahan päässeet.¹⁰

4.2 MAAHANMUUTTOPOLITIikka

Nykyaikaisille valtioille on tunnusomaista ulkovaltojen niille tunnustamat rajat sekä valtioiden oikeus säännellä liikennettä rajojensa yli. Rajojen tunnustaminen ja olemassaolo liittyvät kiinteästi maahanmuuttopolitiikan olemassaoloon, jonka voidaan nähdä olleen olemassa yhtä pitkään kuin nykyisten valtioidenkin. Maahanmuuttopolitiikalla on joko pyritty rajoittamaan tai lisäämään muuttoliikettä, eri pyrkimyksistä riippuen. (Saukkonen 2013, 81.)

⁹ Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2017, 15

¹⁰ pakolaisapu.fi

Ensimmäiset modernin maahanmuuton oikeudelliset ja hallinnolliset rakenteet on luotu 1800-luvun puolivälistä lähtien. Tarvetta uudentalaiselle säätelylle lisäsi muun muassa teollinen vallankumous, joka avasi ihmisille uusia mahdollisuuksia parantaa taloudellista asemaansa, jota lähdettiin etsimään erityisesti niin sanotusta uudesta maailmasta. Maahanmuutto on sittemmin ilmiönä muuttunut ja laajentunut niin, ettei enää ole merkityksellistä jakaa maita esimerkiksi erikseen lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaihin, koska useat maat toimivat näissä kaikissa rooleissa. Muuttoliikkeen oikeudellinen hallinta vaatiikin niin kansallisia, paikallisia kuin myös globaaleja ratkaisuja ja lähestymistapoja. (Makkonen & Koskenniemi 2013, 55-57.)

Toisen maailmansodan jälkeen ensimmäiset pakolaiset saapuivat Suomeen vuosina 1973–1977, jolloin Suomi vastaanotti Chilestä 182 pakolaista. Pakolaisten vastaanottaminen sai aikanaan paljon julkisuutta ja sitä on pidetty yhtenä suomalaisen maahanmuuton historian taitekohtana. (Leitzinger 2008, 117.) Ajatus siitä, että suomalainen ulkomaalaispolitiikka olisi alkanut vasta vuodesta 1973 ei historiantutkija Antero Leitzingerin mukaan ole kuitenkaan perusteltu. Hänen mukaansa ulkomaalaisista Suomessa voidaan puhua jo vuodesta 1812 lähtien, jolloin Suomi on saanut muotonsa ja sisältönsä. Ensimmäinen ulkomaalaisten maahantuloa koskeva asetus on annettu vuonna 1811. (Leitzinger 2008, 300; 547.) Tästä huolimatta maahanmuutto on tullut mukaan lainsäädäntöön ja julkiseen keskusteluun kuitenkin varsin myöhään. Itsenäisessä Suomessa maahanmuutosta on tullut jatkuva ja aiempaa laajempi ilmiö vasta 1980–1990-luvuilla. (Saukkonen 2013, 96.)

Maahanmuuttopolitiikasta on tullut yhä keskeisempää, mitä lähemmäs 2000-lukua on tultu (Saukkonen 2013, 83) Suomessa maahanmuuttopolitiikkaa kuvaa tasapainottelu maahanmuuttajien perusoikeuksien vahvistamisen sekä kansallisesta edusta kiinni pitämisen välillä (Saukkonen 2013,87). Esimerkkinä Suomen maahanmuuttopolitiikasta kansallista etua vaalivana toimivat hallituksen maahanmuuttopoliittiset toimenpideohjelmat 90-luvulta tähän päivään.

Vuonna 1997 julkaistiin ensimmäinen valtioneuvoston maahanmuuttoa käsittelevä poliittinen linjanveto. Sosiologi Outi Lepolan mukaan siinä Suomen etu esitettiin maahanmuuton kriteeriksi, niin että maahanmuuton suotavuus riippuisi Suomen talouskehityksestä sekä yhteiskunnallisesta tilanteesta (Lepola 2000, 110). Tämä on myös nähtävissä vuosien 2006 sekä 2015 toimenpideohjelmissa.

Maahanmuuttopoliittisen toimenpideohjelman lisäksi hallitus julkaisi joulukuussa 2015 erillisen Hallituksen turvapaikkapoliittisen toimenpideohjelman, jossa maahanmuutosta todetaan seuraavaa: ”Pitkän ajan näkymä edellyttää, että hallittu maahanmuutto on kasvua, innovaatioita, uusia työpaikkoja ja taloudellista vakautta edistävä tekijä.” Samalla linjalla on tammikuussa 2018 julkaistu uusi hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, joka on nimeltään ”Töihin Suomeen – Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton vahvistamiseksi” (Sisäministeriö 2018). Sen tavoitteena on nimensä mukaisesti Suomea hyödyttävän eli työperäisen maahanmuuton edistäminen.

Suomen maahanmuuttopolitiikan esittäminen pelkästään kansallisen edun tavoittelemisena ei luonnollisesti edusta koko totuutta tehdyn politiikan sisällöstä, sillä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden oikeuksiin on otettu kantaa ja niitä on parannettu merkittävästi vuosien saatossa. Kuitenkin maahanmuuttopoliittisten ohjelmien perusteella voidaan todeta, että suomalaisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteet ovat pysyneet hyvin samankaltaisina viimeisten 20 vuoden ajan, ja yksi keskeisimmistä tavoitteista on juuri Suomen kansallinen hyötyminen maahanmuutosta.

Euroopan unioniin liittymisen jälkeen Suomi joutui muuttamaan maahanmuuttopolitiikkaansa ja esimerkiksi hyväksymään melko vapaan liikkumisen politiikan yhteisön sisällä. Tästä seurauksena Suomeen on muuttanut yhä enemmän opiskelijoita sekä työvoimasiirtolaisia EU:n alueelta. (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 37.) Suomessa kuten myös muualla Euroopassa keskeisimmät muuttoliikkeen muodot ovat työ-, perhe- ja turvapaikkaperusteinen muutto (Saukkonen 2013, 96).

Vuonna 1999 Tampereella pidetyssä EU:n huippukokouksessa päätettiin toimintasuunnitelmasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen muodostamiseksi EU:n sisälle. Samalla asetettiin tavoite luoda unionille yhteinen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka. Tampereen kokouksen työtä on jatkettu Haagin ohjelmassa (2004–2009) sekä Tukholman ohjelmassa, joka jatkui vuoteen 2014 asti. Yhteisen turvapaikkapolitiikan alkuvaiheessa laadittiin runsaasti säädöksiä, mutta sen jälkeen saavutukset ovat jääneet vaatimattomiksi. Jäsenvaltioiden turvapaikkapolitiikan täytäntöönpanossa on yhä suuria eroja. (Makkonen & Koskenniemi 2013, 67.) Tästä kertoo esimerkiksi hallituksen joulukuussa 2015 julkaisema turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma, jonka yhtenä tavoitteena on

yhdenmukaistaa turvapaikkaa koskevia käytäntöjä EU- ja Pohjoismaiden kanssa seuraamalla muiden maiden turvapaikkalainsäädäntöä ja -käytäntöjä ja kehittämällä kansallisia toimintoja niiden perusteella. Yhtenäisyys maiden välillä perustuu enemmän siis omien kansallisten käytäntöjen muokkaamiseen muiden maiden esimerkkiä seuraamalla, EU:n säädösten toimiessa taustalla eräänlaisena viitekehysenä.

Tämä ei tarkoita, etteikö EU:n sisäisiä yhteisiä säädöksiä olisi olemassa. EU:n turvapaikkapolitiikan perussäädöksiä ovat niin sanottu määritelmädirektiivi, joka yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden kansainvälisen suojelun myöntämisen perusteita ja suojelua saavien oikeuksia sekä määrittelee toissijaisen suojelun käsitteen, sekä menettelydirektiivi, joka koskee jäsenvaltioissa sovellettavia vähimmäisvaatimuksia pakolaisaseman myöntämistä tai poistamista koskevissa menettelyissä. Lisäksi turvapaikkajärjestelmään kuuluu vastaanottodirektiivi, jolla pyritään vahvistamaan turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevat vähimmäisvaatimukset jäsenvaltioissa. Osittain turvapaikkapolitiikkaan ja ylipäättään EU-maiden väliseen maahanmuuttopolitiikkaan lukeutuu myös direktiivi oikeudesta perheenyhdistämiseen. Sitä sovelletaan kolmansien maiden kansalaisten perheenjäsenien maahantuloon ja maassa oleskeluun. (Makkonen & Koskenniemi 2013, 67–69.)

Suomalaisessa turvapaikkapolitiikassa tasapainoilu valtion itsemääräämisoikeuden ja kansainvälisissä sopimuksissa korostettujen turvapaikanhakijoiden oikeuksien välillä on ollut keskeinen osa käytyä keskustelua. Lepola esittää, että 90-luvulla suomalaisessa turvapaikkapolitiikassa erilaiset näkemykset ovat keskittyneet paljolti valtion suvereenisuuden ja tehokkuuden sekä pakolaisten suojelun ja oikeusturvan periaatteiden välille. Keskustelun osapuolista rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa kannattavat ovat painottaneet valtion suvereenisuuden ja tehokkuuden periaatteiden ensisijaisuutta. Kyse on kuitenkin ollut lähinnä painotuseroista eri osapuolten asenteissa. Rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa kannattaneet ovat pyrkineet osoittamaan, että pakolaisten suojelu ja oikeusturva toteutuvat myös heidän ehdotuksissaan riittävässä määrin. (Lepola 2000, 376.)

4.3 UHKAKUVAT SUOMALAISUUTTA RAKENTAMASSA

Euroopan demokraattisten markkinatalousmaiden käsitys turvallisuutta uhkaavista tekijöistä laajentui kylmän sodan jälkeen, kun Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen väliseen jännitteeseen perustunut maailmanjärjestelmä ja siihen liittyvät uhkakäsitykset murtuivat (Kanniainen 2010, 11). Uhkan käsitteellä viitataan nykyään hyvin erilaisiin ongelmiin,

riskeihin ja haasteisiin. Erilaisia uhkakuvia käytetään lisääntyneessä määrin politiikan välineinä, joilla ohjataan resurssien kohdentamista, ylläpidetään tai lisätään toimijan valta-poliittista asemaa sekä korostetaan eri asioiden poliittista painoarvoa. (Limnell 2009, 7.)

Uhkakuvien laajentuminen tarkoittaa sitä, että yhä useampien asioiden nähdään olevan turvallisuuden alaisia. Esimerkiksi maahanmuuttajien tekemistä yleisimmistä rikoksista puhuminen julkisuudessa yhdistää maahanmuuttajat osaksi turvallisuuspuhetta. Rikoksia tekevät maahanmuuttajat ovat uhka kansallisvaltiolle, ja niinpä kaikkea maahanmuuttoa tulee hallita tästä näkökulmasta käsin. Jef Huysmansin mukaan maahanmuuttajien syyttäminen rikoksista syyttää heitä samalla vallitsevan harmonian rikkomisesta. Tällainen puhe vahvistaa kollektiivista identiteettiä ja sulkee samalla ”toiset” sen ulkopuolelle. (Huysmans 1995.)

Perinteentutkija Pertti Anttonen mukaan uhkakuvat ovat potentiaalisia vaaroja, joiden funktio on sama kuin todellisilla vaaroilla eli ne rakentavat käsitystä itsestä ja niiden voidaan nähdä vahvistavan yhteistä identiteettiä. Uhkakuvista ja Suomen identiteetin muodostumisesta Anttonen toteaa, että ”Suomeen kohdistuvat uhkat konstituivat Suomen ja suomalaisuuden. Tai paremminkin: Suomi ja suomalaisuus konstituoituvat sellaisesta kokemuksesta, jonka mukaan näitä symbolisia konstruktioita jatkuvasti uhataan, minkä vuoksi niiden suhteen tulee jatkuvasti olla puolustuskannalla.” (Anttonen 1996.)

Uhattuna Suomen täytyy jatkuvasti määritellä omaa identiteettiään suhteessa toisiin ja näiden muodostamiin uhkiin (Lehtonen 2004, 194). Uhkakuvien ja puolustuseetoksen avulla argumentoivat lausunnot osallistuvat siihen samaan Suomen ja suomalaisuuden rakentamiseen, jota kenties selvimmin kuvaa talvisodan myytti (ks. Smart 1985, 25; Anttonen 1993, 55), mutta joka on läsnä myös muissa yhteyksissä, kuten esimerkiksi Piispa Henrikin surmamyytissä (ks. Anttonen 1996; 2010).

Tässä kohtaa on hyvä muistaa, ettei kansallinen identiteetti rakennu pelkästään uhkakuvien kautta, eikä kansakunta ole olemassa vain silloin, kun se on uhattuna. Kriisitilanteissa ilmenevä kansallinen symboliikka on riippuvainen olemassa olevasta kansakunnan ideologisesta perustasta. Billigin mukaan tätä kansakuntien ja kansalaisuuden ideologiaa uusinnetaan jatkuvasti arkisessa elämässä niihin liitettyjen uskomusten, olettamusten, tottumusten, representaatioiden ja toimintatapojen kautta. Billig kutsuu tällaista jokapäiväistä kansallisuuden ideologista läsnäoloa banaaliksi nationalismiksi. (Billig 2002, 6.)

Banaali nationalismi takaa sen, että poikkeuksellisissa tilanteissa kansallinen symboliikka voidaan nopeasti valjastaa osaksi kansakunnan edun tavoittelua tai sen puolustamista.

Yhteenvetona voisi siis todeta, että uhkakuvat rakentavat käsitystä itsestä ja vahvistavat yhteistä identiteettiä, jonka perustana on kansallinen symboliikka. Uhkakuvat myös sulkevat uhkana koetun osapuolen kollektiivisen yhteisön ulkopuolelle. Näin esimerkiksi maahanmuuttajien näkeminen uhkana muodostaa sellaisen symbolisen kuvan Suomesta, jossa maahanmuuttajat ovat yhteiskunnan ”toisina” sen ulkopuolella. Poliitikassa tällaisia uhkakuvia voidaan käyttää välineenä erilaisten päämäärien tavoittelemisessa.

5 ULKOMAALAISLAKI

5.1 LAKIEN SÄÄTÄMINEN JA ULKOMAALAISLAKI SUOMESSA

Suomessa lakien säätäminen on eduskunnan tehtävä ja se tapahtuu eduskunnan täysistunnoissa. Ehdotus uudesta laista tai vanhan lain muuttamisesta tulee eduskunnan käsiteltäväksi periaatteessa kolmella tavalla: joko hallituksen esityksestä, kansanedustajan aloitteesta tai kansalaisten tekemänä lakialoitteena, mikäli aloite on kerännyt vähintään 50 000 kannattajaääntä. Suurin osa laeista syntyy hallituksen esityksistä.¹¹

Lakiehdotuksen käsittely alkaa eduskunnan täysistunnossa lähetekeskustelulla, jonka päätteeksi eduskunta päättää, mihin valiokuntaan lakiehdotus lähetetään käsiteltäväksi. Valiokunta voi mietinnössään joko kannattaa lakia esityksen mukaisesti, ehdottaa siihen muutoksia tai olla kannattamatta sitä. Valiokuntakäsittelyn jälkeen aiheen käsittelyä jatketaan täysistunnossa. Lakiehdotukset käsitellään kahdessa käsittelyssä. Ensimmäisessä käsittelyssä päätetään lain sisällöstä. Toisessa käsittelyssä päätetään lain hyväksymisestä tai hylkäämisestä, eikä sen sisältöön enää puututa. Päätös tapahtuu äänestämällä. Tavallisen lain hyväksymiseen tai hylkäämiseen riittää yksinkertainen enemmistö annetuista äänistä, eli yli puolet ääniä saanut ehdotus voittaa.¹²

Keskeiset säädökset maahanmuutosta ja esimerkiksi maahanmuuttajien liikkumisesta löytyvät ulkomaalaislaista (301/2004). Ensimmäinen suomalainen asetus ulkomaalaisten maahantulosta annettiin vuonna 1811 (Leitzinger 2008, 300). Vuoteen 1984 asti ulkomaalaislainsäädäntö oli Suomessa asetustasoista. Tuolloin voimaan astui laki, joka tosin todettiin pian vanhentuneeksi, sillä se ei vastannut vaatimuksia ulkomaalaisten aseman suojelusta (Makkonen & Koskeniemi 2013, 71). Sen jälkeen ulkomaalaislainsäädäntöä on uudistettu varsin tiheään tahtiin.

Vuoden 1984 lain jälkeen uusi ulkomaalaislaki astui voimaan 1991 (Makkonen & Koskeniemi 2013, 71). Siinä määritettiin edellytykset pysyvään ja määräaikaiseen oleskelulupaun sekä parannettiin säilöön otettujen ulkomaalaisten oikeusturvaa (Saukkonen 2013, 88). Vuonna 2004 astui voimaan nykyinen ulkomaalaislaki (301/2004). Siinä otettiin

¹¹ eduskunta.fi

¹² eduskunta.fi

huomioon aikaisempaa tarkemmin ihmis- ja perusoikeudet sekä määriteltiin ulkomaalaisten oikeudet ja velvollisuudet. (Makkonen & Koskeniemi 2013, 71-73.)

Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaisen on Suomeen tullessaan tehtävä selkoa maahantulonsa syystä ja oleskelun kestosta sekä hänelle on oltava riittävät varat oleskelua varten. Tulija ei saa olla maahantulokiellossa tai vaaraksi yleiselle turvallisuudelle eikä tulija saa olla vaaraksi Suomen kansainvälisille suhteille. Maahantulo vaatii voimassa olevan matkustusasiakirjan sekä viisumin tai oleskeluluvan. Oleskelulupa tarvitaan yleensä pitkäaikaisesta oleskelua varten, tästä poikkeuksena ovat EU:n kansalaiset sekä Islannin, Norjan, Liechtensteinin ja Sveitsin kansalaiset, jotka rinnastetaan laajalti EU:n kansalaisiin. Ensimmäinen oleskelulupa haetaan yleensä ennen maahantuloa Suomen edustustosta, mutta joissain tapauksista tästä voidaan poiketa. Oleskeluluvan myöntämisen syitä on monia: humanitaariset olot, työ, opiskelu tai esimerkiksi perheside. Oleskelulupa voidaan myöntää joko määräaikaisena tai pysyvänä. (Makkonen & Koskeniemi 2013, 73.)

Ulkomaalaislaki siis koskee monella tapaa Suomeen ulkomailta tulevien henkilöiden oikeuksia tulla sekä jäädä maahan. Se on keskeisimpiä tekijöitä, kun puhutaan maahanmuutosta ja siihen tehtävät muutokset heijastavat suoraan Suomessa tehtävää maahanmuuttopolitiikkaa sekä suhtautumista maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin.

5.2 HALLITUKSEN ESITYKSET ULKOMAALAISLAIN MUUTTAMISEKSI

5.2.1 HALLITUKSEN ESITYS HUMANITAARISEN SUOJELUN KUMOAMISESTA

Keväällä 2016 hallitus antoi eduskunnalle esityksen ulkomaalaislain muuttamisesta niin, että humanitaarinen suojelu oleskeluluvan myöntämisen perusteena kumottaisiin.¹³ Humanitaarista suojelua koskeva ulkomaalaislain pykälä 88 a § on lisätty ulkomaalaislakiin vuonna 2008, ja sen mukaan oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle silloin, kun ”edellytyksiä turvapaikan tai toissijaisen suojelun antamiselle ei ole, mutta ulkomaalainen ei kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan tapahtuneen ympäristökatastrofin tai siellä vallitsevien levottomuuksien, huonon ihmisoikeus- tai turvallisuustilanteen, huonon humanitaarisen tilanteen tai vastaavien olosuhteiden vuoksi voi palata sinne”.¹⁴ Hallituksen esityksen mukaan lain muutoksen tarkoituksena oli yhtenäistää Suomen

¹³ HE 2/2016

¹⁴ HE 166/2007, 82

lainsäädäntöä suhteessa Euroopan unioniin sekä sen jäsenvaltioihin. Tarkoituksena oli myös, ettei Suomi vaikuttaisi lainsäädännöllään liian suotuisalta maalta muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin nähden.¹⁵

Euroopan unionin jäsenmaissa myönteisen oleskeluluvan saaminen on kansainvälisen suojelun mukaisesti mahdollista joko turvapaikan tai niin sanotun toissijaisen suojeluaseman perusteella (Makkonen & Koskenniemi 2013, 61). Turvapaikan ja toissijaisen suojelun myöntämisen perusteet keskittyvät hakijaan henkilökohtaisesti kohdistuvaan uhkaan tai vaaraan. Suomessa humanitaarinen suojelu on otettu käyttöön, koska on haluttu varmistua, että suojelua voidaan tarjota myös silloin, kun kyse ei ole hakijaan henkilökohtaisesti kohdistuvasta vaarasta, mutta maan yleinen tilanne puoltaa suojelun myöntämistä.¹⁶ Päätös humanitaarisesta suojelusta on tehty samalla, kun kansainvälisen suojelun perusteita uudistettiin Euroopan parlamentin ja neuvoston antaman määritelmädirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä, jonka tavoitteena oli edistää EU:n jäsenvaltioissa annettavan kansainvälisen suojelun yhtenäisyyttä.¹⁷

Humanitaarisen suojelun kumoamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että humanitaarisen suojelun ala on myöhemmin toissijaisen suojelun perusteiden tarkentumissa kaventunut. Toissijaisen suojelun myöntämisen kynnys voi poikkeuksellisesti nousta myös pelkästään alueen turvallisuustilanteen vuoksi.¹⁸ Erotuksena humanitaarisen suojeluun on, että vaaran pitää olla todellinen, jotta suojelua voidaan tarjota toissijaisen suojelun perusteella. Pelkkä maan yleisen tilanteen objektiivinen toteaminen ei johda myönteiseen suojelupäätökseen.¹⁹ Humanitaarisen suojelun kumoaminen ei merkitse hallituksen esityksen mukaan niin suurta muutosta, kuin aiemmin sitä säädettäessä on ajateltu. Jonkinasteista muutosta on kuitenkin haettu, koska yhtenä perusteena on ollut Suomen suotuisuuden vähentäminen turvapaikanhakumaana.

Hallituksen esitys lähetettiin lähetekeskustelun päätteeksi käsiteltäväksi sekä perustuslakivaliokuntaan että hallintovaliokuntaan. Hallintovaliokunnan esityksestä antamassa mietinnössä ehdotettiin, että hallituksen esitys hyväksytään muuttamattomana. Mietintö

¹⁵ HE 2/2016

¹⁶ HE 2/2016, 3-4

¹⁷ HE 166/2007

¹⁸ Tässä viitataan silloisen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen (nykyinen Euroopan tuomioistuin) vuonna 2009 antamaan tuomioon C-465/07 Elgafaji, jossa tuomioistuin linjasi toissijaisen suojelun sisältöä.

¹⁹ HE 2/2016, 6

sisälsi myös kaksi vastalauseita. Toisessa ehdotetaan lakiehdotuksen hyväksymistä, mutta sen voimaantulosäännös tulisi muuttaa niin, että lain astuessa voimaan humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan jo saaneelle ulkomaalaiselle myönnetään jatkolupa lain voimaan tullessa olleiden säännösten mukaisesti paperittomuuden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Toinen vastalause sisältää ehdotuksen lakiehdotuksen hylkäämistä.²⁰ Lakimuutos on hyväksytty hallituksen esityksen mukaisena äänin 107–29 keski-
viikkona 13.4.2016.²¹

5.2.2 HALLITUKSEN ESITYS PERHEENYHDISTÄMISEN EDELLYTYSTEN TIUKENTAMISESTA

Keväällä 2016 hallitus antoi eduskunnalle esityksen ulkomaalaislain muuttamisesta, jonka tarkoituksena oli perheenyhdistämisen edellytysten tiukentaminen. Esitetyn muutoksen tarkoituksena oli, että kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saavien perheenjäseniltä edellytettäisiin turvattua toimeentuloa perheenyhdistämisen hyväksymiseksi. Perheen on siis kyettävä todistamaan, että sillä on riittävä toimeentulo ja mahdollisuus vastata omasta pärjäämisestään ilman sosiaaliturvaetuuksia. Hallituksen esityksen mukaan lakimuutos hallitsee maahanmuuttoa sekä vähentää sen kustannuksia, edistää perheenkokoajien kykyä vastata perheensä toimeentulosta, helpottaa perheenjäsenten yhteiskuntaan asettumista sekä varmistaa, ettei Suomi näyttäydy erityisen houkuttelevana turvapaikanhakumaana. Viimeistä kohtaa on perusteltu sillä, että myös muissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa on kiristetty perheenyhdistämisen kriteerejä.²²

Esitetyt tiukennukset nojaavat hallituksen esityksessä EU:n perheenyhdistämistä koskevaan direktiiviin.²³ Perheenkokoajalla tarkoitetaan Suomessa laillisesti oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella haetaan ulkomailla olevalle perheenjäsenelle oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Perheenkokoaja ei voi tehdä oleskelulupahakemusta perheenjäsentensä puolesta, vaan hakemuksen tekee oleskeluluvanhakija itse.²⁴ Säännös perheenyhdistämisestä koskee kolmannen maan kansalaista tai kansalaisuudetonta henkilöä, joka ei ole Euroopan unionin jäsen.²⁵

²⁰ HaVM 3/2016

²¹ PTK 37/2016/2

²² HE 43/2016

²³ HE 43/2016; 2003/86/EY

²⁴ HE 43/2016, 4

²⁵ 2003/86/EY

Suomessa oikeus perheenyhdistämiseen on syntynyt heti oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Perhesiteeseen perustuvaa oleskelulupaa haettaessa sen myöntämisessä on otettu huomioon, että oleskeluluvan myöntämisen yleiset edellytykset täyttyvät. Hakijoilta on edellytetty turvattua toimeentuloa, poikkeuksena tilanne, jossa kyseessä on ollut kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saavan niin sanottu vanha perhe, jolla ”tarkoitetaan tilannetta, jossa perhe on muodostettu ennen perheenkokoajan tuloa Suomeen”.²⁶

Esityksessään hallitus toteaa, että tulevaisuudessa toimeentuloedellytys tulisi ulottaa kaikkiin perheenkokoajiin, riippumatta heidän suojelustatuksestaan. Tämä siksi, koska perheenyhdistämishakemusten määrän arvioidaan nousevan kasvaneen turvapaikanhakijamäärän mukana. Toimeentuloedellytys laajentuisi kansainvälistä suojelua saaviin, poikkeuksena turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset, jonka perheenjäsenet ovat jättäneet hakemuksen perheenyhdistämisestä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun perheenkokoaja on saanut myönteisen turvapaikkapäätöksen. Kolmen kuukauden määräaika perustuu esityksen mukaan perheenyhdistämistä koskevaan direktiiviin. Poikkeuksena toimeentuloedellytyksen vaatimisesta olisi yksittäiset tapaukset, joissa siihen olisi poikkeuksellisen painava syy, tai jos lapsen etu sitä vaatii.

Hallituksen esitys lähetettiin lähetekeskustelun päätteeksi käsiteltäväksi sekä perustuslakivaliokuntaan että hallintovaliokuntaan. Hallintovaliokunta kannatti ehdotuksen hyväksymistä yhdellä muutoksella. Muutosehdotus sisälsi uuden lakipykälän 206 a §, jonka mukaan myönteisestä turvapaikasta tiedotettaessa on myös tiedotettava mahdollisuudesta perheenyhdistämiseen ilman toimeentuloedellytystä. Perheenyhdistämistä käsittelevä hallintovaliokunnan mietintö sisälsi kaksi vastalauseita. Toisessa vastalauseessa kannatettiin lain hyväksymistä sitä tarkentavilla muutoksilla. Muutokset koskivat toimeentuloedellytystä koskevan tulorajan lieventävää määrittelyä, tiedon antoa perheenyhdistämisen mahdollisuudesta ilman toimeentuloedellytystä niin, että kolmen kuukauden haku-aika perheenkokoajan myönteisestä turvapaikkapäätöksestä muutettaisiin yhdeksäksi kuukaudeksi ja ettei lapsen ollessa perheenkokoaja vaadittaisi toimeentuloedellytystä silloin, kun oleskelulupaa hakeva on lapsen perheenjäsen. Toisessa vastalauseessa ehdotettiin lakiehdotuksen hylkäämistä.²⁷ Lakimuutos on hyväksytty Hallintovaliokunnan mietinnön mukaisena äänin 102–67 keskiviikkona 22.6.2016.²⁸

²⁶ HE 43/2016, 5

²⁷ HaVM 11/2016

²⁸ PTK 74/2016/4

6 ANALYYSILUVUT

6.1 DISKURSSIT TÄYSISTUNTOKESKUSTELUISSA

6.1.1 YHTENÄISYYSDISKURSSI

Suomen paikka osana EU:ta sekä suhde muihin EU-maihin on keskeisesti esillä ulkomaalaislain muutosta käsittelevissä täysistunnoissa. Tätä selittää osaltaan EU:n yhteiset maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa koskevat direktiivit (ks. luku 4.2), jotka muodostavat keskeisen kehyksen sen jäsenvaltioiden maahanmuuttopolitiikalle. Yhteisistä asetuksista huolimatta EU:n yhteisen maahanmuuttopolitiikan puutteellisuus on korostuneessa asemassa kansanedustajien puheissa. Vaikka riittävän yhtenäistä politiikkaa ei kansanedustajien mukaan ole, on siihen silti pyrittävä.

Seuraavaksi käsittelem täysistuntopöytäkirjoissa esiintyvää yhtenäisyyspuhetta, koska kansanedustajien puhe EU:sta ja sen sisäisestä yhtenäisyydestä rakentaa yhdenlaista kuvaa Suomesta, siitä mitkä asiat ovat hyviä ja toivottavia Suomen kannalta sekä mitkä ovat Suomen kannalta keskeisiä arvoja ja päämääriä. Olen nimennyt tällaiset EU:n yhdenmuikaistamista koskevat lausunnot *yhtenäisyysdiskurssiksi*. Diskurssissa korostuvat ennen kaikkea kaksi vastakkaista näkemystä, hallituksen lakiesityksiä kannattavien sekä niitä kritisoivien näkemykset.

Hallituksen esityksiä kannattavien kansanedustajien mukaan turvapaikanhakijatilanteen paras mahdollinen käsittely vaatii EU-maiden välistä yhtenäistä politiikkaa. Sisäministeri Petteri Orpo aloittaa humanitaarisen suojelun poistoa koskevan lähetekeskustelun lakiesityksen tavoitteita kuvaavalla lyhyellä esittelypuheenvuorolla seuraavasti:

Hallituksen esityksen tavoitteena on, että Suomesta ei saisi oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella helpommin kuin muista Euroopan maista samalla kuitenkaan vaarantamatta Suomea sitovien kansainvälisten ja Euroopan unionin lainsäädäntöön perustuvien velvoitteiden kunnioittamista. Tästä syystä ehdotetaan, että humanitaarisen suojelun perusteella myönnettävää oleskelulupaa koskevat säännökset kumotaan. – – Tämä muutos yhdenmuikaistaisi Suomen lainsäädännön kansainvälisen suojelun osalta Euroopan unionin lainsäädännön kanssa ja muiden Euroopan unionin maiden tasolle. – – samalla varmistettaisiin, ettei suomalainen lainsäädäntö näyttäisi suotuisammalta, eli kyse on siis myöskin vetotekijöiden karsimisesta.²⁹

²⁹ PTK 6/2016/4, 1–2

Lopuksi ministeri vielä toteaa kansainvälisen suojelun asetuksista seuraavasti:

Eli nämä kaksi tasoa, toissijainen suojele ja kansainvälinen suojele, ovat paljon selkeämmät kuin ehkä sitten kriteereiltään hieman erilainen humanitäärinen suojele. Tämä on ollut meidän kansallista lainsäädäntöämme, ja on täysin eurooppalaisen lainsäädännön ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaista, että tämä muutos tehdään. – – toivon, että tämän lakiesityksen kanssa pystyttäisiin eduskunnassa etenemään nopeasti, koska nyt kiihtyvällä tahdilla käsitellään tätä suurta määrää turvapaikkahakemuksia.³⁰

Sisäministerin puheenvuorossa lainsäädännön yhdenmukaistaminen EU:n ja EU-maiden kanssa esitetään tavoiteltavana, koska silloin Suomesta ei saisi oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella helpommin kuin muista Euroopan maista eikä Suomen lainsäädäntö näyttäisi muita maita suotuisammalta. Toisin sanoen tavoiteltavaa on vähentää turvapaikanhakijoille myönnettävien oleskelulupien määrää Suomessa. Se, ettei oleskelulupia saa saada Suomesta helpommalla kuin muualta, luo turvapaikanhakijoista kuvaa ylimääräisenä taakkana, josta Suomen ei tule ottaa muita maita suurempaa vastuuta. Tätä pohditaan myös eduskunnan puolella kysymällä: ”minkä ihmeen takia meillä pitäisi olla jotenkin paremmat säädökset täällä kuin muualla Euroopassa?”³¹ Kysymyksessä kyseenalaistetaan ajatus siitä, että ”meillä” eli Suomella olisi perusteita olla muuttamatta lakiaan, jos muut Euroopan maat niin tekevät. Lain tiukentaminen esitetään tällä tavoin yksinkertaistavasti ainoana vaihtoehtona turvapaikanhakijatilanteen ratkaisemiseksi.

Lainsäädännön yhdenmukaistaminen muiden EU-maiden tasolle esitetään itsessään tavoiteltavana. Kuitenkin yhtenäisyys lainsäädännössä on tavoiteltavaa juuri siksi, että yhdenmukaistamalla lainsäädäntöään Suomi edistää omaa etuaan vähentämällä myönnettävien oleskelulupien määriä. Tavoitetta ei kuitenkaan voi toteuttaa millä hyvänsä tavalla, sillä Suomi ei voi vaarantaa sitä sitovien kansainvälisten velvoitteiden kunnioittamista. Sen sijaan, että korostettaisiin lainsäädännön tiukentamista, korostetaankin siis lainsäädännön yhdenmukaistamista. Humanitaarisen suojelun poistaminen on mahdollista, koska se on kansallista lainsäädäntöä eikä sen kumoaminen ole ristiriidassa kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Ristiriidattomuus takaa myös sen, että Suomi pysyy arvoiltaan eurooppalaisella tasolla.

³⁰ PTK 6/2016/4, 1–2

³¹ PTK 6/2016/4, 17

Sisäministerin esittelypuheenvuoro on muun käydyin keskustelun kannalta merkittävä, sillä siinä ilmenevät diskursiiviset konventiot toistuvat lakiesitystä puoltavien kansanedustajien puheenvuoroissa koko keskustelun ajan. Esimerkiksi kansallisen lainsäädännön vastakkain asettaminen eurooppalaisen lainsäädännön sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa toistuu monissa kansanedustajien puheenvuoroissa. Ministeri Orpon kuvaamana humanitaarinen suojelu on ”kriteereiltään hieman erilainen”, kun taas kansainväliset säädökset ovat siihen verrattuna ”paljon selkeämmät”. Kansanedustajien kuvaamana humanitaarinen suojelu on muun muassa ”kotikutoinen”, ”kotoperäinen” sekä ”järjetön”.³²

Kansallista suojelun kategoriaa ei tarvita, sillä kansainvälisten suojelun kategorioiden kautta Suomi täyttää ”kaikki meidän eurooppalaiset ja maailmanlaajuiset velvoitteemme.”³³ Kansanedustaja Leena Meri (ps.) myös muistuttaa, että lakimuutoksen myötä Suomi menee ”eurooppalaiselle tasolle”.³⁴ Tämä on asia, jota Meren mukaan hallituksen esityksiä aiemmin vastustaneet opposition jäsenet ovat korostaneet. Näin ollen heillä ei pitäisi olla ongelmaa ulkomaalaislain muuttamisen kanssa. ”Eurooppalaiselle tasolle” meneminen esittää lain tiukentamisen sekä tavoiteltavana että ongelmattomana.

Lakimuutoksia perustellaan siis yhtenäisyyspuheella, jota vahvistetaan korostamalla EU-maiden asemaa Suomelle tärkeänä viitekehyksenä. Yhtenäisyyttä korostetaan myös puheella Euroopan unionin maita yhteisesti koskevasta ajankohtaisesta maahanmuuttotilanteesta.³⁵ Ajatus yhtenäisestä EU:sta yhteisen haasteen edessä on vahvasti läsnä ja sen avulla hallituksen esityksistä luodaan kuva, jossa esitetyt muutokset ovat tarpeellisia sekä välttämättömiä niin Suomen kuin myös EU:n kannalta. Tähän liittyen esimerkiksi Juho Eerola (ps.) toteaa perheenyhdistämisen kriteerien tiukentamisesta, ettei Suomi voi vain katsoa muiden maiden toimia sivusta, ”vaan myös meidän on kannettava yhteiseurooppalaista ja yhteispohjoismaista vastuuta.”³⁶ Kyse ei siis ole vain yhtenäisen lainsäädännön varmistamisesta, vaan jopa vastuunkannosta.

Yleisesti Euroopan unionin maita keskeisempänä viitekehyksenä pidetään erikseen vielä muita Pohjoismaita, joissa kansanedustajien mukaan on myös tehty samanlaisia

³² PTK 6/2016/4, 3; 11–12

³³ PTK 6/2016/4, 3

³⁴ PTK 6/2016/4, 17

³⁵ PTK 36/2016/5, 1

³⁶ PTK 70/2016/5, 22

muutoksia. Esimerkiksi Ruotsia pidetään humanitaarisissa asioissa ”kohtuullisen hyvänä verrokkimaana”, joten lakimuutokset nähdään tällä tavoin myös ihmisoikeusnäkökulman mukaisina.³⁷ Lakimuutoksen myötä Suomen menettelytapojen kuvataan tulevan EU:n lisäksi myös Pohjoismaita vastaavalle tasolle ja lakiesityksiä kannattavat pitävät tätä yleisesti hyvänä asiana. Pohjoismaisen lähentymisen kuvataan jopa poistavan eriarvoisuutta.³⁸ Eriarvoisuudella viitataan tässä maiden toisistaan poikkeavaan maahanmuuttopolitiikkaan. Suomi siis poistaa eriarvoisuutensa eli turvapaikanhakijoiden houkuttelevuuden tiukentamalla lainsäädäntöään muiden Pohjoismaiden tasolle.

Hallituksen esityksiä vastustavat kansanedustajat pitävät yhtenäisyyspuhetta ongelmallisena. Yhtenäisyyspuhetta kritisoidaan siitä, että sillä perustellaan toimenpiteitä, jotka estävät ihmisoikeuksien toteutumista. Jokaisen maan vuoroittain toteuttamaa säädösten tiukentamista pidetään ongelmallisena niin hädänalaisten, EU:n kuin myös Suomen osalta. Perheenyhdistämisen edellytysten tiukentamista koskevassa keskustelussa näkemystä yhtenäisestä eurooppalaisesta ja pohjoismaisesta linjasta kritisoidaan erittäin vahvasti:

Järkeily sillä, että tässä on kysymys yhteisestä eurooppalaisesta linjasta tai pohjoismaisesta linjasta, kyllä kumisee ontoutta. Tässä on meneillään tietynlainen kujanjuoksu, ”race to the bottom”, niin kuin sanotaan, jonka päässä hämmöttää kyllä ihmisyyden rappio. Suomen pitää nyt löytää oma tie, oma linja, meidän näkemyksemme tämän kysymyksen hoitamiseksi.³⁹

– Tytti Tuppurainen (sd.)

Puhe yhtenäisestä linjasta ei siis vakuuta kaikkia, vaan sitä pidetään sisällöltään täysin tyhjänä. Kyse on toiminnasta, jolla peitellään todellisia päämääriä, ja jota pidetään kujanjuoksuna pohjalle sekä ihmisyyden rappiona. Niinpä lainsäädännön yhtenäistämisen sijaan Suomen pitäisikin löytää oma linja turvapaikanhakijatilanteeseen. Yhtenäisyyspuheen merkityksettömyyden sekä epäinhimillisyyden lisäksi lakiesityksiä kritisoidussa lausunnoissa kyseenalaistetaan myös ajatus siitä, että jokaisen maan erikseen tekemät lakimuutokset lisääisivät yhtenäisyyttä Euroopan maiden välillä. Humanitaarisen suojelun poistosta Li Andersson (vas.) toteaa, miten:

– – lakiesityksen myötä Suomi madaltaa kansallisen lainsäädännön standardeja kohti EU:n minimiä, mutta sinänsä tässä ei olla tekemässä mitään uutta yhteistyötä Euroopan tasolla tai luomassa uutta mekanismia, yhteiseurooppalaista sellaista, jolla me hoidamme tätä kriisiä.⁴⁰

³⁷ PTK 36/2016/5, 10

³⁸ PTK 36/2016/5, 7

³⁹ PTK 36/2016/5, 14

⁴⁰ PTK 6/2016/4, 18

Lakimuutoksen perusta eurooppalaista yhtenäisyyttä lisäävänä toimenä on Anderssonin mukaan perusteeton. Hän korostaa muutoksen ainoastaan madaltavan suomalaisen lainsäädännön standardeja. Anderssonin puheenvuoron jälkeen Leena Meri (ps.) kommentoi, ettei lakimuutos tietenkään ole EU-ratkaisu, sillä Suomen eduskunnassa ei päätetä EU-asioista.⁴¹ Puheenvuoroissa rakentuvat keskenään poikkeavat käsitykset siitä, miten lakimuutosta on Anderssonin ja Meren mukaan perusteltu. Anderssonin puheenvuorossa lakimuutoksesta rakentuu käsitys, jonka mukaan se on esitetty eurooppalaista yhtenäisyyttä lisäävänä käytäntönä ja että tämä väite vie huomion muutoksen todellisesta tavoitteesta, eli suomalaisen lainsäädännön standardien madaltamisesta. Näin lakimuutos ja sitä kannattavat edustajat esitetään ihmisoikeuksien vastaisina. Meren mukaan puhe ei ole koskenut eurooppalaisten yhteisten toimenpiteiden luomista, vaan yhtenäisyydellä on tarkoitettu ennemmin sitä, ettei Suomi voi jättää omaa lakiaan muuttamatta, jos muut Euroopan maat niin tekevät. Meren lausunnossa korostuu lakimuutoksen välttämättömyys Suomen kannalta.

Käydyssä keskustelussa otetaan myös kantaa itse keskustelun luonteeseen. Joonas Räsänen (sd.) mukaan ”ongelmia on paljon helpompi etsiä – – itse esityksestä kuin sitten siitä tilanteesta, missä me olemme”.⁴² Räsänen korostaa sitä, että niin kauan kuin tilanne ei Euroopassa ole kollektiivisesti hallinnassa, niin kauan jokainen maa erikseen kiristää omaa lainsäädäntöään. Räsänen toivoo asiaan realistista käsitystä. Samaa sanoo myös Antti Lindtman (sd.), jonka mukaan Suomi ei voi yksin jättää lakiaan muuttamatta, jos muut maat ja erityisesti Pohjoismaat ovat niin tehneet.⁴³

Nähdäkseni huomionarvoista on, että Räsänen ja Lindtman puoltavat hallituksen lakiesityksiä, vaikka kuuluvatkin oppositioon. Heidän mukaansa lakiesitysten perusteet ovat hyväksyttäviä, mutta samalla he vaativat niihin myös muutoksia. Sosiaalidemokraattinen puolue onkin antanut vastalauseen sekä humanitaarista suojelua että perheenyhdistämistä koskevista lakiesityksistä. Niissä käytännössä ehdotetaan muutamia lievennyksiä lakiesityksissä mainittuihin tiukennuksiin.⁴⁴ Tämänkaltaisia näkemyksiä kuvaakin eräänlainen sovitteleva asenne hallituksen esityksiä kohtaan. Toisaalta esityksiä pidetään realistisena reaktiona vallitsevaan tilanteeseen, ja toisaalta edustajat korostavat omien arvojensa

⁴¹ PTK 6/2016/4, 18

⁴² PTK 36/2016/5, 13

⁴³ PTK 36/2016/5, 3

⁴⁴ HaVM 3/2016; HaVM 11/2016

inhimillistä puolta esittämällä huolensa heikommassa asemassa olevien puolesta. Näkemyksiä voidaan tulkita myös eduskuntatyölle tyypillisenä toimintatapana. Kyösti Pekosen mukaan eduskunnassa vallitsee käsitys, jonka mukaan ”eduskunnan enemmistön on annettava tukensa tärkeissä ja isoissa asioissa hallitukselle” (Pekonen 2011, 222). Näin ollen opposition ymmärrettäviä kannanottoja, erityisesti isoimpana oppositiopuolueena SDP:n kannanottoja, voidaan pitää siltä odotettavan tuen antamisena. Tuesta huolimatta kannanotoissa pyritään korostamaan myös puolueen omia arvoja.

EU:n välinen yhtenäisyys maahanmuuttopolitiikassa osoittautuu keskustelussa tekijäksi, jolla perustellaan lähinnä hallituksen edustaman politiikan hyötyjä. Keskustelussa EU:n yhtenäisyys ymmärretään tavoiteltavaksi myös hallituksen esityksiä kritisoivien kansanedustajien puolesta. Eroja esiintyy kuitenkin näkemyksissä siitä, minkälaista politiikkaa EU:n pitäisi ylipäätään tehdä eikä yhtenäisyys turvapaikkapolitiikan tiukennuksissa ole esimerkiksi perusteltua hallituksen esityksiä kritisoivien kansanedustajien mukaan.

Yhtenäisyysdiskurssissa puhe EU:n välisestä yhtenäisestä turvapaikkapolitiikasta rakentaa käsitystä, jonka mukaan Suomen on tiukennettava käytäntöjään, koska muutkin EU-maat ovat niin tehneet. Tiukentamatta jättäminen tarkoittaisi sitä, että turvapaikanhakija saisi Suomesta oleskeluluvan muita maita helpommalla, mikä lisäisi Suomen houkuttelevuutta turvapaikanhakumaana. Näin ollen yhtenäisyyspuheen perimmäisenä tarkoituksena on esittää tilanne Euroopassa niin, että myös Suomessa lainsäädäntöä on kiristettävä. Kiristämisen perusteena on siis enemmän kansallinen etu, kuin eurooppalainen yhtenäisyys. Niinpä puhe siitä, mikä nähdään EU:n kannalta tarpeellisenä, onkin puhetta siitä, mikä on Suomen kannalta tavoiteltavaa. Kansanedustaja Arja Juvosen (ps.) sanoin: ”Kysymys on – – Euroopan unionin puitteissa tehtävästä kansallisen lainsäädännön saattamisesta vastaamaan paremmin kansallista etua.”⁴⁵

Lakimuutoksia vastustavat kansanedustajat leimaavat puheet yhteisestä eurooppalaisesta linjasta ontoiksi. Heidän mukaansa eri maiden toteuttamassa lainsäädännön tiukentamisessa on kyse siitä, että hädänalaisten määrän ollessa suuri Euroopan maat haluavat auttaa vähemmän. Muun muassa Ozan Yanar (vihr.) korostaa EU:n olevan demokraattinen ja ihmisoikeuksia kunnioittava arvoyhteisö, jonka tekemät valinnat, Suomi mukaan lukien, ovat tuottaneet pettymyksen.⁴⁶ Suomen tulisikin löytää oma linja asian ratkaisemiseksi.

⁴⁵ PTK 36/2016/5, 28

⁴⁶ PTK 36/2016/5, 12

Yhtenäisyyspuheesta ja EU-maiden toiminnasta rakentuu näin ihmisoikeuksien vastainen kuva. Lakiesitykset esitetään myös julmina ja tällä tavoin niitä kannattavat kansanedustajat leimataan julmiksi. Samalla lakiesityksiä vastustavista rakentuu ihmisoikeuksia puolestava kuva, koska he eivät ole valmiita hyväksymään näitä julmia muutoksia. Ihmisoikeuksia kannattavilla ei tässä tarkoiteta pelkästään kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia kannattavia henkilöitä, koska lakiesitys ei ole ristiriidassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Niinpä lakiesityksiä vastustavien puheissa ihmisoikeuksia ja demokraattisia arvoja kannattavat henkilöt ovat niitä, jotka eivät ole valmiita tiukentamaan turvapaikanhakijoita koskevia oikeuksia missään tapauksessa.

6.1.2 VETOVOIMADISKURSSI

EU:n yhtenäisyyden ohella kansanedustajat puhuvat Suomen vetovoimaisuudesta. Suomea pidetään vetovoimaisena turvapaikanhakumaana, jos sen lainsäädäntö ei ole yhtä tiukka kuin muissa EU-maissa. Muita maita löysempi lainsäädäntö toimii vetovoimatekijänä, koska turvapaikanhakijoiden nähdään kulkeutuvan niihin maihin, joista saa oleskeluluvan sekä perheenyhdistämisen muita maita helpommalla. Toisaalta väitteitä vetovoimaisuudesta pidetään harhaanjohtavina. Se, että lakia halutaan kiristää vetovoimaisuuden vähentämisen nimissä, tarkoittaa lakimuutoksia vastustavien mukaan sitä, ettei suojelua tarvitsevia haluta auttaa. Esimerkiksi Li Andersson (vas.) toteaa, miten:

– – heikennyksiä ei tehdä sen takia, että kansainvälisen suojelun tarve olisi vähentynyt, tai koska nämä suojelupykälät sinänsä olisivat osoittautuneet turhiksi. Nämä muutokset tehdään, koska aikana, jolloin suojelun tarve on poikkeuksellisen suuri, haluavat hallitukset Euroopassa auttaa vähemmän.⁴⁷

Anderssonin puheenvuorossa suojelun tarve laajenee niihin henkilöihin, jotka eivät lakimuutosten jälkeen saa oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella. Näin turvapaikanhakijatilanteesta rakentuu kuva, jossa suurempi määrä ihmisiä tarvitsisi suojelua kuin mitä hallitus on halukas auttamaan.

Hallituksen esitysten taustalla taas on ajatus, jonka mukaan lakimuutoksia edeltävä lainsäädäntö mahdollistaa oleskeluluvan myöntämisen kansainvälisen suojelun perusteella myös niille, joilla ei siihen nähdä olevan tarvittavia perusteita. Esimerkiksi kansanedustaja Ville Tavio (ps.) korostaa, miten ”juuri tässä nykyisessä järjestelmässä tänne tulevat

⁴⁷ PTK 6/2016/4, 7

ne henkilöt, jotka sitä apua eivät kaikkein eniten tarvitse.”⁴⁸ Perusteettomista turvapaikanhakijoista edustajat puhuvat esimerkiksi turvapaikkaturisteina tai elintasosiirtolaisina, korostaakseen näkemystään siitä, ettei suuri osa turvapaikanhakijoista ole avun tarpeessa, vaan he ovat liikkeellä paremman elintason perässä. Tällaisia turvapaikanhakijoihin kohdistettuja oletuksia heidän motiiveistaan käsittelen tarkemmin *motiividiskurssia* käsittelevässä luvussa 6.1.4. Tässä luvussa tarkastelen turvapaikanhakijoihin kohdistettuja motiiveja kuitenkin siinä määrin, missä ne liittyvät puheeseen Suomen vetovoimaisuudesta.

Lainsäädännön vetovoimaisuudesta puhuttaessa korostuvat siis vastakkaiset näkemykset turvapaikanhakijoista. Suomen vetovoimaisuutta korostavissa puheenvuoroissa suuri osa turvapaikanhakijoista nähdään olevan liikkeellä perusteetta, esimerkiksi paremman elintason perässä. Tällöin lainsäädäntöä on kiristettävä, jotta Suomen lainsäädäntö ei houkuttelisi maahan niitä, jotka eivät todellisuudessa ole suojelun tarpeessa. Lakimuutoksia vastustavien mukaan lakia ei ole tarpeellista kiristää, koska se koskee ainoastaan turvaa tarvitsevia henkilöitä. Jos joku on liikkeellä perusteetta, niin hän ei tällöin ylipäättään saa Suomesta oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella, jolloin lainsäädännöstä ei voida puhua vetovoimatekijänä. Tähän liittyen esimerkiksi Li Andersson (vas.) toteaa, että humanitaarisen suojelun kumoaminen ”koskee nimenomaan hädässä olevia ja heidän oikeuksiaan ja suojelun tasoa.”⁴⁹ Samoilla linjoilla on kansanedustaja Olli-Poika Parviainen (vihr.), joka korostaa humanitaarisen suojelun merkitystä yksittäisten turvapaikanhakijoiden näkökulmasta: ”Niille harvoille yksilöille, jotka eivät jatkossa suojelua [humanitaarisen suojelun] perusteella saa, kyse voi tietenkin olla elämän ja kuoleman kysymyksestä.”⁵⁰ Näkemykset vahvistavat ajatusta siitä, että lakia tiukentamalla suljetaan aidosti apua tarvitsevia sen ulkopuolelle, käyttäen vetovoimaisuuspuhetta verukkeena lain tiukentamiseksi.

Humanitaarisesta suojelusta puhuttaessa keskustelun eri osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, ettei lakimuutoksen vaikutus myönnettävien oleskelulupien määrään ole varmastikaan kovin suuri, koska humanitaarisen suojelun perusteella ei sen historian aikana ole myönnetty merkittävässä määrin oleskelulupia. Juuri tästä syystä puhetta lain vetovoimaisuudesta ei pidetä perusteltuna. Niinpä vetovoimaisuuspuheessa on oltava kyse jostain muusta. Eva Biaudet (r.) toteaa asiasta seuraavasti:

⁴⁸ PTK 6/2016/4, 25

⁴⁹ PTK 6/2016/4, 7

⁵⁰ PTK 6/2016/4, 14

– – meidän kansainvälisen suojelun lainsäädäntöämme ajavat ehkä nimenomaan tällaiset säästösyyt, pelottelusyyt tai varoittamissyyt eikä se, että pohditaan sitä, ketkä ovat suojelun tarpeessa ja miten me hoidamme kansainväliset velvoitteemme mahdollisimman hyvin. – – Suhteellisuusperiaatetta ajatellen tämä muutos ei ole kovinkaan suuri, mutta periaatteessa, kun ajattelee, että itse asiassa tämän tarkoitusperät ovat hyvinkin kyseenalaiset, mielestäni tämä on erittäin ongelmallinen hallituksen esitys.⁵¹

Vetovoimaisuutta korostavissa puheenvuoroissa on havaittavissa toistuva turvapaikanhakijoita koskeva ennakko-oletus, jonka mukaan turvapaikanhakijat ovat jollain tavalla tietoisia suomalaisen lainsäädännön suotuisuudesta sekä siihen tehtävistä muutoksista. Jotta lakimuutokset vähentäisivät suomalaisen lainsäädännön vetovoimaisuutta tavalla, jossa Suomi nähdään houkuttelevana juuri sen muihin maihin verrattuna löysemmän lainsäädännön takia, on turvapaikanhakijoiden oltava laista ja siihen tehtävistä muutoksista tietoisia. Tämä ajatus vetovoimaisuudesta esiintyy esimerkiksi seuraavissa lainauksissa:

Humanitaarinen suojelu oleskeluluvan perusteena on aivan järjetön – – Eikö ole pystytty ymmärtämään, että tämä toimii houkuttelevuutta lisäävänä tekijänä?⁵²

– Jari Ronkainen (ps.)

– – meidän ei ole mitään syytä pyrkiä siihen, että esimerkiksi tuhannet irakilaiset tulevat Suomeen juuri sen takia, että heillä on se käsitys, että täältä saa helpommin oleskeluluvan, Suomessa on helpompi saada myös perheenyhdistäminen.⁵³

– Ben Zyskowicz (kok.)

Ajatusta yksittäisten lakipykäliden vetovoimaisuudesta kritisoidaan siinä missä koko vetovoimaisuuspuhettakin. Olli-Poika Parviaisen (vihr.) mukaan yksittäinen lakipykälä ei voi olla vetovoimainen, koska turvapaikanhakijoilla ei mitä luultavimmin ole tietoa suomalaisen lainsäädännön yksittäisestä pykälästä, tai ”Jos ihmiset saavat tietoa yksittäisestä pykälästä, heillä lienee tietoa myös siitä, miten harva ihminen tällä perusteella saa tämän pykälän kautta suojelua.”⁵⁴

Keskustelussa ulkomaalaislain tiukennuksia perustellaan myös tulevaisuuden uhkakuville, joissa esitetään, että Suomeen saattaa saapua uudelleen suuri määrä

⁵¹ PTK 6/2016/4, 16–17

⁵² PTK 6/2016/4, 11

⁵³ PTK 6/2016/4, 15

⁵⁴ PTK 6/2016/4, 14

turvapaikanhakijoita. Jos näin kävisi, voisi olla mahdollista, että oleskelulupia myönnettäisiin enemmän kuin aiemmin:

Jos me ajattelemme niitä maahanmuuttovirtoja, joita ehkä on vielä tulossa, niin voi olla, että [humanitaarisen suojelun perusteella myönnettyjen oleskelulupien] prosentti nousisi ilman tätä pykälää.⁵⁵

– Leena Meri (ps.)

Tilanne on se, että meillä on todennäköisesti vain hengähdystauko turvapaikkakriisissä. Nyt on toimittava ja kiristettävä niitä lakeja, kun ne hakijamäärät perheen yhdistämiseen ovat vielä vähäisiä. Tulevaisuudessa ne voivat olla suurempia.⁵⁶

– Jani Mäkelä (ps.)

Tulevaisuuden uhkakuvissa vahvistetaan ajatusta siitä, että jossain vaiheessa turvapaikanhakijoita on taas liikkeellä suuri määrä, ja tähän Suomen on varauduttava lakimuutoksilla. Puheet vetovoimaisuuden vähentämisestä ja hengähdystauosta ”turvapaikkakriisissä” ovat osittain ristiriitaisia. Esimerkiksi Joonas Räsänen (sd.) toteaa, että ”Turvapaikanhakijoita tulee joka tapauksessa riippumatta siitä, kuinka tiukka ulkomaalaislainsäädäntö jossain maassa on.”⁵⁷

Jos siis uuteen turvapaikanhakijoiden joukkoon on joka tapauksessa varauduttava tiukentamalla lakeja, niin silloin lakien tiukentaminen ei ilmeisesti vähennä Suomen houkuttelevuutta ainakaan siinä määrin, etteivätkö tulevaisuudessa saapuvat turvapaikanhakijat olisi uusi uhka Suomelle. Muutokset näyttävätkin yhdistyvän tavoitteeseen vähentää Suomessa myönnettävien oleskelulupien määrää ylipäätään. Tätä pidetään oikeutettuna, koska suurella osalla liikkeellä olevista turvapaikanhakijoista ei uskota olevan riittäviä perusteita hakea kansainvälistä suojelua Euroopasta.

Vetovoimaisuuspuheesta esiintyy myös erityisen maahanmuuttokriittisinä näyttäytyviä mielipiteitä. Niissä Suomea koskeva turvapaikanhakijatilanne esitetään aiempien maahanmuuttopoliittisten päätösten syyksi. Esimerkiksi turvapaikkaprosessista on tullut ”merkittävä lain porsaanreikä, jota käytetään elintasosiirtolaisuuden hyväksi”.⁵⁸ Maahanmuuttokriittisten kansanedustajien mukaan sillä tuetaan henkilöitä, jotka muuttavat Suomeen paremman elämän toivossa. Tilanne on eri, kuin mihin turvapaikka on edustajien mukaan tarkoitettu. Tarkoituksena on ollut tarjota turva niille harvoille, jotka Suomeen

⁵⁵ PTK 6/2016/4, 18

⁵⁶ PTK 70/2016/5, 47

⁵⁷ PTK 73/2016/5, 21

⁵⁸ PTK 6/2016/4, 20

kulkeutuvat ja pitää näin Suomen osalta huolta kriisialueilta pakenevista. Tämä ei kuitenkaan enää pidä paikkaansa. Ville Tavion (ps.) mukaan ”Suomeen suorastaan houkuttelee ilmainen asunto ja Euroopan paras sosiaaliturva.”⁵⁹ Ensimmäinen askel kohti parempaa maahanmuuttopolitiikkaa on humanitaarisen suojelun poistaminen, jonka toteutuessa ”tukitaan porsaanreikiä” ja käännetään ”peukku alas turvapaikkaturismille”.⁶⁰

Puheessa erotetaan toisistaan kaksi tapausta. Jos turvapaikanhakijoita on vain vähän liikkeellä, he ovat todella suojelun tarpeessa. Jos taas turvaa hakevia saapuu suuria määriä, ei kyse ole enää suojelua tarvitsevista, vaan parempaa elintasoja etsivistä henkilöistä. Näin muodostuneen kuvan avulla ajatus vetovoimatekijöistä ja niiden vähentämisestä rakentuu ainoaksi oikeaksi reaktioksi saapuneisiin turvapaikanhakijamääriin.

Edellisessä luvussa 6.1.1 nostin esille sisäministeri Orpon huomion siitä, ettei Suomi saa lakiaan muuttamalla vaarantaa sitä sitovien kansainvälisten sopimusten asettamia velvollisuuksia. Näin ollen hallituksen kanta maahanmuuttopolitiikan tiukentamiseen on se, että tiukennettujen lakien on minimissään noudatettava kansainvälisiä sopimuksia, kuten EU:n asettamia direktiivejä. Tästä poiketen maahanmuuttokriittiset kansanedustajat korostavat näkemystä Suomen itsenäisestä päätösvallasta. Jos turvapaikanhakijatilanteelle ei löydy Euroopan tasolla ratkaisua, niin Suomen ”täytyy tehdä kansallinen ratkaisu ja lyödä rajat kiinni”.⁶¹ Suomen on ”tiukennettava omia [käytäntöjään] niin paljon kuin direktiivien mukaan on mahdollista. Jos se ei riitä, on oltava itsekkäitä.”⁶²

Vetovoimaisuudesta puhuttaessa kansanedustajilla on selvästi erilaiset oletukset turvapaikanhakijoista. Toisten mukaan turvaa hakevat ne, jotka sitä eivät tarvitse, jolloin muutoksen kohteena olevat lait toimivat turhina vetovoimatekijöinä. Toiset taas korostavat sitä, ettei turvaa tarvitseminen voi saada oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella, jolloin lainsäädäntöä ei ole perusteltua tiukentaa vetovoimaisuuden nimissä.

Vetovoimaisuusdiskurssissa vastakkaisia mielipiteitä perustellaan joko painottamalla turvapaikanhakijoiden oikeuksia tai Suomen itsemääräämisoikeutta ja tehokkuutta. Jokaisen edustajan mukaan on tärkeää auttaa niitä, jotka nähdään kaikkein hädänalaisimpina. Näkemykset tästä kuitenkin poikkeavat. Turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavien

⁵⁹ PTK 6/2016/4, 27

⁶⁰ PTK 32/2016/12, 4

⁶¹ PTK 70/2016/5, 56

⁶² PTK 6/2016/4, 11

kansanedustajien puheissa lakia ei pidä muuttaa, koska se kattaa sellaisenaan kansainvälistä suojelua tarvitsevien suojelun tarpeen kaikissa tapauksissa. Suomen kansakunnan pärjäämistä puheissaan korostavat puhuvat taas siitä, miten lakien muuttamatta jättäminen johtaa siihen, että Suomeen saapuu henkilöitä, jotka eivät tarvitse apua. Tämä ei ole lakien tarkoitus, joten Suomen pärjäämisen nimissä lakia on tiukennettava. Pisimmillään vietynä Suomen pitäisi jopa olla välittämättä sitä koskevista kansainvälisistä velvollisuuksista ja toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan, jos yhteiskunnan hyvinvointi sitä vaatii.

6.1.3 KOTOUTUMISDISKURSSI

Kotoutuminen on yksi keskeinen osa turvapaikkapoliittista keskustelua ja kotoutumisesta puhuminen nähdäänkin merkittävänä niiden turvapaikanhakijoiden osalta, jotka saavat oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella. Turvapaikanhakijoiden kotoutumiseen liittyvistä toimenpiteistä puhutaan yleensä kotouttamistoimenpiteinä, jolloin turvapaikanhakijoiden rooli kotoutumisessa on olla passiivinen vastaanottaja, kun taas Suomen valtio näyttäytyy aktiivisena toimijana, kotouttajana. Kotoutumisesta puhuttaessa muodostetaan merkittävässä määrin Suomen yhteiskuntaa koskevia merkityksiä, vaikka päällisin puolin keskustelun fokus näyttäisikin olevan turvapaikanhakijoissa.

Kotoutumisesta keskusteleminen tapahtuu periaatteessa ainoastaan perheenyhdistämistä koskevan keskustelun yhteydessä. Osa kansanedustajista korostaa perheen merkitystä maahanmuuttajien uuteen maahan asettumista edistävänä tekijänä. Ville Niinistön (vihr.) mukaan ”kaikki näyttö osoittaa sen, että parhaiten kotoutuvat ja työllistyvät ne ihmiset, joilla on mahdollisuuksia myös saada tänne perheensä.”⁶³ Heidän mukaansa perheenyhdistämisen kriteerien tiukentaminen hankaloittaa maahanmuuttajien kotoutumista. Nasima Razmyarin (sd.) mukaan ”Perheenyhdistäminen on osa kotoutumispolitiikkaa. Alkuvaiheet täältä oleskeluluvan saaneilla ovat tärkeitä, ja ne pitäisi käyttää muun muassa kielen opiskeluun eikä perheenyhdistämisen byrokraatiaan tai heidän puolestaan pelkäämiseen.”⁶⁴

Perheenyhdistämisen avulla pitäisi siis tukea kotoutumista, ei vaikeuttaa sitä. Lain tiukentamisen nähdään juuri vaikeuttavan kotoutumista. Krista Mikkonen (vihr.) kysyykin: ”Miten voidaan ajatella, että täältä turvapaikan saanut voi kotoutua ja tulla mukaan

⁶³ PTK 70/2016/5, 32

⁶⁴ PTK 70/2016/5, 8

rakentamaan yhteistä Suomeamme, jos hän joutuu koko ajan miettimään, miten hänen rakkaansa pärjäävät konfliktin keskellä tai sodan jaloissa?”.⁶⁵ Kotoutumisessa ei ole kyse ainoastaan turvapaikan saaneiden yhteiskuntaan sopeutumisesta, vaan onnistuneen kotoutumisen myötä he osallistuvat yhteisen Suomen rakentamiseen. Turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavissa puheissa turvapaikanhakijoita ei siis pidetä taakkana, vaan he ovat potentiaalisia suomalaisen yhteiskunnan uusia jäseniä, jotka jakavat yhteisen Suomen muiden kanssa.

Kotoutumisen vaikeutumisen nähdään aiheuttavan muun muassa sosiaalisia ongelmia. Joonas Räsänen (sd.) huomauttaa, miten ”tietyiltä osin esimerkiksi radikalisoitumiseen me tarjoamme lisää siemeniä, kun emme hoida kotoutumista niin kuin se pitäisi hoitaa.”⁶⁶ Kotoutumisessa kyse ei ole vain maahanmuuttajien hyvinvoinnista, vaan laajemmin kansallisesta hyvinvoinnista. Onnistunut kotoutuminen ehkäisee sosiaalisia ongelmia, kuten radikalisoitumista. Maahanmuuttajista puhuttaessa radikalisoituminen nähdään siis lähinnä yhteiskunnan huonon toiminnan, kuten ongelmallisen politiikan, syynä.

Kotoutuminen ja kansallinen hyvinvointi yhdistyvät myös ajatuksessa siitä, että kotoutumisen hankaloituminen on taloudellisesti haitallista. Touko Aalto (vihr.) tiedustelee tähän liittyen: ”Kuinka paljon maksaa – Suomen huoltosuhteen heikkeneminen, kuinka paljon maksaa se erittäin huono kotouttaminen?”.⁶⁷ Myöhemmin Aalto vielä tarkentaa, että ”Mitä huonommin onnistumme kotouttamisessa, sitä huonommin onnistumme yhteiskuntana.”⁶⁸ Turvapaikanhakijoiden kotouttamisen onnistuminen on siis taloudellisesti hyödyllistä ja se myös kertoo yhteiskunnan tilasta. Yhteiskunta on sitä parempi, mitä paremmin se onnistuu kotoutumisessa.

Sampo Terho (ps.) vastaa perheenyhdistämisen tiukennuksia kritisoiduille kansanedustajille, ettei kyseessä

ole ensinnäkään kotoutustoimenpide – – Mutta meidän täytyy huomioida, että nimenomaan työssäkäynti on kaikkein tärkein kotoutumisen kriteeri, ja kylähän tämä nimenomaan houkuttaa ja kannustaa työssäkäyntiin. – – Eli siinä mielessä tämä ei ole mitenkään kotoutumisen vastainen.⁶⁹

⁶⁵ PTK 70/2016/5, 40–41

⁶⁶ PTK 73/2016/5, 3

⁶⁷ PTK 36/2016/5, 20

⁶⁸ PTK 36/2016/5, 30

⁶⁹ PTK 36/2016/5, 8

Kun lakimuutoksia kritisoivat kansanedustajat pitävät perhettä kotoutumisen kannalta keskeisenä asiana, niin lakimuutoksia kannattavat kansanedustajat taas korostavat työssäkäynnin merkitystä kotoutumista edistävänä tekijänä. Työssäkäynnin korostaminen kotoutumista edistävänä tekijänä onkin linjassa hallituksen maahanmuuton kustannuksia vähentämään pyrkivän tavoitteen kanssa.

Ben Zyskowiczin (kok.) mukaan se, että oleskeluluvan saanut henkilö ei saa perhettään luokseen ei ole suurin este kotoutumiselle. Merkittävä este kotoutumiselle on, ”Jos – – Suomessa selvästi helpommin saa perheensä yhdistettyä – – silloin määrät muodostuvat sellaisiksi, että meidän mitkään kotouttamisvoimavarat eivät riitä.”⁷⁰ Kotoutumisen esteenä on siis vetovoimainen lainsäädäntö, jonka myötä Suomeen hakeutuisi suurempi määrä turvapaikanhakijoita, kuin mitä pystyttäisiin kotouttamaan. Näkemyksessä korostuu yhteiskunnan aktiivinen rooli kotouttavana toimijana. Kotoutuminen on kiinni yhteiskunnan kotoutumiseen kohdistamista resursseista. Kotouttamisessa voidaan onnistua, kun kotoutettavien määrä on tarpeeksi pieni. Kotoutuvien henkilöiden, eli pakolaisten ja toissijaista suojelua saavien, omia pyrkimyksiä taas ei pidetä merkittävänä kotoutumisen onnistumisen kannalta.

Edustaja Zyskowiczin mukaan on mahdollista, että perheenyhdistämisen vaikeuttaminen ”on omiaan hidastamaan ja jarruttamaan kotoutumista.”⁷¹ Se on silti parempi vaihtoehto kuin se, että Suomeen saapuisi uudestaan suuri määrä turvapaikanhakijoita. Jos Suomen lainsäädäntö olisi vetovoimainen ja maahan saapuisi suuri määrä turvapaikanhakijoita, ei heidän kotoutumisensa onnistuisi siitä huolimatta, että he saisivat perheensä tänne. Kun turvapaikanhakijoiden oikeuksia ajavat kansanedustajat korostavat perheen merkitystä kotoutumisen onnistumisessa, ei se näyttäydy mitenkään merkittävänä perheenyhdistämisen tiukennuksia ajavien kansanedustajien puheissa. Päinvastoin, perhe ei ole olennainen kotoutumisen kannalta, mutta jos saapuneet turvapaikanhakijat voisivat saada perheensä tänne, epäonnistuisivat kotouttamisyrietykset varmasti, koska kotoutettavia olisi enemmän kuin mihin yhteiskunnan resurssit riittäisivät.

Perheen merkitystä kotoutumiseen kritisoidaan myös puhumalla Suomeen aiemmin saapuneiden maahanmuuttajien kotoutumisesta. Esimerkiksi Juho Eerola (ps.) toteaa asiasta seuraavasti:

⁷⁰ PTK 70/2016/5, 49

⁷¹ PTK 36/2016/5, 38

Aiemmin, kun näitä perheitä on saanut tänne helpommin yhdistettyä, minun näkemykseni mukaan tämä kotoutuminen on ollut äärimmäisen huonoa. Jos katsotaan kotoutumisen mittareina sitä, kuinka hyvin esimerkiksi afgaanit, somalit ja irakilaiset ovat työllistyneet, oppineet suomen kieltä, niin luvut ovat kyllä aika huonoja, työttömyysprosentti ja näin.⁷²

Lainauksessa rakentuu käsitys, jonka mukaan helpompi perheenyhdistäminen ei ole aiemmin johtanut onnistuneeseen kotoutumiseen, eli työllistymiseen ja kielen oppimiseen. Perheen merkitys kotoutumisen kannalta on siis kyseenalainen. Tämän lisäksi Suomeen on saapunut paljon perheettömiä nuoria miehiä, jotka etsivät Eerolan mukaan perheen vasta jälkeinpäin kotimaastaan: ”Nyt suunniteltavat kiristykset, mitä ollaan tekemässä, estävät sen perheen etsimisen myöhemmin sieltä kotimaasta. Olen sitä mieltä, että tällaiselle maahanmuuttajalle kotoutuminen onnistuu paremmin, kun se on suomalainen perhe.”⁷³ Turvapaikan ja toissijaisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneet yrittävät siis perusteettomasti hyötyä perheenyhdistämisen asetuksista. Niinpä on oikeutettua kiivistää perheenyhdistämisen edellytyksiä. Lisäksi Eerola mainitsee, että kotoutuminen onnistuisi paremmin suomalaisen perheen avulla. Parhaiten ulkomaalainen tulee siis osaksi suomalaista yhteiskuntaa omaksumalla itselleen mahdollisimman paljon suomalaisia tapoja.

Kotoutumisesta puhuttaessa kansallinen hyvinvointi nousee keskiöön. Sitä edistetään joko tukemalla kotoutumista ja mahdollistamalla helpompi perheenyhdistäminen tai sitten rajoittamalla myönnettävien oleskelulupien määrää ja korostamalla työnteon merkitystä kotoutumista edistävänä tekijänä. Molemmissa tapauksissa kyse on suomalaisen yhteiskunnan tilasta. Kyse on suomalaisen yhteiskunnan onnistumisesta sekä sen taloudellisista resursseista.

Kotouttamisesta puhuttaessa huomionarvoista on myös se, että kotouttaminen kuvataan aktiivisena toimintana. Tällöin se kuka kotouttaa, eli yhteiskunta, on aktiivisessa osassa tuossa prosessissa. Sen sijaan kotoutettavat, eli pakolaiset ja toissijaista suojelua saavat henkilöt, ovat kotouttamisen kohteita. Näin on sekä turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavien että rajaavampaa turvapaikkapolitiikkaa ajavien kansanedustajien puheissa. Näin kansanedustajat edesauttavat sitä, että turvapaikanhakijat nähdään ensisijaisesti

⁷² PTK 70/2016/5, 28

⁷³ PTK 36/2016/5, 21

yhteiskunnan ulkopuolisina toisina. Oleskeluluvan saaneiden pyrkimykset asettua uuteen maahan sekä heidän onnistumisensa kotoutumisessa jäävät tällöin taka-alalle.

6.1.4 MOTIIVIDISKURSSI

Motiividiskurssi koostuu lausunnoista, joissa käsitellään turvapaikanhakijoiden syitä Eurooppaan ja Suomeen saapumiselle. Diskurssissa turvapaikanhakijoista rakentuu heihin kohdistettujen motiivien perusteella kuva joko uhkana tai uhreina.

Hallituksen esityksiä kannattavien kansanedustajien mukaan suuri osa turvapaikanhakijoista on liikkeellä ilman pätevää syytä. Näiden kansanedustajien puheissa turvapaikanhakijoiden liikkumista määrittävät motiivit, jotka kertovat enemmän Suomen vetovoimaisuudesta kuin turvapaikanhakijoiden avun tarpeesta. Esimerkiksi edustaja Kai Mykkäsen (kok.) mukaan turvapaikanhakijat puhuvat itse vastaanottokeskuksissa siitä, miten osa on kilpailuttanut keskenään eri kohdemaita. Mykkäsen mukaan ”Eryteisesti sen kannalta Suomeen on tultu, että uskotaan, että täällä ei vielä ole niin ruuhkaista ja täällä on lainsäädäntö kohtuunmyönteinen.”⁷⁴ Puheessa Suomeen saapumisen motiiveiksi muodostuvat sellaiset tekijät, jotka rakentavat Suomesta kuvaa houkuttelevana kohteena turvapaikanhakijoille.

Turvapaikanhakijoiden liikkumisesta Euroopassa puhutaan myös pörssinä ja sijoitusmarkkinoina, joissa Antti Kurvisen (kesk.) sanoin ”ihmisvirrat liikkuvat suhdanteitten mukaan.”⁷⁵ Myös Joonas Räsänen (sd.) mukaan ”kaikenlaiset signaalit – – vaikuttavat siihen, miten ihmisvirrat sitten liikkuvat Euroopan sisällä.”⁷⁶ Tällä tavoin korostetaan sitä, että Suomen ulkomaalaislakiin tehtävät muutokset vaikuttavat turvapaikanhakijoiden päätöksiin siitä, tulevatko he Suomeen vai eivät. Erilaisten signaalien välittymisessä sosiaalisella medialla ja internetillä nähdään olevan keskeinen rooli.⁷⁷

Kriittisimpien kansanedustajien mukaan Suomeen saapuvat vain sellaiset henkilöt, jotka eivät ylipäänsä tarvitse apua. Turvapaikanhakijat eivät siis ole liikkeellä siksi, koska he tarvitsevat suojelua, vaan heidän ajatellaan saapuvan Suomeen sosiaalietuuksien sekä paremman elämän perässä. Erytisenä esimerkkinä tällaisen kuvan vahvistamisesta on

⁷⁴ PTK 6/2016/4, 13

⁷⁵ PTK 6/2016/4, 3

⁷⁶ PTK 6/2016/4, 15

⁷⁷ PTK 6/2016/4, 3

kansanedustaja Teuvo Hakkaraisen (ps.) tapa puhua turvapaikanhakijoista turvapaikkaturisteina.⁷⁸ Käsitteinä turvapaikanhakijan ja turistin yhdistäminen pyrkii luomaan turvapaikanhakijasta kuvan henkilönä, joka käyttää turvapaikkaprosessia hyödykseen lomailun, tai ylipäätään oman edun tavoittelemisen välineenä. Hakkaraisen mukaan nämä henkilöt ”ovat yksinkertaisesti tulleet tänne meidän maahamme, alkaneet pyytää, vaatia ja sitten saada.”⁷⁹ Suomesta puhuttaessa kyse on juuri ’meidän maastamme’. Suomi on maa-alueena rajattu erityisesti sen kansalaisille, ja kaikki muut ihmiset ovat taas rajattu sen ulkopuolelle ei-suomalaisina.

Kansanedustaja Ville Tavion (ps.) mukaan laittomasti, kuten ilman oleskelulupaa, Suomeen saavutaan ylipäätään siksi, että se on mahdollista: ”Aina, jos ihmiselle annetaan mahdollisuus tuolta Lähi-idästä, että tule tänne, saat parempaa elintaso, niin kyllä varmaan tulee.”⁸⁰ Lainauksessa Lähi-idän ja kohdemaan eli Suomen vastakkain asettaminen luo jakoa meihin ja muihin. Siinä Suomi on kohde, joka mahdollistaa paremman elintason tavoittelun, kuin mikä Lähi-idässä olisi mahdollista. Lähi-itää ei tarkemmin erotella eri maiden mukaan, vaan sitä käsitellään yhtenäisenä alueena. Samoin sieltä Suomeen saapuvista henkilöistä muodostuu yhtenäinen kuva, jossa he ovat lähteneet hakemaan parempaa elintaso.

Suomen ja turvapaikanhakijoiden lähtömaiden välisestä erottelusta on myös kyse puhuttaessa siitä, että Suomi on maailman paras maa, ja siksi houkutteleva turvapaikanhakijoiden kohdemaana. Esimerkiksi Ben Zyskoviczin (kok.) mukaan ”riittävästi houkuttelevuutta on jo siinä, että Suomi on maailman paras maa.”⁸¹ Molemmissa näkemyksissä turvapaikanhakijoiden maahantulon motiivi perustuu suomalaisen yhteiskunnan paremmuudelle. Turvapaikanhakijoiden motiivina on paremman elintason tavoittelemine, ei niinkään oman turvallisuuden puolesta pelkääminen. Samalla vahvistetaan käsitystä Suomen merkittävyydestä kansakuntana. Ajatus kansakunnan merkittävyydestä sisältää myös ajatuksen sen suojelemista ulkopuolisilta uhilta (ks. luku 4.3). Näin ollen hallituksen tavoitteita turvapaikkapolitiikassa voidaan tulkita pyrkimykseksi suojella kansakuntaa niiltä, jotka hakeutuvat Suomeen turvapaikanhakijoina vain tavoitellakseen parempaa elintaso.

⁷⁸ PTK 6/2016/4, 26; PTK 36/2016/5, 37; PTK 70/2016/5, 28

⁷⁹ PTK 36/2016/5, 37

⁸⁰ PTK 6/2016/4, 27

⁸¹ PTK 73/2016/5, 2

Kansainvälistä suojelua koskevien lakien tiukentaminen voi siis näyttäytyä Suomen suojelemisena, kun ne, joiden ajatellaan saapuvan maahan laittomasti, eivät lakimuutosten jälkeen saa turvapaikkaa, eivätkä tule sitä vähentyneiden vetoimatekijöiden takia edes hakemaan. Tästä esimerkkinä toimii kansanedustaja Juho Eerola (ps.) huomio siitä, että ”Perheenyhdistämisestä ei saa tulla laittoman maahantulon laillista väylää.”⁸² Lakia tiukentamalla suojellaan Suomea laittomilta maahanmuuttajilta. Uhkakuvat eivät kuitenkaan rajoitu vain niihin, jotka ovat fyysisesti saapuneet Suomeen, vaan uhkana ovat myös näiden henkilöiden perheenjäsenet. Jos siis henkilö, jonka ei uskota olevan oikeutettu saamaan kansainvälistä suojelua, saa sitä kaikesta huolimatta, niin tällöin hänellä on mahdollisuus saada perheenjäsenensä Suomeen, joita ei siis myöskään lainauksessa pidetä oikeutettuina saamaan oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella. Näin perheenyhdistäminen voisi toimia edustaja Eerolan sanoin laittoman maahanmuuton laillisena väylänä.

Ajatus perheenyhdistämisestä laittoman maahanmuuton välineenä on käsitteellisesti ristiriitainen. Jos perheenyhdistämisen kautta perheenyhdistäjän perheenjäsenien todetaan olevan oikeutettuja oleskelulupaan, niin silloin heillä on laillinen oikeus maahan saapumiselle. Niinpä puhe laittomista maahantulijoista ei perheenyhdistämisen yhteydessä perustu laillisiin perusteisiin. On myös huomioitava, että maahan laittomasti saapunut turvapaikanhakija ei Geneven pakolaissopimuksen mukaan oleskele maassa laittomasti sinä aikana, kun hänen hakemustaan käsitellään.⁸³ Kaiken kaikkiaan on siis niin, että jos turvapaikanhakija saa oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, ei häntä voida pitää laittomana maahanmuuttajana, vaikka hän olisi saapunut maahan niin sanotusti laittomasti, esimerkiksi ilman maahantuloon oikeuttavia asiakirjoja. Laittomista maahanmuuttajista tai turvapaikanhakijoista puhuminen näyttääkin viittaavan enemmän henkilöihin, joiden maahantulon syitä ei pidetä hyväksyttävänä, vaikka he olisivat oikeutettuja saamaan kansainvälistä suojelua. Niinpä lakia on tiukennettava, jotta se vastaisi kansanedustajien näkemystä siitä, kuka todella on laitton. Perheenyhdistämisen ollessa kyseessä ulkomaalaislain tiukentamista tällä perusteella voidaan pitää myös rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa ajavien kansanedustajien pyrkimyksenä yhteiskunnan taloudellisen kantokyvyn ylläpitämiseen, kun oleskeluluvan saaneiden määrä on huomattavasti alhaisempi, kuin jos perheenyhdistäminen kriteerejä ei tiukennettaisi.

⁸² PTK 70/2016/5, 22

⁸³ pakolaisapu.fi

Turvapaikanhakijoihin kriittisesti suhtautuvat kansanedustajat eivät ole ainoita, jotka puhuvat laittomasta maahanmuutosta, vaan myös oppositiopuolueiden edustajat ottavat siihen kantaa. Oppositiopuolueiden edustajien mukaan laitonta maahanmuuttoa tapahtuu, koska laillisia väyliä maahantulolle ei ole. On siis olemassa henkilöitä, jotka olisivat oikeutettuja oleskelulupaansa kansainvälisen suojelun perusteella, mutta joilla ei ole mahdollisuutta hakea turvaa laillisia reittejä pitkin. Lakimuutokset, kuten perheenyhdistämisen kriteerien tiukentaminen, vähentävät entisestään laillisen maahantulon mahdollisuuksia. Olli-Poika Parviaisen (vihr.) sanoin laitonta maahanmuuttoa tapahtuu ”Niin kauan kuin meillä ei ole sellaista toimivaa järjestelmää, jolla me voimme mahdollistaa laillisen ja turvallisen Eurooppaan saapumisen heille, jotka apua tarvitsevat.”⁸⁴ Laittomasti maahan saapuvista turvapaikanhakijoista rakentuu kuva passiivisina uhreina, joiden laillinen ja turvallinen Eurooppaan saapuminen on kiinni meistä. Lausunnossa luodaan erottelu meidän ja muiden välille, jossa ”me” mahdollistamme turvallisen saapumisen heille.

Kaikki turvapaikanhakijat eivät kuitenkaan ole avun tarpeessa myöskään lakimuutoksia vastustavien kansanedustajien puheissa. Osa turvapaikanhakijoista hakee turvapaikkaa ilman riittäviä perusteita. Tällöin kuitenkin korostetaan sitä, että lakimuutokset koskevat juuri niitä, jotka ovat avun tarpeessa. Li Anderssonin (vas.) mukaan lakimuutoksissa:

– – puhutaan juuri hädässä olevien ihmisten perusoikeuksista ja siitä, kuinka hyvin ne toteutuvat — ei tästä toisesta porukasta, johon jatkuvasti viitataan, siihen, että on ihmisiä, jotka ilmeisen perusteettomilla hakemuksilla yrittävät turvapaikkaa saada.⁸⁵

Lainauksessa rakennetaan kuvaa siitä, että hallituksen esitykset hankaloittavat juuri hädänalaisten suojelun saamista. Turvapaikanhakijoiden identifioiminen uhreina ja sen kautta lakimuutosten kritisointi korostavat Suomen roolia ihmisarvoa puolustavana maana. Ulkomaalaislain tiukennuksia ajava Suomi ei ole se maa, joka Suomi lakimuutoksia kritisoivien kansanedustajien mukaan on:

Sellainen maa Suomi ei ole mielestäni ollut. Se ei ole ihmiskuva, mikä meillä on lähimmäisistä, että me käännämme selkämme, kun ihminen on avun tarpeessa.⁸⁶

– Ville Niinistö (vihr.)

⁸⁴ PTK 6/2016/4, 20

⁸⁵ PTK 6/2016/4, 21

⁸⁶ PTK 73/2016/5, 6

Ylipäättään turvapaikanhakijoiden asemaa juuri turvaa hakevina korostetaan. Johanna Karimäki (vihr.) toteaa, miten:

Nämä ihmiset ovat tulleet hakemaan Suomesta turvapaikkaa. Pakolaiset eivät ole avaruudesta tulleita muukalaisia, vaan he ovat ihmisiä, jotka ovat menettäneet paljon. He ovat hengenvaarassa ja heillä on hätä läheistensä puolesta.⁸⁷

Lausunnossa korostetaan, ettei turvapaikanhakijoihin tulisi suhtautua muukalaisina, vaan ennen kaikkea ihmisinä, jotka ovat hengenvaarassa. Ihmisyyttä korostamalla muistutetaan siitä, että he ovat kuin kuka tahansa, eikä heitä koskevia päätöksiä pitäisi tehdä ihmisyyttä unohtamatta.

Kansanedustajat käsittelevät myös niin sanottua ankkurilapsi-ilmiötä puhuessaan siitä, millä motiiveilla Suomeen yritetään tulla. Sisäministeri Petteri Orpo ottaa asian puheeksi vastatessaan kysymyksiin perheenyhdistämisestä:

meidän asiantuntijoidemme — siis asiantuntijat jakautuvat näissä kysymyksissä — mukaan on niin, että jos alaikäisille ei aseteta tulorajavaatimusta, se voisi aiheuttaa niin sanottua ankkurilapsi-ilmiötä, jolloin nimenomaan lapset lähetettäisiin ensin.⁸⁸

Ilmiön ajatellaan perustuvan siihen, että perheet lähettävät alaikäisen lapsensa hakemaan turvapaikkaa kohdemaasta, jonka jälkeen perhe pääsee maahan perheenyhdistämisen kautta.

Hallituksen lakiesityksiä tukevien kansanedustajien mukaan ankkurilapsi-ilmiön syynä on perheenyhdistämistä koskeva lainsäädäntö, joka ei ole tarpeeksi tiukka, jolloin se houkuttelee perheitä toimimaan kuvatulla tavalla. Ben Zyskowicz (kok.) kysyykin: ”onko Suomen järjestelmä sellainen, että kun lapsen saa hengenvaarallisten vaiheiden jälkeen Suomeen, niin perhe pääsee käytännössä perässä.”⁸⁹ Kritiikin kohteena on se, että Suomi houkuttelee lainsäädännöllään perheitä erottamaan lapsensa muusta perheestä ja lähettämään tämän yksin hengenvaaralliselle matkalle, jotta muu perhe saisi oleskeluluvan perheenyhdistämisen kautta. Simon Elo (ps.) korostaa vielä samassa keskustelussa, että myös Maahanmuuttoviraston mukaan ankkurilapset ovat ”todellinen ongelma”.⁹⁰ Näin vahvistetaan kuvaa siitä, että kyseessä oleva ongelma on tiedostettu myös muualla ja se

⁸⁷ PTK 73/2016/5, 3

⁸⁸ PTK 36/2016/5, 10

⁸⁹ PTK 70/2016/5, 50

⁹⁰ PTK 70/2016/5, 60

on todellinen. Lakia tiukentamalla poistetaan tällainen kannustin ja edistetään lasten oikeutta olla perheensä kanssa.

Vastaavasti lakimuutoksia kritisoivien kansanedustajien mukaan perheenyhdistämisen kriteerien tiukentaminen edesauttaa tilannetta, jossa lapset pidetään erossa heidän perheistään. Heidän mukaansa alaikäisten lasten motiivi hakea turvapaikkaa ei perustu edellä kuvattuun ankkurilapsi-ilmiöön. Ville Niinistön (vihr.) mukaan:

– – myös alaikäisillä lapsilla on todellisia perusteita ja syitä paeta henkilökohtaista vainoa, ja se on ollut sen perheen etu, että se alaikäinen ihminen on ehkä joutunut lähtemään olosuhteiden vuoksi niin, että hän on tullut yksin tai ajautunut yksin pakomatkan aikana. – – kaikki nämä järjestöt, jotka tekevät näitten ihmisten parissa töitä, sanovat, että tällainen ankkurilapsitermi on virheellinen ja tällaisia tapauksia ei tosiasiaassa ainakaan vuosikausiin Suomessa ole ollut.⁹¹

Lakimuutoksia kritisoivien puheissa yksin saapuneista lapsista muodostuu kuva, jonka mukaan perheet ovat voineet lähettää lapsensa yksin hakemaan turvaa, mutta tämä johtuu siitä, että silloin lapsella on ollut todellinen syy paeta esimerkiksi henkilökohtaista vainoa. Tätä ajatusta tuetaan vetoamalla järjestöihin, jotka työskentelevät turvapaikanhakijoiden parissa. Tämän lisäksi Joonas Räsänen (sd.) toteaa, että ”jos perhe on vaarassa, niin jos he pystyvät yhden sieltä pelastamaan, niin pelastavat oman lapsensa.”⁹² Motiivi lapsen yksin lähettämiseksi ei siis tarvitse aina olla lapseen kohdistuva henkilökohtainen vaino, vaan taustalla voi olla myös perheen kokema vaara ja halu pelastaa lapsensa tuolta vaaralta. Ankkurilapsista ei tällöin ole kuitenkaan kyse. Näin ollen perheenyhdistämisen kriteerien tiukentaminen on haitallista, koska silloin yksin tulleet lapset eivät saa perhettään luokseen tiukennetun lain takia. Tätä pidetään lasten oikeuksien toteutumisen vastaisena. Hanna Sarkkinen (vas.) nostaa vielä esille lastenoikeusjärjestö Unicefin lausunnon, jossa todetaan, miten ”Tämä esitys kertoo siitä, että ulkomaalaiset lapset nähdään ensisijaisesti ulkomaalaisina eikä lapsina, mikä on jo itsessään Suomea velvoittavan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vastaista.”⁹³

Lakiesityksiä kannattavien puheissa turvapaikanhakijoista muodostuu kuva, jossa suuri osa tai jopa kaikki turvapaikanhakijat hakevat turvapaikkaa perusteettomasti. Turvapaikanhakijoiden motiivi on tällöin paremman elintason tavoittelu ja mahdollisesti

⁹¹ PTK 70/2016/5, 58

⁹² PTK 70/2016/5, 53

⁹³ PTK 36/2016/5, 15

myös kohdemaan sosiaalietuuksien hyväksikäyttö, ei niinkään turvaan hakeutuminen. Vaikka jotkut Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja oleskelulupaan kansainvälisen suojelun perusteella, ei heidän motiivejaan silti pidetä hyväksyttävänä. Heistä puhutaan laittomina maahanmuuttajina ja lakia on tiukennettava juuri sen takia, etteivät tällaiset laittomat maahanmuuttajat saa jatkossa oleskelulupaa Suomesta.

Yksin saapuneiden lasten maahantulon syynä pidetään ankkurilapsi-ilmiötä, jossa perheen motiivina on lähettää lapsensa hakemaan turvapaikkaa, jonka jälkeen perhe pääsee maahan perheenyhdistämisen kautta. Myös tällainen toiminta halutaan estää lain tiukennuksilla. Kaiken kaikkiaan ulkomaalaislain tiukennuksia kannattavien kansanedustajien puheissa turvapaikanhakijoiden motiivit rakentuvat epärehellisiksi, mikä edesauttaa turvapaikanhakijoihin suhtautumista uhkana. Motiivit rakentavat myös käsitystä Suomesta. Suomi on maa, jonka on pidettävä huolta omasta turvallisuudesta sekä taloudellisesta kantokyvystä. Turvapaikanhakijat uhkaavat näitä asioita ja Suomen on otettava tämä huomioon lainsäädännössään. Suomen pitää myös tukea perheiden yhdessä pysymistä, eikä rohkaista perheitä lähettämään lapsiaan hengenvaaralliselle matkalle Eurooppaan.

Lakiesityksiä kritisoivien puheissa turvapaikanhakijoiden joukossa on sekä kansainvälistä suojelua aidosti tarvitsevia että perusteetta turvaa hakevia. Perusteettomasti turvaa hakevat eivät kuitenkaan ole ongelma, koska heillä ei ole mahdollisuutta saada oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella. Ulkomaalaislain muutokset kohdistuvatkin juuri niihin, jotka olisivat suojelun tarpeessa. Ankkurilapsi-ilmiö ei heidän mukaansa ole todellinen, vaan yksittäisten lasten maahantulon syynä ovat motiivit, joissa lasta on haluttu suojella lähtöalueen vaaroilta. Suomesta rakentuu kuva, jossa ihmisoikeuksien kunnioittaminen on keskeinen arvo.

Täysistunnoissa turvapaikanhakijoiden motiiveista rakentuu siis kahtalainen kuva. Motiivien rakentuminen muodostaa samalla kuvaa itsessään turvapaikanhakijoista. Kansanedustajien puheissa he ovat joko uhkia tai uhreja. Suomi vastaavasti on aktiivinen toimija, jonka täytyy joko aktiivisesti suojella itseään ulkopuolisilta uhilta tai pyrkiä kantamaan vastuuta apua tarvitsevien suojelemisesta. Mielenkiintoisesti turvapaikanhakijoiden saapumiselle tarjotaan erilaisia motiiveja, mutta siitä huolimatta turvapaikanhakijat ovat keskustelussa passiivisessa, vastaanottavassa asemassa.

6.1.5 TALOUSDISKURSSI

EU:n yhtenäisyyden, Suomen vetovoimaisuuden sekä turvapaikanhakijoiden motiivien ohella täysistunnoissa nousevat esille myös erilaiset talous- ja resurssikysymykset. Tätä *talousdiskurssiksi* nimeämäni merkitysten kokonaisuutta kuvaa mielestäni hyvin kansanedustaja Joonas Räsänen (sd.) esittämä huomio Suomen maahanmuuttopolitiikasta. Räsänen mukaan maahanmuuttopolitiikan pitäisi noudattaa erityisesti kolmea asiaa:

Ensimmäinen on totta kai se, että me hoidamme omaa politiikkaamme vastuullisesti. Toinen on se, että me hyväksymme sen tosiasian, mikä on yhteiskunnan kantokyky. Mutta kolmantena ja tärkeimpänä sanana on inhimillisyys.⁹⁴

Taloudiskurssissa, kuten myös muussa turvapaikkapoliittisessa keskustelussa, yhteiskunta saa toimijan roolin. Sillä on vastuunsa sekä rajalliset resurssit, jotka määrittävät sitä, miten turvapaikanhakijoihin tulisi suhtautua. Näiden lisäksi suomalainen yhteiskunta on myös inhimillinen, joten rajallisista resursseista huolimatta, tai ainakin niiden puitteissa, apua pitäisi antaa sitä tarvitseville. Kuten muissa tunnistamissani diskursseissa, myös talousnäkökulmasta katsottuna turvapaikanhakijat näyttävät keskustelussa joko uhkana tai uhreina. Turvapaikanhakijat ovat uhka yhteiskunnan kantokyvylle, sillä heidän vastaanottamisensa kuluttaa yhteiskunnan resursseja. Toisaalta ainakin osa heistä on myös uhreja, jotka tarvitsevat apua. Heidän tunnistamisessa korostetaan Suomen inhimillisyyttä ohi resurssikysymysten. Turvapaikanhakijoiden identifiointi määräytyy näin yhteiskunnan toimijuuden kautta. Tällöin keskustelussa korostuvat Suomalaisen yhteiskunnan ominaisuudet määrittävät sen, miten turvapaikanhakijoihin suhtaudutaan.

Joonas Räsänen kuvauksessa maahanmuuttopolitiikasta korostuvat suomalaisen yhteiskunnan vastuu tekemästään politiikasta sekä tiedostavuus resurssien rajallisuudesta, mutta myös yhteiskunnan inhimillisyys. Muissa puheenvuoroissa painotukset näiden asioiden välillä vaihtelevat kansanedustajien edustamien näkemysten mukaisesti. Rajavampaa turvapaikkapolitiikkaa kannattavien puheissa korostetaan yhteiskunnan kantokykyä. Esimerkiksi Leena Meri (ps.) toteaa, miten:

– – me voimme ottaa vain sen määrän ihmisiä kuin me pystymme järkevästi ottamaan ottaen huomioon meidän oman tilanteen, oman turvallisuustilanteen, oman taloustilanteen ja sen, mitä me pystymme kotouttamaan ihmisiä.⁹⁵

⁹⁴ PTK 73/2016/5, 3

⁹⁵ PTK 73/2016/5, 8

Lainauksessa turvapaikanhakijoiden vastaanottaminen on sidoksissa yhteiskunnan omaan tilanteeseen. Turvapaikanhakijoiden avun tarvetta eivät siis määrittele turvapaikanhakijat itse, vaan heidät vastaanottava yhteiskunta. Suomen on mahdollista ottaa vastaan sellainen määrä, joka on järkevää yhteiskunnan omaan tilanteeseen suhteutettuna, jolloin suuri osa turvapaikanhakijoista koetaan taloudellisesti ja myös turvallisuustilanteen kannalta uhkaavina. Lakia on muutettava niin, että siinä otetaan ensisijaisesti huomioon yhteiskunnan oma tilanne. Tällainen toiminta esitetään yhteiskunnan kannalta järkevänä.

Turvapaikanhakijoiden muodostama uhka ei kansanedustajien puheissa rajoitu vain Suomeen, vaan se koskee koko Eurooppaa. Euroopan laajuisessa tilanteessa Suomen on kuitenkin mietittävä itseään. Sampo Terhon (ps.) mukaan kysymys on:

– – tietysti paitsi kohtuullisuudesta myös oikeudenmukaisuudesta suomalaisista veronmaksajaa kohtaan – – Meillä ei ole varaa erottua EU-tasolla muista jäsenmaista ja jotenkin hyväuskoisesti kantaa suurempaa taakkaa kuin muut.⁹⁶

Kuten Meren, myös Terhon lausunnossa yhteiskunnan toimijuus on korostuneessa asemassa. Kysymys ei ole turvapaikanhakijoista, vaan suomalaisesta veronmaksajasta ja siitä, mihin verovaroja käytetään. Turvapaikanhakijat ovat taloudellinen uhka, taakka, jonka ei pidä olla Suomelle muita EU-maita suurempi. Tällä tavoin esitettynä turvapaikanhakijoiden kokemukset suljetaan päätöksenteon ulkopuolelle. Puheessa ei oteta kantaa siihen, miksi turvapaikanhakijat hakevat turvaa, vaan huomio on Suomen yhteiskunnan roolissa. Puhe omasta turvallisuus- ja taloustilanteesta sekä turvapaikanhakijoista taakkana ei esitä Suomea ainoastaan toimijan roolissa, vaan myös uhrin roolissa. Uhrina näyttäytyminen oikeuttaa turvapaikanhakijoilta suojautumisen ja sitä kautta myös heidän aktiivisen leimaamisensa yhteiskuntaa uhkaavana ulkopuolisena voimana.

Keskustelussa kaikkien turvapaikanhakijoiden kuvaaminen taakkana jättää huomiotta ihmisten yksilöllisyyden. Yksinkertaistus, jossa yksilöt esitetään yhtenäisenä kasvottomana massana vahvistaa mielikuvaa turvapaikanhakijoista ulkoisena uhkana. Usein turvapaikanhakijoista puhutaan myös luontometaforien avulla, joka entisestään vahvistaa käsitystä persoonattomasta voimasta, joka vyöryy tai tulvii kohti 'meitä'. Tästä esimerkkinä

⁹⁶ PTK 36/2016/5, 5

kansanedustaja Jari Ronkaisen (ps.) kommentti Suomessa tehdystä maahanmuuttopolitiikasta:

Me perussuomalaiset olemme vuosikaudet varoittaneet lepsun maahanmuuttopolitiikan seurauksista. Ne seuraukset ovat turvapaikanhakijatulvan myötä todellisuutta. Todellinen taakka on kestämaton.⁹⁷

Turvapaikanhakijoita suorastaan tulvii Euroopassa ja Suomessa, ja syynä siihen on juuri aiemmin toteutettu ”lepsi” maahanmuuttopolitiikka, ei niinkään turvapaikanhakijoiden turvallisuustilanne heidän lähtöalueillaan. Ajatusta turvapaikanhakijoista Eurooppaa uhkaavana massana vahvistaa myös näkemys siitä, että apua todella tarvitsevat henkilöt eivät ylipäätään ole saapuneet turvapaikanhakijoiden mukana, vaan juuri apua tarvitsevat ovat jääneet lähtöalueille. Esimerkiksi Ville Tavio (ps.) kommentoi asiaa seuraavasti:

– – ettekö te nyt juuri ymmärrä, että juuri tässä nykyisessä järjestelmässä tänne tulevat ne henkilöt, jotka sitä apua eivät kaikkein eniten tarvitse. Perussuomalaiset haluavat myös luoda nimenomaan sellaisen järjestelmän, jossa se apu, minkä Suomi siis päättää antaa, menee varmasti niille, jotka sitä apua tarvitsevat, eli se kohdistuu oikein eikä niin, että tänne tullaan vain sosiaaliturvan perässä.⁹⁸

Suomen on siis mahdollista käyttää resurssejaan avun tarpeessa olevien auttamiseksi. Tähän kuitenkin liittyy ajatus siitä, että Suomen tarjoama apu kohdistuu oikein vain silloin, kun Suomella on mahdollisuus itse määrittellä, kuka apua todella tarvitsee.

Hallituksen esityksiä kritisoivat kansanedustajat korostavat puheissaan inhimillistä suhtautumista turvapaikanhakijoihin. Tällöin turvapaikanhakijat mielletään helposti uhreiksi. Esimerkiksi perheenyhdistämisen tiukentamista kritisoitaessa turvapaikanhakijoista muodostuu kuva Suomen poliittisten päätösten uhreina. Tästä toimii esimerkkinä Ville Niinistön (vihr.) kysymys:

– – viemmekö me ihmisiltä, jotka tulevat jäämään tänne ja joiden me haluamme kotoutuvan ja työllistyvän, oikeuden – – että he voivat saada lapsensa ja puolisonsa tänne? Se on erityisen julmaa, ja se on myös taloudellisesti haitallista.⁹⁹

⁹⁷ PTK 6/2016/4, 11

⁹⁸ PTK 6/2016/4, 25

⁹⁹ PTK 73/2016/5, 8

Lainauksessa turvapaikanhakijoista muodostuu Suomen poliittisten päätösten uhreja. Samalla hallituksen ajamaa politiikkaa kritisoidaan siitä, että se on taloudellisesti haitallista. Suomen ei tulisi hankaloittaa turvapaikanhakijoiden asemaa inhimillisistä syistä, mutta myös siksi, ettei inhimillisesti toteutettu politiikka ole taloudellisen kantokyvyn kanssa ristiriidassa. Turvapaikanhakijoiden oikeuksien kunnioittaminen ei ole taloudellisesti haitallista, ja se voi olla jopa taloudellisesti hyödyllistä:

Minä uskon täysin siihen, että talous pärjää parhaiten sellaisessa yhteiskunnassa, jossa yhteiskunta kannustaa ihmisiä yhdistämään oman perheensä työlläisyyden ja yrittämisen pohjalta ja jossa ihmisillä on mahdollisuus unelmoida siitä, että tulevaisuus on heille henkilökohtaisesti parempi.¹⁰⁰

– Ville Niinistö (vihr.)

Talousnäkökulmasta puhuttaessa perheenyhdistämisen kriteerien tiukentaminen nähdään taloudellisesti haitallisena, koska sen ajatellaan vaikeuttavan kotoutumista, minkä taas ajatellaan kasvattavan maahanmuuton kustannuksia. Touko Aalto (vihr.) kysyykin keskustelussa perheenyhdistämisestä: ”kuinka paljon maahanmuuton kustannuksia vähentää se, että kotouttaminen tehdään mahdollisimman vaikeaksi”, johon Ben Zyskowicz (kok.) vastaa välihuudolla: ”Jos se estää tuhansittain tulemistakin!”¹⁰¹ Myöhemmin keskustelussa edustaja Zyskowicz tarkentaa kantaansa esittämällä edustaja Aallolle kysymyksen:

– – kummat kustannukset ovat suurempia, ne, jotka tässä tulevat mahdollisen byrokratian lisääntymisestä tuloharkinnassa, vai ne kustannukset, jotka tulevat siitä, että kymmenet tuhannet Eurooppaan saapuvat turvapaikanhakijat hakeutuvat nimenomaan Suomeen – –¹⁰²

Taloudellisista kustannuksista puhuttaessa vastakkain asettuvat siis näkemykset siitä, aiheuttaako lisääntynyt byrokratia sekä kotoutumisen vaikeutuminen enemmän kuluja kuin suuri määrä turvapaikanhakijoita, joiden ajatellaan saapuvan Suomeen, jos lakia ei tiukenneta. Vetovoimaisuus- ja yhtenäisyyspuheen mukaisesti suuri turvapaikanhakijoiden määrä nähdään myös talousnäkökulmasta ongelmallisena. Lainsäädännön muuttamisessa on kyse siitä, ettei Suomeen saavu liian suurta määrää turvapaikanhakijoita, koska se olisi taloudellisesti ongelmallista. Ihmisoikeusnäkökulmasta käsin puhuvat edustajat taas korostavat ihmisten oikeuksien kunnioittamista, kuten oikeutta perheeseen. Ihmisoikeuksiin keskittymisen merkitystä korostetaan ajatuksella siitä, ettei se ole ainakaan taloudellisesti haitallista.

¹⁰⁰ PTK 70/2016/5, 59

¹⁰¹ PTK 36/2016/5, 8

¹⁰² PTK 36/2016/5, 17

Hallituksen turvapaikkapolitiikasta rakentuu sitä kritisoivien puheissa julma sekä turvapaikanhakijoiden oikeuksien vastainen kuva. Puheita taloudellisen kantokyvyn huomioidemisesta ei pidetä perusteltuina, sillä inhimillisen politiikan tekeminen ei ole ristiriidassa taloudellisen pärjäämisen kanssa. Rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa kannattavien puheissa hallituksen edustama turvapaikkapolitiikka nähdään vastuullisena, koska siinä otetaan huomioon yhteiskunnan kantokyky. Heidän puheissaan Suomesta myös rakentuu kuva yhteiskuntana, jossa hädänalaisten avun tarpeen määrittää ensisijaisesti apua tarjoava yhteiskunta, eikä apua tarvitseva osapuoli.

6.1.6 PARAS MAA -DISKURSSI

Tarkastelemissani täysistuntokeskusteluissa kansanedustajat vahvistavat jossain määrin diskurssia Suomesta maailman parhaana maana. Tämä *paras maa -diskurssi* muodostuu lausunnoista, joissa Suomen asemaa maailman parhaana maana pidetään itsestäänselvyyskentä. Nähdäkseni myös sellaiset puheenvuorot osallistuvat kyseiseen diskurssiin, joissa korostetaan Suomen erityisyyttä kansakuntana, vaikka Suomen asemaa maailman parhaana maana ei lausuttaisikaan ääneen. Näiden ilmausten kautta keskustelussa muodostuu erilaisia käsityksiä siitä, millä tavoin Suomen tulisi tehdä turvapaikkapoliittisia päätöksiä. Yhtenä esimerkkinä diskurssista on Ben Zyskowiczin (kok.) huomautus, jonka mukaan ”Suomen vetovoima tietysti on jo se, että olemme maailman paras maa.”¹⁰³ Suomen vetovoimaisuutta ei siis tarvitse perustella esimerkiksi myönteisellä lainsäädännöllä, vaan vetovoimaisuuden osoittamiseksi riittää jo huomio siitä, että Suomi on maailman paras maa. Tätä kautta myös muodostetaan kuva siitä, että Suomen on luonnollista reagoida turvapaikanhakijoihin tiukentamalla ulkomaalaislainsäädäntöään, sillä muutoin maahan saapuisi entistä enemmän turvapaikanhakijoita.

Ajatusta maailman parhaasta maasta käytetään myös sellaisen kuvan luomiseen, jossa Suomen ei pitäisi sulkeutua muulta maailmalta, vaan Suomen tulisi myöntää sitä haluaville mahdollisuus asettua asumaan sen rajojen sisäpuolelle. Esimerkiksi Antero Laukkanen (kd.) ihmettelee perussuomalaisien kansanedustajien puheita perheenyhdistämisen kriteerien tiukentamisesta, joiden hän tulkitsee tarkoittavan sitä, että Suomi on ”liian hyvä maa turvapaikanhakijalle”, ja siksi lainsäädäntöä olisi muutettava vähemmän houkuttelevaksi. Tähän liittyen Laukkanen kysyy: ”Mitä väärää on siinä, että etsii luvattua maata?

¹⁰³ PTK 70/2016/5, 49

Mitä väärää on sinä [sic], että haluaa asua maailman parhaassa maassa?”¹⁰⁴ Samassa keskustelussa Mika Niikko (ps.) ottaa kantaa Suomen ja maahan saapuvien turvapaikanhakijoiden väliseen suhteeseen:

— olen aivan samaa mieltä siinä, että eihän siinä ole mitään väärää, että joku hakee Suomesta turvapaikkaa, maailman parhaasta maasta — Eri asia on se, miten Suomessa valittu kansanedustaja suhtautuu siihen, millaista lainsäädäntöä me teemme, että kuinka paljon niitä tulijoita voi tulla ja millä perusteella.¹⁰⁵

Edustajien puheissa yhteisenä nimittäjänä on käsitys Suomesta maailman parhaana maana. Sen perusteella he kuitenkin esittävät keskenään vastakkaisia näkemyksiä tuon käsityksen merkityksestä. Toisen käsityksen mukaan Suomi on maa, jossa kenellä tahansa pitäisi olla oikeus asua. Toisen käsityksen mukaan Suomen on voitava valikoida, kuka maahan voi tulla ja kuka ei. Juuri Suomessa valitun kansanedustajan on suhtauduttava asiaan ensisijaisesti Suomen edun kannalta. Näin ollen muun muassa Juho Eerola (ps.) korostaa eräässä välihuudossaan: ”Olemme Suomen kansan edustajia!”¹⁰⁶

Myöskään sen valvomisessa, kuka rajojen yli saa tulla, ei pitäisi olla mitään ongelmallista. Näin on esimerkiksi Ville Tavion (ps.) mukaan, joka toteaa seuraavasti: ”Siis rajaton maailmahan ei ole tietenkään todellinen. Jos me päätämme luopua meidän rajoistamme täysin, niin silloinhan Suomi lakkaa huomenna.”¹⁰⁷ On siis selvää, että Suomen on valvottava omia rajojaan. Tätä vastuuta on Suomessa valittujen kansanedustajien kannettava.

Nähdäkseni kansanedustajien käymässä keskustelussa muodostetaan myös käsityksiä Suomesta maailman parhaana maana, vaikka siitä ei aina suoraan puhutakaan. Esimerkiksi Ville Niinistö (vihr.) toteaa perheenyhdistämistä koskevasta lakiehdotuksesta, miten:

Nyt käydään kamppailua tämän hienon maan sielusta. On kyse siitä, onko meillä vallassa sellaiset voimat, jotka uskovat siihen, että meidän unelmamme on puolustaa kaikkien ihmisten ihmisoikeuksia ja hyvinvointia.¹⁰⁸

¹⁰⁴ PTK 70/2016/5, 48

¹⁰⁵ PTK 70/2016/5, 54

¹⁰⁶ PTK 70/2016/5, 11

¹⁰⁷ PTK 6/2016/4, 27

¹⁰⁸ PTK 70/2016/5, 30

Tulkitsen tämän ilmauksen rakentavan niitä samoja merkityksiä, joita muodostuu edustaja Laukkaselta nostamassani lainauksessa. Suomi on maa, jolle jokaisen ihmisen oikeuksien ja hyvinvoinnin puolustaminen on osa sen sielua, kansakunnan merkityksen muodostavaa muuttumatonta ydintä. Juuri ihmisten auttaminen ja se, että kuka vain voi asettua sen rajojen sisälle asumaan, on osa suomalaisuuden ideaa. Samaa ajatusta suomalaisuuden ideasta korostaa myös Ozan Yanarin (vihr.) kommentti perheenyhdistämisen kriteerien tiukennuksista: ”Suomi, sinä olet parempi kuin tämä älytön laki. Suomi, tämä laki ei ole se, mihin sinä pystyt.”¹⁰⁹

Sen lisäksi, että Suomesta muodostuu käsitys parhaana ihmisoikeuksia kunnioittavana maana, vahvistetaan keskusteluissa myös käsitystä Suomesta parhaana maana juuri suomalaisille. Yksittäistapauksena mainittakoon edustaja Niikkon esiin nostama tilanne, jossa hänelle on soittanut eräs sotaveteraani, joka on kysynyt: ”miksi turvapaikanhakija saa enemmän rahaa ja tukea kuin veteraani, joka on Suomen ja suomalaisuuden, itsenäisyyden puolesta taistellut ja tehnyt töitä koko ikänsä?”¹¹⁰ Nähdäkseni veteraanin esittämän kysymyksen esiin nostamiseen on suhtauduttava tietoisena valintana, jonka tarkoituksena on korostaa Suomen erityistä merkitystä sen väestölle.

Veteraanin ilmauksessa suomalaisuus yhdistyy osaksi maa-alueeseen liittyvää jatkumoa, jossa alueeseen kiinnittyvä historia antaa valtiolle sen merkityksen. Tässä tapauksessa kyse on siitä, miten Suomi on jotain sellaista, joka kuuluu ensisijaisesti suomalaisille, niille jotka ovat sen puolesta taistelleet ja tehneet töitä. Turvapaikanhakijat erotetaan kansakunnan historian ja sen keskenään yhdistämän suomalaisen yhteisön ulkopuolelle. Tämän erottamisen kautta kysytään, millä oikeudella kansallisesta kertomuksesta ulkopuolinen henkilö on oikeutettu saamaan osan, ja vieläpä suuremman osan, kansallisesta omaisuudesta, kuin oman yhteisön puolesta taistellut jäsen.

Veteraanin esiin nostaminen on yksittäistapaus tarkastelemassani aineistossa, eivätkä muut kansanedustajat ota kantaa Niikkon esille nostamaan tapaukseen. Yksittäisenä ilmauksena se on kuitenkin merkityksellinen. Sillä korostetaan Suomen merkittävyyttä heidän maana, jotka ovat sen puolesta taistelleet ja tehneet työtä. Koska turvapaikanhakija erotetaan tästä yhteisöstä, näyttää siltä, että suomalaisuudessa on kyse pitkälti etnisestä suomalaisuudesta. Sen puolesta on jälleen taisteltava uuden uhan edessä.

¹⁰⁹ PTK 70/2016/5, 12

¹¹⁰ PTK 70/2016/5, 55

Veteraanin esille nostaminen yhdistyy mielestäni myös muihin Suomen erityistä merkitystä korostaviin puheenvuoroihin. Esimerkiksi Teuvo Hakkaraisen mukaan turvapaikkapolitiikassa on kysymys siitä, ”Haluammeko me turvata oman kansallisen hyvinvointimme?”.¹¹¹ Tähän liittyen hän vielä selventää, mistä ulkomaalaislain tiukennuksissa on kyse:

– – Me yritämme saada isänmaallisesti rajoja kiinni, turvata hyvinvointivaltion ja niin edespäin. Ja oma kulttuuri: meillä on erityinen oma kieli, suomi, meillä on oma lippu. Kaikki nämä me haluamme pitää. Mutta jos nämä sosiaalisiin saavutukset tulevat tänne, niin ne me kadotamme.¹¹²

Kyse ei ole vain suomalaisen yhteiskunnan kantokyvyn turvaamisesta, vaan kokonaisuudessaan suomalaisen kulttuurin turvaamisesta. Tästä muodostetaan kuva isänmaallisena toimintana, mikä omalta osaltaan yhdistyy edellä esittämäni ajatukseen Suomen merkityksestä juuri sitä puolustavien, sen puolesta taistelevien maana. Lainauksessa Suomesta muodostuu kuva erityisenä maana, jolla on omat kansalliset symbolinsa, jotka viime kädessä muodostavat kansallisen yhteisön. Turvapaikanhakijat ovat näistä kansallisista symboleista ulkopuolisia ja he myös uhkaavat niiden olemassaoloa. Niinpä isänmaallinen teko on estää turvapaikanhakijoiden maahan pääseminen ja tällä tavoin puolustaa Suomen olemassaoloa.

6.2 KANSALLINEN IDENTITEETTI JA KANSALAIKUSKONTO TURVAPAIKKAPOLITIIKASSA

6.2.1 KANSALLINEN IDENTITEETTI

Tässä luvussa peilaan edellisessä luvussa tunnistamiani diskursseja teoriaan kansallisesta identiteetistä ja selvitän, millä tavoin suomalainen kansallinen identiteetti rakentuu osana turvapaikkapoliittista keskustelua eduskunnan täysistunnoissa. Heti alkuun on tärkeää huomioida, ettei kansallinen identiteetti ole koskaan vain yhdenlainen. Yhdenkään valtion kansallisvaltiollinen konteksti ei suoraan määrää yhtä tiettyä identiteettiä. Niinpä kansallisen identiteetin rakentuminen kertoo aina tehdyistä valinnoista. Valintoja tehdään esimerkiksi siinä, millaisina kansallista kulttuuria koskevat käsitykset tai valtion asema osana kansainvälistä järjestelmää esitetään. Näin muodostuvilla erityyppisillä

¹¹¹ PTK 6/2016/4, 26

¹¹² PTK 6/2016/4, 26

identiteeteillä on Pasi Saukkosen mukaan käytännöllisiä seurauksia niin yksilön, ryhmän kuin myös valtion tasolla. (Saukkonen 1998, 220.) Valtion tasolla kansallisella identiteetillä on merkitystä esimerkiksi sen kannalta, mitkä asiat määrittävät kansalaisoikeuden saamisen kriteereiksi. Yhteisön tasolla kansallinen identiteetti voi taas vaikuttaa sisään- ja poissulkemisen mekanismeihin. (Saukkonen 1998, 221.) Koska kyse on valinnoista, on Pertti Anttonen mukaan tarpeellista kysyä, miksi kansallisuutta ilmaistaan juuri niin kuin sitä milloinkin ilmaistaan (Anttonen P. 2005, 103). Tähän kysymykseen, miksi, pyrin vastaamaan tässä luvussa.

Täysistuntokeskusteluissa rakentuvien diskurssien perusteella näyttää päällisin puolin siltä, että keskustelussa vaikuttavat kaksi keskenään vastakkaista osapuolta, jotka jakautuvat asenteissaan paljolti hallitus-oppositio-jaon mukaisesti. Erityisesti hallituspuolueiden edustajat kannattavat rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa. Heidän puheissaan korostuvat ensisijaisesti Suomen valtion suvereenisuus sekä tehokkuus. Hallituksen vastuulla on käyttää Suomen täysivaltaisuutta muuttaakseen lainsäädäntöä paremmin kansallista etua vastaavaksi. Oppositioapuolueiden edustajat taas kannattavat ensisijaisesti turvapaikanhakijoiden suojelun sekä oikeusturvan periaatteita. Heidän mukaansa on Suomen arvojen mukaista huolehtia apua tarvitsevista. Hallitusta kritisoidaan siitä, että he keskittyvät liikaa niihin, jotka hakevat turvaa perusteetta, kun huomio tulisi kiinnittää niihin, jotka todella tarvitsevat apua.

Osapuolten edustamat periaatteet jakautuvat paljolti Outi Lepolan (2000) esittämällä tavalla. Osapuolet eivät lopulta kuitenkaan edusta vain niiden ensisijaisesti korostamia asenteita, vaan ne hyväksyvät myös toistensa edustamat periaatteet. Lepolan mukaan erot osapuolten välillä muodostuvat tällöin lähinnä asenteiden välisistä painotuseroista (Lepola 2000, 376). Rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa edustavat kansanedustajat esittävät, että heidän ajamansa politiikka toteuttaa riittävästi turvapaikanhakijoiden suojelua ja oikeusturvaa. Turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavien edustajien näkemyksissä Suomen kantokyvyn huomioiminen ei ole ristiriidassa turvaa tarvitsevien suojelun ja oikeusturvan takaamisen kanssa.

Yhteisesti hyväksytyistä periaatteista huolimatta keskustelu näyttää ajoittain siltä, kuin kansanedustajat puhuisivat keskenään eri asioista. Väitänkin, että tunnistamissani diskursseissa kansanedustajien yhteisesti hyväksymä periaate on viime kädessä ajatus Suomen yhteiskunnan merkittävyydestä. Tällöin ne asiat, joita kansanedustajat pitävät

Suomen kannalta merkityksellisinä ja joilla he käsitteellistävät sitä, mikä Suomi on tai millainen sen tulisi olla, johtavat erilaisiin asenteisiin turvapaikkapolitiikassa. Kansanedustajien keskenään eroavat asenteet kertovat siis heidän tavoistaan tulkita suomalaisuutta osana turvapaikkapoliittista keskustelua. Niinpä erilaisista tulkinnoista johtuen kansanedustajien käsitykset poikkeavat ajoittain toisistaan siinä määrin, että he periaatteessa puhuvat eri asioista.

Kansakunnan merkityksellistämässä yhtenä keskeisenä piirteenä on uhkakuvien kautta Suomea koskevien merkitysten rakentaminen. Pertti Anttosen mukaan ne asiat, joita pidetään uhattuina, muodostuvat samalla merkityksellisiksi kansakunnan kannalta (Anttonen 1996). Rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa edustavien kansanedustajien puheissa useat turvapaikkaa hakevat nähdään uhkana, koska heitä ei pidetä aidosti turvaa tarvitsevinä, vaan heidän ajatellaan saapuneen Suomeen paremman elintason perässä. Tällöin uhattuna ovat Suomen yhteiskunnan resurssit sekä oikeus määritellä, kuka maahan voi tulla.

Koska turvaa haetaan ilman siihen oikeuttavia perusteita, on Suomen ensisijaisesti toimittava oman kansallisen edun turvaamiseksi turvapaikkakriisiksi kutsutussa tilanteessa. Käsitteenä ”turvapaikkakriisi” vahvistaa jo itsessään käsitystä siitä, että turvapaikanhakijat ovat uhka Suomelle ja myös muille EU-maille. Uhalta suojautuakseen Suomen on tiukennettavat lainsäädäntöään. Tiukennuksia perustellaan kansainvälisesti ymmärrettävinä. Niiden esitetään lisäävän EU-maiden välisen lainsäädännön yhtenäisyyttä sekä vähentävän Suomen vetovoimaisuutta muihin maihin nähden.

Michael Billigin mukaan nationalistiselle argumentaatiolle on tyypillistä eräänlainen kohtuullisuuden retoriikka, jossa maahanmuuttoa kiristäviä toimenpiteitä ei perustella vain kohtuullisuudella meidän valtiotamme kohtaan, vaan laajemmin ajatuksella universaalista kohtuullisuudesta. Tämän ajatuksen mukaan jokaisella valtiolla on rajansa siinä, kuinka paljon maahanmuuttajia voidaan vastaanottaa. Näin politiikassa voidaan katsoa yli omien rajojen, vaikka rajoja pyrittäisiin laittamaan kiinni. (Billig 2002, 82.) Täysistuntokeskusteluissa puheet EU-maiden välisestä yhtenäisyydestä sekä Suomen vetovoimaisuudesta toteuttavat juuri tätä ajatusta universaalista kohtuullisuudesta. Ulkomaalaislain tiukentaminen esitetään kansainvälisesti ymmärrettävänä ja sitä kautta kansallisen edun ajaminen ”turvapaikkakriisissä” on täysin hyväksyttävää. Toisaalta toisten kansanedustajien mukaan Suomen on oltava itseksä ja tiukennettava lainsäädäntöään niin paljon

kuin mahdollista, välittämättä muista EU-maista. Tällöin Suomen nähdään olevan olemassa vain itsensä varassa, muista maista riippumattomana.

Rajoittavamman turvapaikkapolitiikan ajamisessa on siis kyse merkityksellisen asian, eli Suomen, suojelemisesta sekä sitä kohtaavan uhan torjumisesta. Suomen tulee muun muassa pystyä määrittelemään itse se, millä perustein sen alueelle voidaan tulla. Oleskeluluvan saanutta turvapaikanhakijaa ei aina pidetä laillisena maahanmuuttajana. Tähän vaikuttavat kansanedustajien käsitykset siitä, milloin oleskeluluvan saamisen pitäisi olla perusteltua. Nämä käsitykset taas vaikuttavat konkreettisesti siihen, millä tavoin lakia muutetaan, jotta se vastaisi vallitsevia käsityksiä. Koska perusteetta turvaa hakevat uhkaavat hyväksyttävänä pidettävän maahantulon rajoja, on lakia tiukennettava, jotta ajatus valtion oikeuksista toteutuisi.

Pertti Anttosen mukaan valtion julkisesti johtamassa identiteettipolitiikassa kansan ja kansaan kuulumattomien erottaminen toisistaan voidaan tulkita haluttomuudeksi jakaa valtion taloudellisia, sosiaalisia ja territoriaalisia hyötyjä sekä resursseja kasvavan ei-kuuluvien joukon, ei-länsimaisten maahanmuuttajien ja pakolaisten, kanssa. (Anttonen 2005, 99.) Rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa kannattavia lausuntoja voidaan tulkita myös tästä kehyksestä käsin. Tällöin turvapaikanhakijoiden leimaaminen edesauttaa heidän sulkemistaan ”toisina” yhteiskunnan ulkopuolelle (ks. Huysmans 1995). Tätä kautta myös turvapaikan saaneeseen suhtaudutaan ensisijaisesti ulkomaalaisena, joka rinnastetaan helposti niihin turvapaikanhakijoihin, joiden nähdään hakeutuvan maahan paremman elintason perässä. Tästä voidaan nähdä olevan kyse silloin, kun oleskeluoikeuden saaneita turvapaikanhakijoita ei pidetä laillisina maahanmuuttajina.

Turvapaikanhakijoiden suojelua ja oikeusturvaa korostavien kansanedustajien puheissa rakentuu toisenlainen käsitys Suomen merkittävydestä. Heidän puheissaan Suomi on ihmisoikeuksia kunnioittava maa, jonka arvoihin ei sovi turvapaikanhakijoiden oikeuksien vähentäminen. Ulkomaalaislain tiukentaminen ei ole sellainen ratkaisu, joka sopii Suomelle, vaan Suomen on toimittava arvojensa mukaisesti ja löydettävä oma tapansa ratkaista käsillä oleva tilanne. Nämä ajatukset korostuvat esimerkiksi seuraavissa lainauksissa:

Suomen etu ei ole se, että kaikki pyrkivät minimoimaan ihmisoikeuksien suoja-
jaa, vaan se, että kaikki yhdessä tavoittelevat yhteisiä solidaarisia käytäntöjä
— — koska viime kädessä se on myös jokaisen tässä maassa elävän ihmisen

etu, että meillä on ihmisoikeusmyönteinen tulkinta siitä, miten tässä maassa voidaan elää ja asua.¹¹³

– Ville Niinistö (vihr.)

Maahanmuuttopolitiikassa on monta kertaa toistettu periaatetta ”maassa maan tavalla” – Sitä pitää soveltaa nyt. Meidän pitää noudattaa oman kulttuurimme peruseriaatteita, kunnioittaa perhettä.¹¹⁴

– Tytti Tuppurainen (sd.)

Miten minä voin antaa uskoa lapsilleni heidän tulevaisuutensa Suomesta? – Mitä olette tehneet minun maalleni? – Mikä on se syy, että haluamme näyttää, että Suomi on maa, joka ei siedä ulkomaalaisia.¹¹⁵

– Eva Biaudet (r.)

Turvapaikanhakijoiden sijaan Suomen kannalta uhkaavaksi koetaan tiukentuva ulkomaalaislainsäädäntö, joka tekee Suomesta itsekkään ja sulkee hädässä olevat avun ulkopuolelle. Turvapaikanhakijat ovatkin enemmän tilanteen uhreja, joita Suomen tulee parhaansa mukaan auttaa. Billigin mukaan ilmaukset kuten ”mitä meidän maallemme on tapahtumassa” yhdistyvät yleensä nationalistiseen maahanmuuton kritiikkiin, jossa pelätään kansakunnan muuttuvan maahanmuuton seurauksena (Billig 2002, 142). Nähdäkseni lainauksissa käytetyt ilmaukset, ”maassa maan tavalla”, sekä, ”mitä olette tehneet minun maalleni”, ovat näennäisesti juuri nationalistisia ilmauksia. Niiden tarkoituksena on kuitenkin epätyypillisesti kritisoida turvapaikkapolitiikkaa koskevia tiukennuksia. Ilmauksissa kansallismielisyys yhdistyy siis ajatukseen suomalaisina esitettyjen arvojen, kuten ihmisoikeuksien, perheen ja suvaitsevaisuuden, kunnioittamisesta. Suomi on maa, jossa ihmisoikeuksia kunnioitetaan, eikä sen siksi pidä tiukentaa turvapaikkapolitiikkaansa, vaikka muut EU-maat niin tekisivät. Kansallismielisesti omien arvojen ja muista EU-maista erottautumisen lisäksi ihmisoikeuksia kunnioittavaa politiikkaa pidetään myös taloudellisesti hyödyllisenä. Kyse ei ole vain tärkeinä pidettyjen arvojen kunnioittamisesta, vaan toimimisesta tavalla, jota pidetään Suomen ja jokaisen täällä asuvan edun mukaisena.

Täysistuntokeskustelussa muodostetaan eroja Suomen ja muiden EU-maiden sekä turvapaikanhakijoiden välillä. Erottelua ei tehdä kuitenkaan vain kansakunnan ulkopuolisiin toisiin, vaan eroja luodaan myös kansakunnan sisäisesti. Rajaavampaa turvapaikkapolitiikkaa ajavien kansanedustajien mukaan hallituksen esitykset ovat järkeviä ja niitä

¹¹³ PTK 70/2016/5, 59

¹¹⁴ PTK 36/2016/5, 28

¹¹⁵ PTK 70/2016/5, 18–19

kannattavia kansanedustajia kutsutaan tolkun miehiksi tai tolkun porukaksi.¹¹⁶ Juuri suuri osa kansanedustajista sijoitetaan keskustelussa tähän järkeviä päätöksiä kannattavien joukkoon. Esityksiä kritisoivia taas nimitetään ääripääksi ja heidän mielipiteensä leimataan järkevän politiikan vastaiseksi, siis ei-järjelliseksi.¹¹⁷ Maahanmuuttokeskustelun toiseen ääripäähän sijoitetaan ne, jotka ovat avoimen maahanmuuttokriittisiä.¹¹⁸ Maahanmuuttokriittisiä kansanedustajia ei kuitenkaan leimata millään tavoin, koska he kannattavat yhtä lailla hallituksen esityksiä. Lopulta siis ainoastaan turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavat kansanedustajat asetetaan keskustelussa marginaaliin. Rajaavampaa turvapaikkapolitiikkaa ajavilla kansanedustajilla on näin ollen keskustelussa diskursiivinen valta-asema, jossa he määrittävät sen, millaista on järkevä politiikka. Osaltaan tämä selittyy hallituksen valta-asemalla oppositioon nähden sekä hallituspuolueiden pyrkimyksillä oikeuttaa poliittiset päätöksensä ylipäätään.

Tarkastelemissani täysistuntokeskusteluissa muodostuu nähdäkseni kolme keskenään erilaista käsitystä Suomen kansallisesta identiteetistä. Käsitteet ovat jokseenkin yhteneviä edellä käsittelemäni kansanedustajien välisen jaottelun kanssa. Ensimmäinen identiteetti korostaa Suomen asemaa kansainvälisen yhteisön jäsenenä. Tätä identiteettiä edustavat hallituksen esityksiä kannattavat kansanedustajat. Kansainvälisen yhteisön jäsenenä Suomesta korostuvat käsitykset, joiden mukaan on täysin luonnollista muuttaa turvapaikkapolitiikkaa koskevaa lainsäädäntöä muiden EU-maiden toimien mukaisesti. Kansallisen edun turvaaminen tapahtuu tämän näkemyksen mukaan parhaiten EU-maiden yhteisten toimenpiteiden kautta. EU-maiden pyrkimyksiä yhtenäistää lainsäädäntöään pidetään itsestään selvänä ja myös Suomen tulee toimia tämän ajatuksen mukaisesti. Lakeja yhtenäistämällä Suomi vähentää vetovoimaisuuttaan ja lisää turvapaikanhakijatilanteen hallintaa Euroopassa.

Toinen identiteetti korostaa Suomea kulttuurisesti yhtenäisenä yhteisönä. Tämä näkemys ilmenee erityisesti maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheenvuoroissa. Kulttuurisesti yhtenäisenä Suomen on mietittävä ensisijaisesti omaa pärjäämistään. Jos EU:n toimet turvapaikanhakijoiden hallitsemiseksi eivät onnistu, on Suomen oltava itsekäs ja tiukennettava lainsäädäntöään mahdollisimman paljon, eli laitettava niin sanotusti rajansa kiinni. Turvapaikanhakijoista puhutaan käsittein, jotka korostavat heidän

¹¹⁶ PTK 6/2016/4, 10; 12; 15

¹¹⁷ PTK 6/2016/4, 5

¹¹⁸ PTK 6/2016/4, 5

ulkopuolisuuttaan ja vahvistavat Suomen sisäistä yhtenäisyyttä. Turvapaikanhakijat ovat turvapaikkaturisteja tai elintasosiirtolaisia, henkilöitä joilla ei ole perusteita saapua Suomeen ja jotka uhkaavat Suomen taloudellista hyvinvointia, ja äärimmillään jopa sen kulttuurin olemassaoloa. Suomalainen yhteisö on puheissa homogeeninen ja sellaisena enemmän kuviteltu kuin todellinen.

Kolmas identiteetti korostaa Suomea kulttuurisesti avoimena yhteisönä. Sitä edustavat turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavat kansanedustajat. Kulttuurisesti avoimena yhteisönä Suomen etuna pidetään sitä, ettei se pyri rajoittamaan ihmisoikeuksia, vaan kunnioittaa sekä omien kansalaisten että turvapaikanhakijoiden oikeuksia. Se miten yhteiskunta kohtelee ihmisiä, kertoo tämän näkemyksen mukaan paljon yhteiskunnan tilasta. Jos Suomi kääntää selkensä apua tarvitseville, ei se luultavasti pidä huolta omistakaan kansalaisista siinä määrin, missä sen pitäisi niin tehdä. Siksi on Suomen kannalta parempi, että se suhtautuu maan ulkopuolisiin ihmisiin avoimesti, jotta jokainen voisi omalta osaltaan osallistua kaikille yhteisen Suomen rakentamiseen. Turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavissa puheenvuoroissa heihin suhtaudutaan usein uhreina, joilla ei ole paljoa mahdollisuuksia vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Niinpä myös tämän kaltaisella puheella on osittain turvapaikanhakijoita toiseuttava vaikutus.

Lopulta turvapaikkapoliittisissa keskusteluissa on kyse siitä, että uhkakuvilla, joilla käsitys Suomen kansallisesta identiteetistä rakentuu, korostetaan eri asioiden poliittista painoarvoa ja ohjataan resurssien kohdentamista (ks. Limnell 2009, 7). Hallituksen esityksissä painoarvoa annetaan Suomen houkuttelevuuden vähentämiselle turvapaikanhakumaana sekä turvapaikanhakijoiden esittämiselle perusteetta turvaa hakevina.

Turvapaikanhakijoiden näkeminen uhkana vahvistaa heidän näkemistään juuri ulkomaalaisina. Maahanmuuttajat ovat tällöin yhteiskunnan ulkopuolisia toisia, eivätkä samalla tavalla osa sitä, kuten kantasuomalaiset ovat. Samalla vahvistetaan kuvaa Suomesta yhtenäisenä valtiona. Tästä on myös kyse silloin, kun Suomelle annetaan puheessa toimijan rooli. Juuri Suomi on se, joka selviää turvapaikkakriisistä, ja se, joka kotouttaa maahanmuuttajat. Suomi on oma yksikkönsä, josta ulkomaalaiset ovat erillisiä. Suomi on maailman paras maa, mutta ensisijaisesti vain suomalaisille.

Suomi on myös oma yksikkönsä kansainvälisessä yhteisössä. EU:n jäsenmaita koskevat sopimukset ovat hyväksyttäviä vain silloin, kun ne nähdään kansallisen edun mukaisina.

EU-maiden välinen yhtenäisyys ei siis ole arvostettavaa sinänsä. Tämä koskee keskustelun kumpaakin osapuolta. Rajoittavampaa turvapaikkapolitiikkaa ajavat korostavat EU:n välistä yhtenäisyyttä, kun taas turvapaikanhakijoiden oikeuksia ajavat korostavat kansallisten arvojen merkitystä. Toisenlaisissa kysymyksissä asetelma EU:n ja kansallista päättämää korostavien kesken on taas päinvastainen. Se on myös osoitus siitä, että globaalina aikana kansallisella identiteetillä on yhä merkittävä rooli poliittisessa keskustelussa.

Lopputuloksena hallituksen esitysten taustalla vaikuttava kansallinen identiteetti vaikuttaa osaltaan siihen, että kansainvälisen suojelun merkitys Suomessa pienenee. Kun muut asiat saavat enemmän poliittista painoarvoa, voidaan turvapaikkapolitiikkaan suunnattuja resursseja ohjata muualle. Näiden lisäksi ulkomaalaisten näkeminen yhteiskunnassa ensisijaisesti juuri ulkomaalaisina vahvistuu. Maahanmuuttoa ei välttämättä pidetä negatiivisena, mutta ulkomaalaisten maahan asettuminen nähdään hyväksyttävänä vain, jos he pystyvät kustantamaan elämisensä itse. Tämä rajaa käytännössä turvapaikanhakijat hyväksyttävän maahanmuuton ulkopuolelle.

6.2.2 KANSALAISSUSKONTO

Kansakunnan erilaiset merkitykset ovat eduskunnan turvapaikkapolitiikkaa käsittelevissä täysistuntokeskusteluissa korostuneessa asemassa ja viime kädessä turvapaikkapoliittisia päätöksiä arvioidaan kansallisen edun sekä kansallisesti keskeisinä pidettyjen arvojen kautta. Tässä luvussa kysymys kuuluu, ilmeneekö kansakuntaan liitetyissä merkityksissä sellaista kulttuurisesti rakentunutta arvojärjestelmää, jota voitaisiin kutsua kansalaisuskonnoksi.

Kuten olen aiemmin ilmaissut (ks. luku 2.3.2), yhdistyy kansalaisuskonto käsitykseen arvopohjaisesta ajattelusta ja toiminnasta, jolla kansalaiset ilmaisevat käsityksensä kansakunnasta pyhänä ja loukkaamattomana (Mahlamäki 2005, 210). Käsitys kansakunnan loukkaamattomuudesta on nähdäkseni johdettavissa kansakunnan merkittävyyden ajatuksesta. Yleisesti ottaen kansanedustajat suhtautuvat Suomeen merkittävänä asiana. Suomi on hyvän elämän mahdollistava maa, maailman paras maa, ja sitä on suojeltava väärinkäytöksiltä, kuten paremman elämän perässä saapuvilta turvapaikanhakijoilta tai suomalaisten arvojen vastaisilta poliittisilta päätöksiltä. Tätä kautta kansanedustajat ilmaisevat samalla käsityksensä kansakunnasta loukkaamattomana. Jäljelle jää siis sen

selvittäminen, rakentuuko kansakunnasta, tai siihen liitetyistä merkityksistä, päämääristä ja arvoista, kansanedustajien käsityksissä pyhä.

Veikko Anttosen mukaan pyhä on kulttuurinen rajakategoria, jolla ei sinänsä kuvata minikään asian ominaisuutta, vaan asioiden välisiä suhteita (Anttonen 1996, 155). Pyhällä koodataan yhteisöelämän kannalta merkityksellisiä asioita, esimerkiksi aikoja ja paikkoja, joiden kautta yhteisö luo toiminnalleen yhteisen arvopohjan ja merkitsee yhteisöelämänsä perustavat rajakohdat (Anttonen 2010, 124). Kansanedustajien puheissa kansallisvaltion oikeus määritellä ja valvoa, kuka valtion alueelle saa tulla ja kenellä on oikeus saada osansa valtion yhteisistä resursseista, näyttäytyy merkityksellisenä Suomen yhteiskunnan kannalta. Näitä oikeuksia valvotaan turvapaikkapolitiikassa muun muassa valtion fyysisten rajojen ja oleskeluluvan saamiseen liittyvien rajoitteiden avulla. Näkemykset siinä, miten näiden kansallisvaltiota koskevien oikeuksien kanssa tulisi toimia, vaihtelevat paljolti sen perusteella, miten kansanedustajat käsittävät suomalaisen kansallisen identiteetin.

Täysistuntokeskustelujen perusteella kansanedustajat eivät jaa keskenään yhteistä arvopohjaa. Keskusteluissa vastakkain asettuvat ihmisoikeusnäkökulma sekä suomalaisten etua korostava näkökulma. Ihmisoikeusnäkökulmaa korostavissa puheenvuoroissa korostuu hädänalaisten auttaminen, jolloin yhteiskunnan rajat näyttäytyvät osittain joustavina. Yhteiskunnan resursseja voidaan käyttää hädänalaisten auttamiseksi ja hädänalaisten on mahdollista tulla osaksi yhteiskuntaa. Suomalaisten etua korostavissa puheenvuoroissa yhteiskunnan rajat näyttäytyvät tiukempina. Yhteiskunnan ulkopuolisista puhutaan käsittein, jotka vahvistavat kuvaa heidän ulkopuolisuudestaan. Kansallisesti suomalaisten etua ajavissa turvapaikkapoliittisissa päätöksissä kyse on kohtuullisuudesta suomalaista veronmaksajaa kohtaan. Tällöin kansanedustajat myös korostavat olevansa ennen kaikkea Suomen kansan edustajia.

Erityisen suojelevasti Suomeen kansakuntana suhtautuvat maahanmuuttokriittiset kansanedustajat, jotka käsittävät Suomen kulttuurisesti yhtenäiseksi yhteisöksi. Anttosen mukaan pyhäksi rajautuviin asioihin liittyy kiinteästi ajatus rajoja suojelevasta kiellosta (Anttonen 2010, 125). Maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheissa Suomen rajoja koskevat sellaiset kiellot, jotka estävät kansakunnan ulkopuolisia henkilöitä ylittämästä niitä. Suomen fyysiset rajat määrittävät alueen, joka kuuluu ensisijaisesti suomalaisen yhteisön jäsenille. Rajat määrittävät meidät, ja jos niitä ei ole, ei ole Suomeakaan. Jos EU

ei voi ratkaista turvapaikanhakijatilannetta, on Suomen tällöin laitettava rajansa kiinni. Fyysisten rajojen lisäksi kansanedustajat asettavat sosiokulttuurisia rajoja leimaamalla turvapaikanhakijat muun muassa turvapaikkaturisteiksi sekä elintasosiirtolaisiksi. Tällöin turvapaikanhakijat rajataan pysyvästi yhteiskunnan ulkopuolisiksi, riippumatta siitä, saavatko he oleskelulupaa Suomesta. Sosiokulttuurisia rajoja ovat myös kulttuuriset symbolit, kuten oma lippu, kieli ja kulttuuri. Ne luovat yhteisön, josta turvapaikanhakijat eivät ole osallisia, vaan jota he jopa uhkaavat läsnäolollaan. Tässä mielessä Suomen kansakunnan voidaan nähdä asettuvan pyhäksi.

Maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheissa Suomea koskevia merkityksiä, sen rajoja, arvoja ja sisäistä yhtenäisyyttä pyhitetään nähdäkseni tavalla, joka olettaa kansanedustajien välisen yhteisen arvojärjestelmän olemassaolon. Yhteisesti jaettujen arvojen ja Suomea koskevien merkitysten pohjalta kansanedustajat määrittävät ja oikeuttavat Suomen valtion täysivaltaisuuden niin sisäisesti kuin kansainvälisesti. Määrittävän täysivaltaisuuden kautta kansanedustajien puheissa muodostuu käsitys, jonka mukaan Suomen on Eurooppaa koskevassa turvapaikanhakijatilanteessa oikeutettua mieltä ensisijaisesti itseään ja omaa pärjäämistään. Suomea määrittävät kulttuuriset symbolit liitetään puheissa osaksi maahanmuuttopolitiikkaa tavalla, jossa maahanmuuttopolitiikan tarkoitusta pidetään kulttuuristen symbolien suojelemisena. Näin maahanmuuttopolitiikan rooli käsitetään Suomen sisäistä yhtenäisyyttä suojelevien rajojen asettamiseksi. Suomalaisiksi käsitettävät arvot muodostavat tällöin ideologisen perustan, jonka pohjalta poliittisia päätöksiä tulee tehdä. Näin ollen on mielestäni perusteltua todeta, että maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheissa muodostuu sellaisia käsityksiä yhteiskunnasta, jotka ilmentävät erityisen, kulttuurisesti yhtenäisen Suomen kansalaisuskontoa. Tällöin puhun kansalaisuskonnosta sellaisena, jona Tiina Mahlamäki sekä Niels Reeh sen ymmärtävät (Mahlamäki 2005; Reeh 2009).

Mahlamäen mukaan kansalaisuskonto on yleensä sidoksissa yhteiskunnassa ilmeneviin konservatiivisiin arvoihin (Mahlamäki 2005, 212). Näin on myös tunnistanut kulttuurisesti yhtenäistä Suomea korostavassa kansalaisuskonnon muodossa. Reeh'n mukaan kansalaisuskonto perustuu kansasta lähtöisin oleville käsityksille (Reeh 2009, 90). Tällöin kansalaisuskontoa voidaan pitää näennäisesti koko kansaa koskevana (Mahlamäki 2005, 212). Ovatko maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheissa korostuvat käsitykset siis suomalaisen enemmistön mukaisia? Reeh puhuu kansalaisuskonnosta kilpailun alaisena alueena (Reeh 2009, 93.) Tällöin kansasta nousevien käsitysten pohjalta

muodostuva kansalaisuskonto, tai kuten Reeh puhuu, valtion mytologia, voi ilmetä kansakunnassa eri tavoin. Kilpailun alaisena kansalaisuskonnossa näyttäisi olevan kyse siitä, kenellä on mahdollisuus esittää kansakuntaa koskevia käsityksiä ja millä tavoin niitä esitetään.

Maahanmuuttokriittiset kansanedustajat korostavat täysistuntokeskusteluissa olevansa Suomen kansan edustajia esittämällä huomioita siitä, miten suuri osa kansasta haluaa tiukentaa ulkomaalaislakia. Esimerkiksi Simon Elo (ps.) tuo esille Helsingin Sanomien 21. lokakuuta 2015 julkaiseman artikkelin, jossa esitetään TNS Gallupin teettämän tutkimuksen tuloksia: ”Siinä 70 prosenttia vastaajista sanoo, että Suomen pitää tiukentaa linjaa turvapaikkahakemusten hyväksymisessä –.”¹¹⁹ Tällä tavoin esitettynä maahanmuuttokriittiset kansanedustajat laittavat omat näkemyksensä koskemaan suomalaista enemmistöä. Sen kautta, että suuri osa suomalaisista on halunnut vuoden 2015 syksyllä kiristää turvapaikkahakemusten hyväksymisiä, esitetään, että juuri maahanmuuttokriittiset kansanedustajat ovat Suomen kansan edustajia. Maahanmuuttokriittiset asenteet eivät ole kansanedustajien keskuudessa enemmistön keskenään jakamia, mutta maahanmuuttokriittiset kansanedustajat esittävät silti edustavansa suomalaista enemmistöä. Tätä kautta heidän puheissaan ilmenevän kansalaisuskonnon esitetään koskevan suurta osaa suomalaisista.

Vaikka aineistossa ilmenevä kansalaisuskonto näyttäytyy jossain määrin enemmistön kulttuurina, ei se silti yhdistä kaikkia, vaan sen asema on keskustelussa haastettu. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden oikeuksia ajavat kansanedustajat haastavat maahanmuuttokriittisten kansanedustajien käsitykset korostamalla ihmisoikeuksien kunnioitusta suomalaisuuden kannalta keskeisenä arvona. Ihmisoikeuksien korostaminen esitetään jopa näennäisen kansallismielisessä hengessä (ks. luku 6.2.1). Kansalaisuskonto ei siis vain yhdistä kansaa, vaan toimii kansaa jakavana tekijänä.

Kansalaisuskonnon yhdistävä rooli ei siis ole välttämättä todellinen, tai ainakaan se ei koske kaikkia. Kansalaisuskonnossa kansakuntaa koskevat tulkinnat ovat lähtöisin kansasta. Koska kansakuntaa koskevia tulkintoja ilmenee poliitikkojen puheissa, voidaan kansan kansakuntaa koskevilla tulkinnoilla nähdä olevan poliittisia seurauksia (Reeh 2009, 92). Kansan tulkinnat kansakunnasta eivät siis välity sellaisenaan politiikkaan, vaan

¹¹⁹ PTK 70/2016/5, 37

poliitikkojen kautta. Niinpä poliittisella eliitillä on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa kansakuntaa koskeviin tulkintoihin, kuin muilla kansalaisilla. Tulkinnat voivat mukailla näennäisesti enemmistön käsityksiä kansakunnasta, mutta koska eduskunta ei ole koskaan ekvivalentti kansan kanssa, vaan se ennemmin edustaa ja esittää sitä, ovat kansakuntaa koskevat tulkinnat lopulta enemmän poliitikkojen asenteiden mukaisia. Tähän voidaan lisätä, että poliitikkojen on kuitenkin esitettävä kansaa tavalla, joka takaa kansan luottamuksen myös tulevaisuudessa (Pekonen 2011, 19). Näin ollen voidaan sanoa, että maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheissa ilmenevä kansalaisuskonto pohjautuu ainakin jossain määrin suomalaisen enemmistön kansakuntaa koskeviin tulkintoihin. Kansanedustajien puheissa tulkinnat ovat kuitenkin ensisijaisesti heidän omiaan, jolloin heidän asettumisensa Suomen enemmistöä edustaviksi kertoo poliittisesta vallankäytöstä, jonka kautta maahanmuuttokriittiset kansanedustajat esittävät, millä tavoin suomalainen enemmistö tulkitsee Suomea koskevia kansallisia käsityksiä. Maahanmuuttokriittisten kansanedustajien käsityksiin kohdistetusta kritiikistä huolimatta heillä on enemmistön asemaan asettumisen kautta valtaa määritellä niitä arvoja, jotka näyttäytyvät suomalaisessa kansakunnassa keskeisinä ja jotka vaikuttavat tätä kautta esimerkiksi turvapaikka-poliittisiin päätöksiin.

6.3 YHTEENVETO

Keväällä 2016 käydyissä eduskunnan täysistuntokeskusteluissa turvapaikkapolitiikasta puhutaan eurooppalaisen yhtenäisyyden, vetovoimatekijöiden, kotoutumisen, turvapaikanhakijoiden motiivien, kansallisten resurssien sekä Suomen merkittävyyden kautta. Kansanedustajien pyrkimyksenä voidaan pitää kansainvälistä suojelua koskevan lainsäädännön asettaminen kansallista etua vastaavaksi. Käytännössä Suomen edun nähdään toteutuvan joko turvapaikkapolitiikkaa tiukentamalla tai varmistamalla, että turvapaikanhakijoita kohdellaan oikeudenmukaisesti. Turvapaikkapolitiikan ja myös maahanmuuttopolitiikan keskeisenä ominaisuutena voidaankin pitää sitä, miten turvapaikanhakijoista ja maahanmuuttajista puhuttaessa puhutaan itse asiassa Suomesta. Se miten kansanedustajat suhtautuvat Suomen ulkopuolisiin toimijoihin, kertoo paljon siitä, millaisena maana kansanedustajat pitävät Suomea.

Kansanedustajien keskenään eroavat käsitykset tavoiteltavasta turvapaikkapolitiikasta muodostavat keskustelussa erilaisia käsityksiä Suomen kansallisesta identiteetistä. Keskusteluista olen havainnut kolme toisistaan erillistä käsitystä Suomesta: Suomi

kansainvälisen yhteisön jäsenenä, Suomi kulttuurisesti yhtenäisenä yhteisönä sekä Suomi kulttuurisesti avoimena yhteisönä. Tällä tavalla erilaisten identiteettien nimeäminen on jossain määrin yksinkertaistavaa, mutta tunnistamani kansallisen identiteetin muodot auttavat kuitenkin hahmottamaan sitä, millä tavoin kansanedustajat käsitteellistävät Suomea kansakuntana turvapaikkapoliittisessa keskustelussa.

Kansallisen identiteetin lisäksi olen myös tarkastellut kansalaisuskonnoksi kutsutun kulttuurisesti rakentuneen arvojärjestelmän ilmenemistä kansanedustajien keskusteluissa. Nähdäkseni kansalaisuskonnon ilmeneminen on tunnistettavissa maahanmuuttokriittisten kansanedustajien puheista. Kansalaisuskonnon määritelmä jää tutkimuksissa usein epä-määräiseksi. Tässä tutkimuksessa kuvaan kansalaisuskonnolla sitä, miten Suomen kansakuntaa koskevat uskomukset voivat ilmetä poliittisten käsitysten taustalla eräänlaisena valtion mytologiana, ja miten niiden kautta voidaan legitimoida poliittisia päätöksiä.

Kansalaisuskonnon perusta on kansasta lähtöisin olevissa kansakunnan tulkinnoissa ja tällä tavoin sitä voidaan pitää enemmistökulttuurin mukaisena. Maahanmuuttokriittisten kansanedustajien käsityksissä suomalaisesta enemmistöstä muodostuu kuva sisäisesti yhtenäisenä yhteisönä. Rajoittava turvapaikkapolitiikka on tästä näkökulmasta kannatettavaa, koska se suojelee kansakunnan yhtenäisyyttä, ja on siis kansan jakaman yhteisen arvopohjan mukaista. Poliittisessa keskustelussa kyse on kuitenkin siitä, miten poliittinen eliitti esittää kansan ja sen jakamat käsitykset kansakunnasta. Niinpä aineistossani kansalaisuskonto näyttäytyy ensisijaisesti maahanmuuttokriittisten kansanedustajien arvojen mukaisena ideologiana, jonka kautta kansallisia päämääriä oikeutetaan.

Antero Leitzingerin mukaan suomalainen ulkomaalaispolitiikka on sen historian aikana ollut reaktiivista eli tilanteen mukaan kulloinkin ajankohtaisiin haasteisiin reagoivaa (Leitzinger 2008, 560). Tämä koskee myös vuoden 2015 jälkeisiä ulkomaalaislain muutoksia. Tarve ja perustelut muutoksille johdetaan yksinomaan EU:n ja Suomen muuttuneesta turvapaikkapoliittisesta tilanteesta. Outi Lepola (2000) on todennut, että 90-luvulla Suomen maahanmuuttopolitiikassa on vallinnut linja, jossa kansallisen edun toteutumista pidetään yhtenä maahanmuuton keskeisimpänä tavoitteena. Tutkimukseni perusteella voidaan sanoa, että tuo linja on vallitseva myös 2010-luvun maahanmuuttopolitiikassa.

Kansallisilla käsityksillä on lopulta merkittävä vaikutus turvapaikkapoliittisessa keskustelussa. Vaikka turvapaikkapolitiikassa on näennäisesti kyse turvapaikanhakijoista,

keskittyy kevään 2016 eduskunnan turvapaikkapoliittinen keskustelu huomattavan paljon turvapaikkapolitiikan kansallisiin merkityksiin. Tämä käy ilmi, kun keskusteluja tarkastellaan kansallisen identiteetin sekä kansalaisuskonnon käsitteiden avulla. Turvapaikkapoliittiset keskustelut osoittavat myös, miten globaalista maailmasta ja Suomen kansainvälisyydestä huolimatta sen kansallinen identiteetti on yhä merkityksellinen esimerkiksi maahanmuuton kontrolloinnin kannalta.

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut kahdesta ulkomaalaislain muutosta koskevasta hallituksen esityksestä keväällä 2016 käytyä turvapaikkapoliittista keskustelua eduskunnan täysistunnoissa. Nyt, keväällä 2018, turvapaikanhakijoista käydään edelleen keskustelua julkisuudessa. Tämän päivän keskustelun ymmärtämiseksi onkin hyvä katsoa taaksepäin, millainen pohja aiheen käsittelylle on luotu silloin, kun se oli kaikkein eniten pinnalla. Siihen tämä tutkimus tarjoaa yhden näkökulman. Tutkimus toimii myös esimerkkinä siitä, miten turvapaikkapoliittisten päämäärien oikeutusta voidaan tarkastella kansallisen identiteetin sekä kansalaisuskonnon käsitteiden avulla.

Täysistunnoissa puolueiden osallistuminen hallituksen esityksiä käsittelevään keskusteluun on ollut suhteellisen vähäistä. Kansanedustajien vähäistä aktiivisuutta selittää osaltaan täysistuntojen luonne itsessään. Niissä on usein vain muutama kansanedustaja paikalla, niin että kansanedustajat puhuvat tyhjälle salille, ja siten enemmän pöytäkirjaan kuin toisille kansanedustajille. Vähäinen aktiivisuus on osittain tulkittavissa myös niin, ettei lakiesityksissä ehdotettuja muutoksia pidetä kovinkaan merkittävinä. Erityisesti tämä näyttäisi pitävän paikkansa humanitaarisen suojelun poiston kohdalla, jota sekä hallituksen että opposition kannattajat eivät ole pitäneet kovinkaan merkittävänä muutoksena Suomen tarjoaman kansainvälisen suojelun kannalta. Humanitaarisesta suojelusta puhuttaessa aktiivisimmin keskusteluun ovat osallistuneet Perussuomalaisen puolueen kansanedustajat. Samoin perussuomalaiset kansanedustajat ovat osallistuneet aktiivisesti keskusteluun perheenyhdistämisestä. Tätä selittää osaltaan puolueen avoin maahanmuuttokriittisyys. Maahanmuuttoa koskevien lakien tiukentaminen on yksi puolueen keskeisiä teemoja, joten sen kannattaa tehdä kantansa näkyväksi, kun aiheesta keskustellaan julkisesti täysistunnoissa.

Perheenyhdistämisen edellytysten tiukentamisesta puhuttaessa myös muiden kuin perussuomalaisten kansanedustajien osallistuminen on ollut aktiivisempaa. Perussuomalaisten lisäksi erityisesti SDP ja Vihreät ovat osallistuneet keskusteluun aktiivisesti. Puolueena Vihreät kannattavat liberaaleja arvoja ja suhtautuvat maahanmuuttoon yleisesti ottaen myönteisesti, mikä selittää osaltaan puolueen aktiivisuutta. SDP:n aktiivisuus on vaikeammin tulkittavissa, sillä puolueen edustajat ymmärtävät ja kannattavat jossain määrin hallituksen ajamia tiukennuksia ulkomaalaislakiin. Perheenyhdistämistä koskevien tiukennusten kohdalla puolueen edustajien kanta on lopulta ollut kuitenkin lakiesityksen

vastainen. Kenties kielteinen suhtautuminen liittyy juuri perheen merkityksen sekä lasten oikeuksien korostamiseen puolueen politiikassa, joiden vastaisina puolueen edustajat ovat pitäneet hallituksen esitystä perheenyhdistämisestä.

Muiden puolueiden osallistuminen on ollut vaihtelevampaa Kokoomuksen edustajien osallistumista keskusteluun kuvaa lähinnä pyrkimys vahvistaa käsitystä Suomesta veto-voimaisena turvapaikanhakumaana. Maahanmuutto ei Kokoomuksen kannalta näyttäyty sinänsä huonona asiana, mutta siitä ei saa aiheutua kustannuksia valtiolle. Keskustan osallistuminen keskusteluun on ollut vähäisintä siitäkin huolimatta, että se on hallituspuolueena eduskunnan suurin puolue. Vasemmiston osallistuminen keskusteluihin on ollut yllättävän vähäistä siihen nähden, että sen voidaan nähdä edustavan paljon samoja arvoja Vihreiden kanssa. RKP:n ja Kristillisdemokraattisen puolueen vähäistä osallistumista selittää ennen kaikkea puolueiden vähäinen edustus eduskunnassa.

Kansanedustajien puheenvuoroissa kärjekkäät näkemykset saavat keskustelussa runsaasti näkyvyyttä. Kärjekkäät puheenvuorot näyttäytyvät ennen kaikkea medialle sekä äänestäjille suunnattuina kannanottoina. Esimerkiksi hallituksen ja opposition välinen ero on keskustelussa vahvasti läsnä. Keskustelussa leimataan vastakkaista mieltä olevien näkemyksiä julmiksi, järjenvastaisiksi sekä kansallisesti haitallisiksi. Tätä kautta kansanedustajat päätyvät puhumaan keskenään eri asioista. Erot ovat nähdäkseni johdettavissa kansanedustajien eri tavoista käsitteellistää Suomen kansallista identiteettiä. Eri tavat käsittelee, millainen maa Suomi on, johtavat erilaisiin näkemyksiin siitä, mitkä toimet ovat Suomen kannalta tavoiteltavia. Kun keskustelulle ei löydy yhtenäistä pohjaa, jää varsinainen asian käsittely vähäiseksi. Niinpä täysistuntokeskustelujen varsinainen merkitys ulottuu täysistuntosalin ulkopuolelle.

Turvapaikkapoliittisen keskustelun tutkiminen on tärkeää, koska sillä, miten turvapaikanhakijoista julkisuudessa puhutaan, on merkitystä turvapaikanhakijoihin suhtautumisen sekä kohtelun kannalta. Tämän tutkimuksen perusteella turvapaikanhakijoista on eduskunnan täysistunnoissa keväällä 2016 puhuttu tavalla, joka rajaa heidät yhteiskunnan ulkopuolelle, sitäkin huolimatta, vaikka henkilö olisi saanut oleskeluluvan Suomesta kansainvälisen suojelun perusteella. Vaikka kaikki turvapaikanhakijat eivät ole oikeutettuja oleskelulupaansa kansainvälisen suojelun perusteella, on vahingollista keskustella heistä tavalla, jossa päällimmäinen oletus on, että tänne saapuneet henkilöt ovat tulleet maahan vain paremman elintason perässä. Silloin lähtökohta on suhtautua jokaiseen maahan

saapuneeseen varauksella, jossa heidän maahantulon motiivinsa kyseenalaistetaan. Tämä johtaa ajattelutapaan, jossa jo aiemmin kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneita vähätellään. Tällöin on mahdollista, että raja oleskeluluvan myöntämiselle saattaa nousta jatkossa tarpeettoman korkealle. Lisäksi kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden henkilöiden yhteiskuntaan asettuminen hankaloituu, kun heidän maassa olonsa kyseenalaistetaan julkisesti. Rakentavampaa olisi, jos turvapaikanhakijoista voitaisiin keskustella leimaamatta heitä joko uhaksi tai uhreiksi.

Tämän tutkimuksen perusteella kansalaisuskonto ilmenee eduskunnan täysistunnoissa maahanmuuttokriittisissä puheenvuoroissa. Tulos on yhtenevä sen näkemyksen kanssa, jonka mukaan kansalaisuskonto on yleensä sidoksissa kansakunnan konservatiivisiin arvoihin. Kansalaisuskonnon ilmeneminen maahanmuuttokriittisissä puheenvuoroissa ei siis ole yllättävää, mutta se ei myöskään ole ilmiselvää. Eräänlaisena valtion mytologiana kansalaisuskonto ei ole itsestään selvästi sidottu kansakunnan konservatiivisiin arvoihin, vaan se ilmenee sen mukaisena, millä tavoin kansallisuutta koskevaa kulttuurista käsitteistöä milloinkin hyödynnetään. Kansalaisuskonto voikin näyttäytyä kilpailun alaisena, riippuen siitä, miten kansallisia merkityksiä aineistossa käytetään. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistossa turvapaikanhakijoiden oikeuksia korostavissa puheenvuoroissa korostuu kansallismielisiä piirteitä, jotka haastavat konservatiivisten arvojen mukaista kansalaisuskontoa.

Kansalaisuskonnon tunnistaminen aineistosta on haastavaa. Se ei ilmene keskusteluissa sellaisenaan, vaan se tulee näkyväksi teoreettisen käsitteistön valossa. Käsitteellisistä työkaluista huolimatta sen tunnistaminen ei ole yksinkertaista. Kansalaisuskontoa koskeva käsitteistö ei anna kansalaisuskonnolle valmista muotoa, joka olisi löydettävissä sellaisenaan tarkasteltavasta aineistosta. Kansalaisuskonto ilmenee enemmän sen funktioiden kautta, siinä miten se oikeuttaa kansakunnan olemassaolon ja sitouttaa sen jäsenet osaksi kansallista yhteisöä pyhittämällä sen merkityksiä, päämääriä ja arvoja. Näiden funktioiden tunnistamiseksi voi olla hyvä lähtökohta tutkimukselle keskittyä aineistossa esiintyvien konservatiivisten arvojen tarkastelemiseen. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kansalaisuskonto voi ilmetä myös muissa yhteyksissä, eikä tarkastelua tule rajata ainoastaan konservatiivisten ilmausten analyysiin.

On siis niin, että kansalaisuskonnon ilmenemistä tarkasteltaessa on hyvä yrittää välttää toteuttamasta sitä koskevia ennakko-oletuksia. Tutkimusprosessin aikana olen itse

pyrkinyt välttämään kansalaisuskonnon sijoittamista suoraan osaksi yksittäisiä puheenvuoroja tarkastelemalla alkuun erilaisten kansallisten identiteettien muodostumista aineistossa. Tämän jälkeen olen arvioinut muodostuneita identiteettejä kansalaisuskonnon tarjoaman teoreettisen käsitteistön avulla. Tällä tavoin olen pyrkinyt välttämään sitä, että nimeäisin esimerkiksi maahanmuuttokriittisiä puheenvuoroja kansalaisuskonnoksi ennen varsinaista analyysia.

Aineistoni sijoittuu verrattain lyhyellä aikavälille, ja ensisijaisesti tutkimukseni kertoo siitä, millä tavoin kansanedustajat ovat keskustelleet turvapaikanhakijoista heti sen jälkeen, kun suurin määrä turvapaikanhakijoita oli saapunut Suomeen vuoden 2015 aikana. Siinä mielessä tulokseni eivät ole helposti yleistettävissä laajemmin suomalaista turvapaikkapolitiikkaa koskeviksi. Tutkimukseni antaa kuitenkin kuvan siitä, millä tavoin Suomen poliittinen eliitti on reagoanut saapuneisiin turvapaikanhakijamääriin ja minkälaisen pohjan keskustelut ovat luoneet sille poliittiselle ilmapiirille, jossa oleskeluluvan saaneiden pakolaisten ja toissijaisen suojelun alaisten henkilöiden maahan asettuminen on tapahtunut. Jatkotutkimusta ajatellen mielenkiintoista olisikin selvittää laajemmin, millä tavoin suomalainen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiittinen keskustelu on jatkunut vuoden 2015 jälkeen eduskunnassa, mutta myös muilla julkisilla foorumeilla, kuten mediassa tai sosiaalisessa mediassa. Tärkeää olisi myös selvittää, millä tavoin suomalaiset itsessään suhtautuvat kysymyksiin turvapaikanhakijoista vuoden 2015 jälkeen.

8 LÄHTEET

ASIAKIRJAT

2003/86/EY: Neuvoston direktiivi oikeudesta perheenyhdistämiseen.

Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma, julkaistu 8.12.2015.

Hallituksen maahanmuuttopoliittiset toimenpiteet, julkaistu 11.9.2015.

HaVM 3/2016: Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 2/2016 laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HaVM 11/2016: Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 43/2016 laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 2/2016: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 43/2016: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

PeVL 6/2016: Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 2/2016 laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

PeVL 27/2016: Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 43/2016 laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2017: Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma 2017 – 2020.

EDUSKUNNAN TÄYSISTUNTOJEN PÖYTÄKIRJAT

PTK 6/2016/4: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, lähetekeskustelu 11.2.2016.

PTK 32/2016/12: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, ensimmäinen käsittely 5.4.2016.

PTK 36/2016/5: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, lähetekeskustelu 12.4.2016.

PTK 37/2016/2: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, toinen käsittely 13.4.2016.

PTK 70/2016/5: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, ensimmäinen käsittely 16.6.2016.

PTK 73/2016/5: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, toinen käsittely 21.6.2016.

PTK 74/2016/5: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, toinen käsittely 22.6.2016.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Anderson Benedict

2007 [1983] *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua.* – Joel Kuortti (suom.), Jouko Nurmiainen (johdanto). Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Pertti J.

2010 Pyhä Henrik, pyhä maa ja pyhä aika. – Tiina Mahlamäki, Ilkka Pyysiäinen & Teemu Taira (toim.), *Pyhä: raja, kielto ja arvo kansanomaisessa uskonnossa.* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 13–41.

2005 *Tradition through Modernity: Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship.* Studia Fennica Folkloristica 15. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

1996 Myyttiset uhkakuvat ja puolustuseetos Suomen ja suomalaisuuden konstituoinnissa. – *Elektroloristi* 2/1996. Luettavissa: [http://www.elore.fi/arkisto/2_96/ant296.html]

Anttonen, Veikko

2010 *Uskontotieteen maastot ja kartat.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

1996 *Ihmisen ja maan rajat: 'Pyhä' kulttuurisena kategoriana.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

1993 Pysy Suomessa Pyhänä – Onko Suomi uskonto? – Teppo Korhonen (toim.), *Mitä on suomalaisuus.* Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 33–67.

Anttonen, Veikko & Teemu Taira

2004 Uskontotiede uskonnollisuuden paikantajana. – Outi Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.), *Uskonnon paikka: kirjoituksia uskontojen ja uskontoteorioiden rajoista.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 18–50.

Bauder, Harald & Jan Semmelroggen

2009 Immigration and Imagination of Nationhood in the German Parliament. – *Nationalism and Ethnic Politics* 15 (1), 1–26.

Bellah, Robert N.

2005 [1967] Civil Religion in America. – *Daedalus* 134 (4), 40–55.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann

1994 [1966] *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma.* – Vesa Raskila (suom. ja toim.), Tapio Aittola & Vesa Raskila (jälkisanat). Helsinki: Gaudeamus.

Brubaker, Rogers & Frederick Cooper

2000 Beyond "identity". – *Theory and Society* 29, 1–47.

Comstock, W. Richard

1984 Toward Open Definitions of Religion. – *Journal of the American Academy of Religion* 52, 499–517.

Dijk, Teun A. van

1993 Principles of Critical Discourse Analysis. – *Discourse & Society* 4 (2), 249–283.

Durkheim, Émile

1980 [1912] *Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä.* – Seppo Randell (suom.). Helsinki: Tammi.

Fairclough, Norman

1995 *Discourse and Social Change.* Cambridge: Polity Press.

Hall, Stuart

1999 *Identiteetti.* – Mikko Lehtonen & Juha Herkman (suom. ja toim.). Tampere: Vastapaino.

Himanen, Timo

- 2012 *Cultural Diversity, Social Cohesion, Religion. Core Values and Educational Policies in Four European Nations*. Annales Universitatis Turkuensis 355. Turku: Turun yliopisto.

Hjelm, Titus

- 2016 Theory and Method in Critical Discursive Study of Religion: An Outline. – Frans Wijzen & Kocku von Stuckrad (toim.), *Making Religion. Theory and Practice in the Discursive Study of Religion*. Leiden: Brill, 15-34.
- 2011 Discourse Analysis. – Michael Stausberg & Steven Engler (toim.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*. London: Routledge, 134–150.

Hvithamar, Annika & Margit Warburg

- 2009 Introducing Civil Religion, Nationalism and Globalization. – Annika Hvithamar, Margit Warburg & Brian Jacobsen (toim.), *Holy Nations and Global Identities: Civil Religion, Nationalism and Globalisation*. Leiden: Brill, 1–17.

Husmans, Jef

- 1995 Migrants as a Security Problem: Dangers of “Securitizing” Societal Issues. – Robert Miles & Dietrich Thränhardt (toim.), *Migration and European Integration: The Dynamics of Inclusion and Exclusion*. London: Pinter, 53–72.

Jauhiainen, Jussi S.

- 2017 Johdanto ja johtopäätökset. – Jussi S. Jauhiainen (toim.), *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja 5. Turku: Turun yliopisto, 5–18.

Jokinen, Tarja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen

- 2004 Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset* (3.p). Tampere: Vastapaino, 17–47.

Jones, Donald G. & Russel E. Richie

- 1974 The Civil Religion Debate. – Russel E. Richey & Donald G. Jones (toim.), *American Civil religion*. New York: Harper & Row, 161–185.

Kanniainen, Antti

- 2010 *Kansanedustajien mielipiteitä maahanmuutosta uhkana ja mahdollisuutena*. Siirtolaisuustutkimuksia A 35. Turku, Siirtolaisuusinstituutti.

Ketola, Kimmo & Heikki Pesonen & Tom Sjöblom

- 1997 Uskontososialogian keskustelunaiheita. – Kimmo Ketola, Simo Korkee, Heikki Pesonen, Ilkka Pyysiäinen, Tuula Sakaranaho & Tom Sjöblom (toim.), *Näköaloja uskontoon. Uskontotieteen ajankohtaisia suuntauksia*. Helsinki: Yliopistopaino, 89–127.

Lampinen, Tapio

- 2006 Kansalaisuskonto vai yhteiskuntauskonto. – Anne Birgitta Yeung, Heikki Pesonen & Susan Sundback (toim.), *Rajojen ylityksiä. Uskonto, kirkko, sosiologia*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 205. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 108–116.
- 1989 Yhteiskuntauskonto ja luterilainen teologia. – Simo Peura (toim.), *Usko ja rakkaus. Luterilaisen teologian mahdollisuudet tänään*. Vuosikirja 1989. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 165. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 85–102.

Lehtonen, Mikko

- 2004 Suomi rajamaana. – Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska, *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 173–201.

Leitzinger, Antero

- 2008 *Ulkomaalaispolitiikka Suomessa 1812–1972*. Helsinki: East-West Books.

Lepola, Outi

- 2000 *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Linnéll, Jarno

2009 *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia 29. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Mahlamäki, Tiina

2005 *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Makkonen, Timo & Eero Koskenniemi

2013 Muuttoliikkeen ja maahanmuuttajien aseman oikeudellinen sääntely. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.): *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 55–80.

Martikainen, Tuomas & Matti Saari & Jouni Korkiasaari

2013 Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.

McGuire, Meredith

1987 *Religion: The Social Context*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Mikkola, Kati

2004 Uskonto, isänmaa, isänmaausko. Uskonnollisen argumentaation ulottuvuudet Topeliuksen Maamme kirjassa. – Outi Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.), *Uskonnon paikka: kirjoituksia uskontojen ja uskonto-teorioiden rajoista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 209–244.

Pakkasvirta, Jussi

2005 Kuvittele kansakunta. – Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*. Helsinki: WSOY, 70–89.

Pekonen, Kyösti

2011 *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

Potter, Jonathan & Margaret Wetherell

1987 *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.

Repstad, Pål

2009 Civil religion in an Age of Changing Churches and Societies. A Look at the Nordic Situation. – Annika Hvithamar, Margit Warburg & Brian Jacobsen (toim.), *Holy Nations and Global Identities: Civil religion, Nationalism and Globalisation*. Leiden: Brill, 199–214.

Rousseau, Jean-Jacques

1918 [1762] *Yhteiskuntasopimuksesta eli valtio-oikeuden johtavat aatteet*. – Johannes V. Lehtonen (suom. ja johdanto). Hämeenlinna: Karisto.

Saukkonen, Pasi

2013 Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. – Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 81–100.

2005 Kansallinen identiteetti. – Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*. Helsinki: WSOY, 90–105.

1998 Kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä. – *Politiikka* 40 (3), 212–225.

Sisäministeriö

2018 *Töihin Suomeen – Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton vahvistamiseksi*. Sisäministeriön julkaisu 1/2018. Helsinki, Sisäministeriö.

Smart, Ninian

1985 Religion, Myth and Nationalism. – Peter H. Merkl & Ninian Smart (toim.), *Religion and Politics in the Modern World*. New York: New York University Press, 15–28.

Sundback, Susan

- 1984 Folk Church Religion - A Kind of Civil Religion? – Béla Harmati (toim.), *The Church and Civil Religion in the Nordic Countries of Europe*. Report of an International Consultation held in Ilkko-Tampere, Finland October 3–7, 1983. Geneva: Lutheran World Federation, 35–40.
- 2000 Medlemskapet i de lutherska kyrkorna i Norden. – Göran Gustafsson & Thorleif Pettersson (toim.), *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiösa modellen*. Stockholm: Verbum, 34–73.

Taira, Teemu

- 2013 Making Space for Discursive Study in Religious Studies. – *Religion* 43 (1), 26–45.

Tonkiss, Katherine

- 2013 *Migration and Identity in a Post-National World*. Global Ethics Series. New York: Palgrave Macmillan.

Wodak, Ruth & Rudolf de Cillia & Martin Reisigl & Karin Liebhart

- 2009 *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

VERKKOLÄHTEET

eduskunta.fi:

[https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/lainvalmistelu_vaiheet/Sivut/default.aspx] Viitattu 14.11.2016.

migri.fi:

[<http://migri.fi/kiintiopakolaiset>] Viitattu 20.3.2018.

pakolaisapu.fi:

[<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/pakolaisuus-suomessa/>] Viitattu 4.1.2018.

tilastot.migri.fi:

[<http://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49>] Viitattu 30.1.2018.